
Notes

El diccionari de l'Institut. Una aproximació sistemàtica, per Francesc Esteve, Josep Ferrer, Lluís Marquet i Juli Moll

INTRODUCCIÓ

El dia 2 d'octubre de 1995 va tenir lloc a les naus immenses de l'església de Sant Agustí, de Barcelona, una sessió solemne i multitudinària convocada per l'Institut d'Estudis Catalans per a presentar públicament el seu *Diccionari de la llengua catalana*, acabat d'editar. Tant la concepció de la sessió, com els discursos que s'hi pronunciaren, com la publicitat que la precedí, en forma de declaracions, entrevistes, etc. coincidiren en un mateix objectiu: persuadir l'opinió pública que, després de seixanta-tres anys de l'aparició del *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, per fi els catalanoparlants disposaven d'una nova eina lexicogràfica de referència general, posada al dia, amb tècniques actuals, ja que el vell *Fabra* òbviament feia molt de temps que havia quedat definitivament vell.

A alguns dels qui assistírem a aquella sessió i llegírem i sentírem les manifestacions fetes aquells dies pels seus protagonistes als mitjans de comunicació, no deixà de sobtar-nos que en totes elles planés un silenci sepulcral sobre determinats fets cabdals esdevinguts en la lexicografia catalana entre l'aparició del *Fabra* i aquest llançament del diccionari de l'Institut. Aquest silenci era especialment detonant pel que feia a la tasca lexicogràfica de la *Gran enciclopèdia catalana* i a l'eina d'estandardització de la llengua (si més no, l'escripta) que aquesta obra constituí durant la dècada dels setanta en tot el domini lingüístic, potenciada encara des del començament de la dècada dels vuitanta per l'edició de la part lèxica d'aquella obra enciclopèdica en forma de *Diccionari de la llengua catalana*.

Aquest diccionari, successivament revisat, és el que ha estat fins ara mateix l'eina bàsica de referència dels usuaris de la llengua. I, malgrat els defectes que sens dubte conté, era i és una bona eina: de concepció i de tècniques modernes, molt completa i acurada quant a la terminologia actual, respectuosa envers l'obra de Fabra, que recollia íntegra-

ment, però no badocament sinó revisant-la quan calia. Una obra que podia posar-se dignament al costat de les seves homòlogues franceses, angleses, italianes o alemanyes. Això no era un precedent qualsevol, això era un precedent essencial i indefugible. No sols pel paper que complia efectivament, com hem dit, sinó encara per la forma com s'havia gestat, aplegant durant deu anys l'esforç de centenars d'especialistes del país per posar al dia la llengua, en l'aspecte lèxic. Era un veritable esforç institucional fet en un moment en què el país es veia privat d'institucions. Un esforç en el qual havia participat llargament el mateix Institut d'Estudis Catalans i, no cal dir-ho, hi havien participat la majoria dels seus membres, com a especialistes d'una o altra matèria. Un esforç col·lectiu d'aquestes característiques no tenia precedents en el nostre àmbit cultural.

Tanmateix, els protagonistes del diccionari de l'Institut no en deien ni un mot, no solament en llur estratègia de llançament, com hem assenyalat, sinó en la mateixa «Introducció» de l'obra, que conté una extensa part d'antecedents històrics. La lògica amb què és redactada la dita introducció és la de només tenir en compte l'Institut i els seus actes institucionals. La resta no compta. Tot aquell esforç fet per la part nacionalment més conscient i més sensibilitzada de la nostra intel·lectualitat no compta.

Però per al país sí que ha comptat i sort n'ha tingut. Per això és lògic que moltes persones interessades professionalment per aquestes qüestions, com els qui signem aquestes pàgines, comencéssim per confrontar el nou *Diccionari de la llengua catalana* del l'Institut (que d'ara endavant citarem amb la sigla DIEC) amb el seu precedent més insigne, com a diccionari general: el *Diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana (que citarem des d'ara com a DGEC, referint-nos sempre a la seva 3a edició). La realitat és que com més hom s'esmerça en aquesta confrontació, més decebut surt respecte al DIEC.

En efecte, el DIEC, més enllà de la planificació teòrica o sobre el paper que se n'hagués fet, fa la sensació d'haver-se elaborat amb força improvisació. Així semblen indicar-ho la diversitat de criteris i solucions, sovint contradictoris, aplicats al llarg de l'obra, tant pel que fa al manteniment o la supressió de les unitats del corpus lexicogràfic preexistent i a la incorporació a aquest de noves unitats, com pel que fa a l'estructuració dels articles, al manteniment o la modificació de les definicions o a la redacció de noves definicions. Més encara, sovint la redacció dels articles revela poca experiència en afers lexicogràfics i això probablement s'ha vist agreujat per una revisió feta amb presses i malament. El fet és que no s'han corregit moltes definicions evidentment anacròniques del diccionari de Fabra, que ja havien estat superades en el DGEC, i s'hi han introduït definicions poc adequades o clarament dolentes. També es constata el manteniment o, pitjor encara, la introducció de formes errònies o de barbarismes innecessaris.

Una confrontació una mica sistemàtica del DIEC amb el DGEC permet de constatar, encara, que el DIEC «desaprofita» quasi el 50% dels neologismes fixats i definits pel DGEC, no pas obeint a cap criteri, puix que en canvi n'introdueix escadusserament d'altres del mateix nivell o categoria. En converses privades, alguns membres de les seccions científiques del mateix l'Institut s'han plangut de la «destrossa» que el DIEC ha fet en les terminologies respectives, en alguns casos ben sistematitzades en la GEC i en el seu fill, el DGEC.

També dol de constatar que no hagi estat aprofitada sistemàticament la informació continguda en el *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover i Moll, i en el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines, obres cabdals de què no disposà Fabra, però que sí que aprofità la GEC, en el cas de la primera, i el DGEC, en el cas també de la segona (apareguda entre 1980 i 1991). El DIEC, en canvi, sembla haver comès la imprudència d'haver-ne prescindit; si no, no s'explica el manteniment de formes del *Fabra* o la introducció de noves la no-pertinència de les quals és denunciada i demostrada en les dites obres.

Certament, no tor és mal fet en el DIEC. Això, una confrontació amb el DGEC també permet de remarcar-ho. El DIEC fa aportacions positives que cal reconèixer i prou que alguns han tingut cura de fer ressaltar, bé que no sempre amb prou objectivitat.

Moltes de les formes i de les accepcions que introdueix i que no apareixen al DGECom són ben pertinents, especialment les referides a la llengua general, amb incorporacions de fora del català central que calia fer i que no sempre el DGECom havia acollit. Per això dol més l'error de mètode de no haver pres el DGECom com a base de partida, atès que aquest ja era l'ampliació i actualització del *DFabra* que l'Institut pretenia fer. Aleshores aquelles millores haurien constituït efectivament un pas endavant respecte a la realitat lexicogràfica existent. No fent-ho així i no disposant probablement ni de la capacitat ni del temps per a fer de cap i de nou allò que la GEC ja havia fet, el pas no ha estat endavant sinó clarament endarrere.

El present treball va sorgir, ara ja fa força temps, de les constatacions suara apuntades i és un primer resultat —almenys aquesta és la intenció— d'una tasca de confrontació exhaustiva entre el DGECom i el DIEC, empresa per un grup de professionals de la llengua de diverses parts dels Països Catalans, que actualment ha enllestit la fase de buidatge d'entrades principals. A més dels qui signen aquest treball, integren, ara com ara, el dit grup Jordi Badia, Roser Carol, Alfons Esteve, Teresa Ibor, Elsa Lorente, Pepa Melià, Antoni Munné-Jordà, Francesc Pérez i Moragón i Miquel de Val.

II. EL DIEC COM A OBRA LEXICOGRÀFICA

1. Definició del DIEC

L'objecte d'aquest treball és valorar el DIEC com a aportació a la tradició lexicogràfica catalana, tot analitzant els criteris explícits o implícits que en van guiar el projecte i l'elaboració per veure quina consistència intrínseca tenen i també quina coherència envers aquella tradició lexicogràfica, i encara, finalment, amb quina rigorositat o sistematicitat han estat aplicats en el conjunt de l'obra.

De tots aquests aspectes d'anàlisi enunciats, considerem que el més rellevant i determinant és el que en podríem dir «coherència» envers la tradició lexicogràfica. A l'hora de valorar el DIEC com a obra lexicogràfica, en efecte, creiem que cal fer-ho tenint en compte la posició que realment tal obra ocupa dins la tradició lexicogràfica catalana i considerant quina aportació ha significat dins aquesta tradició. Per fer això, examinarem, en primer lloc, quin tipus d'obra lexicogràfica és o pretén ésser el DIEC, i, en segon lloc, assajarem de veure com s'insereix en el conjunt precedent d'obres del mateix tipus.

Quant a la primera qüestió, partim de dos punts de referència autoritzats. En primer lloc, la *Introducció* al DIEC, signada pel president de la Secció Filològica, i en segon lloc, els treballs *El nou diccionari normatiu de la llengua catalana*¹ i *Terminologia i diccionaris*,² aquest darrer publicat per la directora de les Oficines Lexicogràfiques gairebé al mateix moment en què el DIEC apareixia al carrer. Els dos últims treballs citats són d'una especial utilitat, perquè la directora i les seves col·laboradores hi exposen amb detall el procés d'elaboració, els criteris emprats i les opcions preses.

En la seva *Introducció*, el president de la Secció Filològica correlaciona el concepte de *llengua literària* de Fabra, amb el de *llengua comuna* de Carles Riba (al pròleg a la primera reedició de postguerra del *Fabra*, el 1954) i amb el de *llengua estàndard* que actualment, diu, utilitza l'IEC.³ És, com veurem, una correlació molt significativa i pertinent. D'altra banda, el president indica que l'aspiració era de reprendre el vell projecte fundacional d'elaborar «el diccionari de la llengua, sota la responsabilitat directa, col·legiada i exclusiva de l'Institut».⁴ Però això s'entenia, sembla, com «una versió actualitzadora del dicciona-

1. M. T. CABRÉ, M. BOZZO, A. EGEE, M. JUNCADILLA, C. SANTACANA, *El nou diccionari normatiu de la llengua catalana*, «Caplletra», 17 (tardor 1994), ps. 201-218.

2. M. Teresa CABRÉ i CASTELLVÍ, *Terminologia i diccionaris*(2), «Estudis de Llengua i Literatures Catalanes», XXXI («Miscel·lània Germà Colon», 4, novembre de 1995), ps. 277-305.

3. DIEC, *Introducció*, p. XVII.

4. DIEC, *Introducció*, p. XX.

ri», com «la *nova factura* del diccionari de la llengua», en al·lusió, en tots dos casos, al *Diccionari* de Fabra.⁵ I el mateix prologuista rebla el concepte afirmant que el resultat de l'elaboració empresa «és la *nova versió* del diccionari de la llengua que el lector té a les mans».⁶ D'altra banda, el president de la Secció Filològica també afirma que el diccionari «pretén ésser normatiu», com així ho deia Fabra en el pròleg del seu, i precisa què cal entendre per tal: «aquest diccionari és el que estableix la forma i el significat de les paraules reconegudes com a pròpies i generals de la llengua catalana».⁷

De la seva banda, l'aleshores directora de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut confirmava els conceptes apuntats per Badia i Margarit, els precisava i els aprofundia.

Cabrè ja d'entrada parla del «projecte del nou diccionari normatiu de l'IEC», entendent, és clar, el *Fabra* com l'anterior diccionari normatiu del mateix IEC. Tot seguit rebla el clau quan escriu «l'actualització del DIEC» referint-se a la seva elaboració del DIEC, de manera que és clar que hom anomena DIEC el mateix *Fabra*, del qual el diccionari de l'Institut no és sinó una, com si diguéssim, reedició. Cabrè complementa la definició de Badia i Margarit dient que «el projecte DIEC consisteix en l'elaboració del diccionari català normatiu de referència general, l'autor del qual és una institució normativa: l'Institut d'Estudis Catalans». Finalment Cabrè afirma que el projecte DIEC «parteix d'un text previ: el *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra» i que «respectant l'estructura lexicogràfica de base, es planteja de fer una actualització (de nomenclatura i continguts) i una regularització (de formes i alguns continguts) d'aquest text». I subratlla: «No es tracta, doncs, d'un diccionari elaborat des de zero, sinó de l'actualització i regularització d'un diccionari existent».⁸

Amb això ja podem saber del cert què pretenien els qui van engegar el «projecte DIEC». Es tractava d'actualitzar el *Diccionari general* de Fabra per constituir-lo explícitament i oficialment com a diccionari normatiu de la llengua catalana, sota responsabilitat directa i *exclusiva* de l'IEC. Com podem veure, ací concorren tres elements definitoris d'ordre divers: el projecte d'*actualització* d'una obra lexicogràfica precedent, el concepte de *diccionari normatiu* i la voluntat corporativa de *propietat intel·lectual*.

Per moltes raons, l'element més delicat i alhora la clau de volta de tota l'operació és el concepte de *diccionari normatiu*. Badia i Margarit, en la *Introducció*, recordava i remarcava que, «malgrat un parell d'al·lusions que hi féu Fabra al pròleg (1932) i les que, per la seva banda, hi afegí Riba a la segona edició (1954), el llibre no ha contingut mai cap declaració formal que el faci el diccionari normatiu»,⁹ i era «el consens universal de tots els qui se'n valen i del primer moment ençà» que li havia atorgat aquesta consideració. Hi estem d'acord i creiem que precisament aquesta fou, en efecte —i no pas la circumstància política, com insinua el mateix prologuista—, la veritable raó per la qual Fabra es resistí, en efecte, a qualificar-lo talment. L'autoritat en el camp de la cultura no es pot imposar mai, ans només es pot guanyar per *consens* intel·lectual. Fabra era molt discret i molt fi tocant a aquesta qüestió; només cal rellegir-ne les *Converses filològiques*. Badia i Margarit insereix el DIEC en aquesta mateixa prudent tradició fabriana, que ell considera que és la tradició de l'IEC: «D'entrada, seguim la tradició de l'Institut: malgrat que no s'enuncii al títol ni sigui expressat d'una manera formal, aquest diccionari «pretén ésser normatiu» (per dir-ho amb les mateixes paraules de Pompeu Fabra al pròleg del seu de 1932).»¹⁰

M. Teresa Cabrè, en canvi, parla tothora del DIEC com del «diccionari normatiu», el qual defineix com el diccionari «que necessita qualsevol llengua de cultura normalitzada per orientar l'ús correcte que de la llengua han de fer en determinades situacions els seus parlants».¹¹ Més significatiu és encara el fet que en el treball de 1994, un any abans de

5. DIEC, *Introducció*, p. XX (cursives nostres).

6. DIEC, *Introducció*, p. XXII (cursiva nostra).

7. DIEC, *Introducció*, p. XXII.

8. Totes les citacions són de M. Teresa CABRÉ, *Tèrminologia i diccionaris* (2), op. cit., p. 278.

9. DIEC, *Introducció*, p. XIX.

10. DIEC, *Introducció*, p. XXII.

11. M. T. CABRÉ, M. BOZZO, etc., *El nou diccionari...*, op. cit., p. 201.

publicar-se el DIEC, Cabré i col·laboradores parlin del diccionari en elaboració com si ja se n'hagués decidit el títol de *Nou diccionari normatiu de la llengua catalana* (NDNLC). Un any després, just publicat el diccionari, Cabré ja no esmenta, lògicament, aquest títol, sinó el que acabà tenint de *Diccionari de la llengua catalana*, però continua parlant-ne com del «diccionari català normatiu de referència general», i precisa que això s'ha d'entendre «en el sentit que les unitats i informacions incloses han de ser correctes (aprovedes explícitament per l'autoritat acadèmica)».¹² Sembla clar, doncs, que la idea de diccionari *normatiu* és la que va engegar i va guiar el projecte del DIEC i que només l'actitud no impositiva i consensual a què al·ludia Badia i Margarit va fer que finalment es llevés la paraula clau del títol del diccionari.

Però la prudència o la contenció del títol no ha evitat que l'IEC posés en circulació i permetés que circulés arreu la idea que el DIEC era el diccionari normatiu, tot i saber que en un país tan desinformat i malinformat com aquest —amb la rècula de sentiments d'inferioritat, d'inseguretat i de malentesos que tal situació arrossega— l'etiqueta de *normatiu* havia d'ésser entesa més a la manera de M. Teresa Cabré (normatiu = correcte) que no pas a la de Badia i Margarit (normatiu = estàndard). No pretenem, dient això, tipificar el pensament general dels dos autors citats tocant a aquest concepte, sinó només subratllar com s'han manifestat a propòsit de l'elaboració i la publicació del DIEC, atès que són les dues persones que segurament hi han tingut un més alt grau de responsabilitat. En tot cas, considerem que aquesta és, en efecte, la disjuntiva principal a l'hora de concebre un diccionari de les característiques del DIEC.

2. Norma, correcció, autoritat, llengua comuna i estandardització

El concepte de *normatiu* com a *correcte*, *autoritzat*, *preceptiu*, etc. referit a la llengua és, creiem, un concepte regressiu en quant implica l'atribució de la condició de subjecte passiu al parlant (en el nostre cas, a l'usuari del diccionari com a parlant de la llengua). Aquesta atribució, però, no s'adiu amb l'estatus que, es vulgui o no, té realment el parlant actual (o, si més no, un gran nombre de parlants) com a agent de creació i difusió constant de novetats lingüístiques, no pas per capritx sinó per exigència del model comunicatiu de la societat actual. Això vol dir que s'ha acabat —o en tot cas és en procés de ràpida extinció— l'*espontaneïtat* de la parla, en el sentit de producció, transmissió i transformació de les estructures lingüístiques (una espontaneïtat tanmateix sempre discutible referida a qualsevol estat de llengua anterior a l'actual, o almenys sempre condicionada per altres realitats, extralingüístiques, menys *espontànies*). Entrem en una situació en què com més preparats es trobin el parlants per a cooperar *conscientment* en la presa de decisions sobre els canvis lingüístics i l'ús lingüístic més hi sortirem guanyant tots. De fet, això passa actualment en molts altres ordres del funcionament general de la societat: l'empresarial, el polític, etc. Moltes de les crisis a escala microsocial o macrosocial que contemplem —o patim— avui dia no són altra cosa que l'ona de xoc de les resistències a un procés de substitució d'un model dirigista, vertical i jerarquitzat per un model cooperatiu, consensual, horitzontal i autoorganitzat; la substitució d'un model mecànic per un model cibernètic, per dir-ho així.

La llengua que continuï funcionant com a suma de parlants-usuaris-passius (*espontanis*) dirigits de manera paternalista per una Acadèmia-centre-de-producció-lingüística ho tindrà com més anirà més malament en el món en el qual entrem. Com així mateix l'empresa, el govern, etc. que tal facin en llur ordre respectiu, per molt legítims que se sentin per a l'aplicació de models potser legítims antany però ara obsolets. Aquest és

12. M. T. CABRÉ, *Terminologia i diccionaris* (2), op. cit., p. 278.

precisament el sentit de la *crisi* o de la *fallida* de la democràcia que a molts els sembla percebre actualment, tot confonent —interessadament o no— el concepte de societat democràtica (llibertat, igualtat, solidaritat, etc.) amb el model polític constitucional inventat fa cosa de dos segles i mig.

És per això que fa angúnia el blindatge amb què sembla funcionar la Secció Filològica, la imatge d'institució tancada en ella mateixa que dona de fora estant —i tant de bo en equivoquéssim— percebuda així fins i tot per molts col·legues d'altres seccions de l'Institut. Com si fóssim en ple segle XIX. La línia de futur, la línia fecunda és la que insinuava Badia i Margarit en la *Introducció*. És la que va del concepte de *llengua literària* de Fabra, al de *llengua comuna* de Riba i acaba en el de *llengua estàndard* que Badia atribuïa a l'Institut, però que ara com ara no hem sabut reconèixer en gaires actuacions d'aquest en el terreny lingüístic.¹³ Perquè el concepte de llengua estàndard (sintagma, per cert, no enregistrat com a lexicalitzat en el DIEC) implica un procés d'anivellament coherent en els usos lingüístics d'abast social general a partir d'unexes propostes que tenen tantes més probabilitats de prosperar com més siguin elles mateixes el resultat de la col·laboració contrastada entre els múltiples centres de producció i reproducció lingüística inevitablement i necessàriament existents en una societat actual desenvolupada.

El paper d'una acadèmia lingüística, si és que existeix com a herència d'un passat —hi ha països i llengües que se'n passen sense problemes— i si és que vol continuar tenint un paper positiu en aquell procés, no sembla que pugui ésser altre, en el millor dels casos, que el de centre coordinador d'una vasta xarxa interactiva d'elaboració de propostes d'estandardització. Certament que tot això és molt complex, complicat i costós (àdhuc econòmicament). També una democràcia és aparentment molt més complexa, complicada i costosa que una dictadura, però permet —ni que funcioni amb models obsolescents— que les societats modernes visquin, mentre que les dictadures fan que morin.

3. El DIEC en la tradició lexicogràfica estandarditzadora del català

Si, doncs, el projecte DIEC es dreçava com una eina d'estandardització, en la línia de Fabra reivindicada per Badia i Margarit, i no com un acte d'autoritat ni tampoc de zel propietari; si el que es pretenia era revalorar el consens de què havia gaudit el *Diccionari* de Fabra, precisament perquè havia *pretès* ésser normatiu (en el sentit de referent estandarditzador) però no *ho havia imposat* (cosa que hauria contradit aquella pretensió consensual), sinó que simplement *s'havia imposat* perquè presentava el conjunt de propostes millors, més coherents, més eficaces, en la seva època, i si tot plegat es volia fer revalorant el mateix *Diccionari* de Fabra, aleshores el projecte DIEC tenia un problema, i és que això mateix, exactament el mateix, ja s'havia fet anteriorment, força anys abans que l'IEC prengués la seva decisió, i s'havia plasmat en una altra obra.

S'havia fet i havia funcionat, en el sentit que l'obra en la qual s'havia plasmat havia efectivament aconseguit el mateix consens de què havia gaudit en èpoques anteriors el *Diccionari* de Fabra com a referent estandarditzador i per les mateixes raons, és a dir, perquè els agents lingüístics (i tot parlant ho és, en un nivell o altre, i cada cop més, com suara hem dit) l'havien adoptada com la proposta general, en l'aspecte lèxic, més coherent, més adequada a llurs necessitats, més útil com a referent d'una necessària varietat comuna o estàndard de la llengua. Ens referim, no cal dir-ho, a l'obra lexicogràfica de la *Gran enciclopèdia catalana* (1968-1980) i a la seva vehiculació posterior en forma de

13. Potser l'actuació de la Secció Filològica que més respondria a aquest concepte d'estandardització seria la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, en curs d'elaboració i publicació (I. Fonètica, 1990; II. Morfologia, 1993). No per casualitat és el document de la Secció Filològica que amb més interès i respecte ha estat rebut pels agents lingüístics de tot el domini. A remarcar, justament, que es presenta com a proposta i no com a decret *normatiu*: és la seva vàlua intrínseca allò que ha fet que sigui tingut en compte. Lamentablement, com veurem, qui menys l'ha tingut en compte són els redactors del DIEC...

Diccionari de la llengua catalana (1982, 1983 i 1993, amb múltiples reimpressions). Si als més de 200.000 exemplars de l'enciclopèdia sumem els del diccionari, fàcilment arribem a més de mig milió d'exemplars distribuïts pel país al llarg de vint anys *anterior*s a l'aparició del DIEC. En xifres rodones, un exemplar per cada quatre famílies en el conjunt dels països de llengua catalana.

És per això que deixen literalment esmaperdut i garratibat les afirmacions que el president de la Secció Filològica feia en la *Introducció* del DIEC, segons les quals «El diccionari [de Fabra] anava consolidant-se en la represa i en el recobriment. Durant anys, aquest diccionari, repetidament reeditat, ha anat cobrint les necessitats creixents d'un mercat cada vegada més estès. *Sobretot a partir de 1980*, amb motiu de l'expandiment de la normalització, l'ensenyament generalitzat i l'extensió de l'ús de la llengua en tots els terrenys, el venerable diccionari de Fabra, exponent de la que ací anomenem "tradició lexicogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans", *es convertí en una eina indispensable per a la pràctica lingüística de la societat catalanoparlant*»¹⁴ I encara: «Per la seva banda, l'Institut [...] anà cedint, amb vista a les edicions posteriors fins cap a 1990, totes les novetats que la Secció decidia d'introduir-hi, a fi d'impedir un estancament absolut d'una obra que, com diem, *tothom tenia per instrument indispensable*»¹⁵ I per acabar-ho de reblar: «Hom s'adonava, per exemple, que *la demanda social del diccionari* [de l'IEC] exigia prendre's seriosament la necessitat de satisfer-la tan bé com fos possible»,¹⁶ opinió compartida pel president de l'IEC, tal com ell mateix explicava en el seu «Pròleg» al DIEC: «En el Consell Permanent [de l'IEC] del dia 15 d'octubre de 1992 el president de l'Institut va exposar la seva preocupació personal per la qüestió de la publicació del diccionari normatiu, i afegí que *aquesta preocupació era compartida per molts sectors de la societat, "que espera i reclama"*—diu l'acta de la reunió— *"aquella publicació"*»¹⁷

Ni la nostra experiència com a professionals de la llengua durant els anys a què fan referència els dos presidents, que ens feia moure en diversitat d'àmbits i de «sectors de la societat» sensibles als problemes lingüístics, ni l'experiència de molts altres col·legues, no permeten de corroborar les afirmacions de Badia i de Giral, ans tot al contrari: al començament dels anys vuitanta els professionals de la llengua i molts altres usuaris —la majoria, si fem cas de les xifres de distribució referides adés— anaren arraconant ràpidament el «venerable diccionari» de Fabra, per la senzilla raó que el diccionari de la GEC, com la GEC mateixa, *contenia* tot el venerable *Fabra* de cap a cap, l'ampliava d'acord amb les necessitats de la llengua i el sistematitzava segons les tècniques lexicogràfiques actuals. Ni la gent havia abandonat el *Fabra* per una altra obra, ni glatia angoixada perquè l'IEC el posés al dia, perquè tot això ja ho tenia i avalat, a més, pel mateix Institut, tal com recorda M. T. Cabré: «Una font [del DIEC] d'importància destacada és el *Diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana, per tal com ha estat avalat per l'IEC i ha pogut fer, així, una funció de suplència del diccionari normatiu actualitzat»,¹⁸ un reconeixement de 1994 que les mateixes autores evitarien després i que el DIEC no solament no fa sinó que nega explícitament al preu de desfigurar, com hem vist, la realitat lexicogràfica de la llengua de ben bé un quart de segle.¹⁹

L'obra lexicogràfica de la GEC no solament era en tots els aspectes allò que l'IEC deia

14. DIEC, *Introducció*, p. XVIII (cursiva nostra).

15. DIEC, *Introducció*, ps. XVIII-XIX (cursiva nostra).

16. DIEC, *Introducció*, p. XX (cursiva nostra).

17. DIEC, *Pròleg*, p. VII (cursiva nostra).

18. M. T. CABRÉ, M. BOZZO, etc., *El nou diccionari...*, op. cit., p. 210.

19. Resulta tan significatiu d'aquesta voluntat d'ocultació com poc respectuos envers un esforç col·lectiu històric el fet que en la *Introducció* del DIEC, que s'estén al llarg de trenta llargues pàgines, hi hagi lloc per a citar no sols els diccionaris d'Aguiló, d'Alcover-Moll i de Coromines, sinó també el «Butlletí de Dialectologia Catalana», el *Tresor de la llengua, de les tradicions i de la cultura popular de Catalunya* d'Antoni Griera, els diccionaris de Fèlix Amat, de Pere Labèrnia, de Josep Escrig, de Joaquim Martí i Gadea, d'Antoni Febrer i Cardona i de Joan Josep Amengual, i els encara no publicats *Diccionari de català contemporani* i l'*Atlas lingüís-*

que volia fer, sinó que havia estat realitzada seguint el mateix sistema organitzatiu i els mateixos criteris que l'IEC deia que volia aplicar, i amb els mateixos membres de l'IEC, entre altres col·laboradors, als quals l'IEC es proposava de recórrer en bona part (és a dir, excepte els dissortadament desapareguts i els novellament incorporats, molts dels quals, però, també havien col·laborat en la GEC quan encara no eren membres de l'Institut). Tot plegat és paradoxal. I tan paradoxal com això és que ningú, que sapiguem, no hagi remarcat aquesta paradoxa fins ara, més de dos anys després d'haver aparegut el DIEC. Vivim, al nostre país, una època de silencis còmplices, de pors reverencials a les iles institucionals, fins i tot de patriotismes mal entesos, i això comporta, a més, una proclivitat irrefrenable al desmemoriament. Però, així i tot, és paradoxal, perquè el fet és detonant: un país de deu milions d'habitants que en cosa de vint-i-cinc anys es pot permetre el luxe de repetir de cap i de nou, es podria dir que mil·limètricament, un procés que significa la mobilització de centenars d'especialistes de totes les disciplines científiques i tècniques i de molts altres recursos humans, la inventariació de totes les formes lèxiques de la llengua estàndard i, consegüentment, la inversió de capitals immensos, total per a donar el mateix tipus de producte. *Catalonia is different*, hauria de pensar un que s'ho mirés de fora estant.

Tenim, doncs, que tot i ésser conscient de la feta (que ho vulgui silenciar no vol dir que ho pugui ignorar), l'IEC decideix de refer, en un temps rècord, el mateix camí que la GEC ja havia fet, en bona part gràcies a la col·laboració del mateix Institut. Les raons d'aquesta decisió les desconexem, però les podem intuir, sobretot si recordem la propensió, adesiara expressada per la directora de les Oficines Lexicogràfiques, a correlacionar *normatiu* amb *correcció* i amb *autoritat*, i si recordem el delit històric, de què ens parlava el president de la Secció Filològica, per fer realitat «el vell projecte», és a dir, «el diccionari de la llengua, sota la responsabilitat *directa*, col·legiada i *exclusiva* de l'Institut».²⁰ Bé, siguin quines siguin les raons, el fet és que la decisió fou presa i l'empresa acomplerta i ara pertoca de jutjar-ne els resultats i el guany assolit, lexicogràficament parlant, però no pas en relació amb el terme de comparació que l'IEC induïx a considerar com a pertinent, és a dir, el *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra,²¹ sinó amb el que històricament li correspon, que, com hem vist, és l'obra lexicogràfica de la *Gran enciclopèdia catalana*, en quant aquesta i no el *DFabra* és, com hem vist, la darrera fita assolida per la lexicografia catalana abans de l'empresa de l'IEC.

4. El «corpus lexicogràfic estàndard» com a noció operativa

En aquesta tasca confrontativa del DIEC amb la tradició lexicogràfica precedent, partim, com a eina mestra, del concepte de *corpus lèxic estàndard*. El concepte d'estandarització, en efecte, sembla que implica, al nivell lèxic, el concepte de *corpus lèxic estàndard*, entès com el repertori que els parlants consideren com a disponible quan s'expressen en la varietat estàndard. *Els parlants* ací significa, és clar, 'el conjunt dels parlants',

ric del domini català, però que, tanmateix, no s'esmenti ni una sola vegada la *Gran enciclopèdia catalana* i els diccionaris que n'han derivat.

20. DIEC, *Introducció*, p. XX (cursiva nostra).

21. En la mateixa línia del silenciament de la història ordit en les introduccions del DIEC i continuat en la campanya de presentació pública d'aquest diccionari, com apuntàvem al començament, el qual silenciament permet, doncs, de passar de dret del *Fabra* al DIEC saltant olímpicament l'obra lexicogràfica de la GEC, cal situar la recent aparició del volum XXXII de la «Biblioteca Filològica» de l'IEC (Barcelona, 1997, 228 ps.), gairebé íntegrament dedicat a fer la llista de les que anomena «novetats del diccionari», és a dir, les diferències del DIEC respecte al *DFabra* quant a la representació de les entrades i a la nomenclatura. Tot reconeixent la utilitat d'aquestes llistes, no es pot ignorar que la immensa majoria d'aquestes «novetats» ja les havia introduïdes la GEC (o en alguns casos la tercera edició del *Diccionari* de la GEC) i que el DIEC simplement les ha reproduïdes. L'actuació de l'IEC per convèncer del gran pas que significa el seu diccionari respecte al diccionari de Fabra ha estat persistent i sistemàtica d'ençà de l'aparició del primer pel novembre del 1995.

perquè altrament ja no podríem parlar d'estandardització. D'on que el concepte de *consensus* sembli ésser inherent també al concepte de corpus, així com és inherent al concepte general d'estandardització. Breument: la constitució del corpus lèxic estàndard només és imaginable com un procés històric (és a dir, sedimentat en el temps) conscient i consensuat entre tots els parlants que hi participen (que, com hem dit suara, en una societat desenvolupada són pràcticament tots els parlants).

Ara bé, el concepte de *corpus lèxic estàndard* sembla exigir, en la pràctica del procés estandarditzador, el concepte correlatiu de *corpus lexicogràfic estàndard*, entès com el referent material que intenta de plasmar en cada moment la realitat del corpus lèxic estàndard. Aquest referent material és ell mateix també una entitat conceptual, que pot restar més ben o més mal coberta pels productes lexicogràfics (en forma de llibre, de CD-ROM o altres) físicament existents i disponibles per als usuaris consultants, però que no convé que s'hi confongui. Des d'aquest angle de consideració, la vàlua d'un producte lexicogràfic amb pretensions de repertori lexicogràfic estandarditzador (és a dir, de propostes orientades a l'estandardització) dependrà de si cobreix més bé o més malament l'estat del corpus lexicogràfic estàndard. En la mesura que no el cobreixi prou bé, obligarà a recórrer, complementàriament o substitutòriament, a altres productes.

Entès així, el *corpus lexicogràfic estàndard* (a què, en general, ens referirem des d'ara amb la forma abreujada o sobreentesa de *corpus*), en qualsevol dels seus estats successius, implica una situació consolidada col·lectivament que convé que canviï de manera evolutiva i no disruptiva. El corpus, en aquest sentit, doncs, és un fet col·lectiu, no pertany a ningú en exclusiva, pertany a tota la comunitat parlant; les entitats, les institucions que hi intervenen en són simples dipositàries i han de vigilar molt de respectar aquesta realitat de cosa comuna. L'IEC podia fer el *seu* diccionari, però per contribuir a perfeccionar el corpus, no per apropiari-se'n en el sentit jurídic romà d'*utere et abutere* mitjançant la *fictio legis* que tal corpus no existia. Caldria que tothom, institucions, editorials, etc. compartís la concepció que cada diccionari no és més que una versió vehiculadora d'aquest corpus compartit per la comunitat parlant, i que les bases de dades i les oficines lexicogràfiques no en són més que un suport material. I caldria, per tant, que tots aquests i altres agents (centres de recerca, estudiosos, centres de difusió, centres docents, etc.) se sentissin i actuessin com formant part d'una xarxa complexa que els uneix i que permet que tots ells interactuïn. Si no es fa així, el mateix concepte d'estandardització com a procés col·lectiu se'n va per terra i tot esdevé molt més traumàtic i difícil. I a la llarga potser impossible.

Pel que hem dit més amunt i sobretot pel que es veurà a continuació, és ben clar que els responsables del projecte DIEC partiren d'uns pressupòsits ben diferents dels que hem assenyalat. Nosaltres, però, considerem que el punt de partida correcte és aquest, tant pel que fa a l'ordre teòric com a l'aplicació a l'ordre pràctic històric, és a dir, processual real. I en aquest nivell considerem que l'obra lexicogràfica que cobria més bé el corpus lexicogràfic estàndard del català l'any 1932 (i fins ben bé els anys cinquanta) fou el *Diccionari general* de Pompeu Fabra i que la que la succeí amb la mateixa efectivitat (mitjançant la tècnica d'incorporar-lo i suplementar-lo) fou l'obra lexicogràfica de la GEC (GEC i diccionari dimanant). És a dir, doncs, que l'obra que des dels anys vuitanta cobria més bé l'estat del corpus era aquesta, de la qual calia partir per a fer un esforç de cobertura millor.

No es tracta, que resti clar, de sacralitzar aquesta entitat que anomenem ací *corpus lexicogràfic general o estàndard*, ni menys encara un producte lexicogràfic determinat. Cal defugir qualsevol propensió a les sacralitzacions de la mena que siguin, que prou predisposats que hi solem ésser inscientment els humans, qui sap per quina mena d'atavismes. És una qüestió pràctica i de pràctica estandarditzadora que vol dir, entre altres coses, estabilitzadora. L'IEC no podia actuar com si el país s'hagués aturat al punt en què ell es veié forçat a deixar de funcionar, perquè el país, malgrat els immensos entrebancs, trobà les maneres de tirar endavant i, en l'aspecte concret de què ara ens ocupem, el corpus lexicogràfic, ho va fer, d'acord amb el mateix Institut i amb la col·laboració dels seus membres, d'una manera que globalment es pot qualificar de prou digna i prou sòlida. I, això és el més important, d'una manera que fou àmpliament acollida i acceptada.

5. Els models d'intervenció del DIEC en el corpus

Partint, doncs, de la base que l'obra lexicogràfica de la GEC, en la seva versió DGEC, cobria prou satisfactòriament l'estat actual del corpus lexicogràfic estàndard, hem analitzat la intervenció dels realitzadors del projecte DIEC en el corpus, és a dir, en relació amb el DGEC, i n'hem destriat la tipologia següent, d'acord amb la qual ordenarem la nostra exposició:

1. Intervencions en les unitats del corpus (entrades i subentrades)
 - 1.1. Incorporació, exclusió i manteniment absoluts
(Incorporació de noves entrades, no enregistrades, per tant, en el corpus en l'estat DGEC; exclusió o manteniment d'entrades enregistrades pel DGEC.)
 - 1.2. Incorporació, exclusió i manteniment relatius
(Incorporació de subentrades —sintagmes establerts com a lexicalitzats— els mots components de les quals ja existien en el corpus o hi han estat incorporats alhora; exclusió o manteniment de subentrades enregistrades en el DGEC.)

Respecte a aquests dos tipus d'intervenció, remarcarem sobretot:

- a) El tractament de la terminologia
- b) El tractament del lèxic general d'àmbit restringit (fons dialectal)
- c) El tractament del lèxic emmanllevat i dels estrangerismes

2. Intervencions en els continguts del corpus
 - 2.1. Canvis en la forma o la representació dels mots
(Canvis en la grafia de certes classes de mots; acceptació o unificació de variants gràfiques; ús de variants morfològiques.)
 - 2.2. Manteniment i canvis en les accepcions i llurs definicions
(Tant en els criteris formals com en els aspectes conceptuals, entre els quals destaquen els referents a l'objectivitat i la neutralitat ideològica.)
 - 2.3. Manteniment i canvis en les marques de variació lingüística
(Atès que la intervenció relativa a les marques de variació d'especialització i de variació geogràfica consisteix simplement a suprimir-les, les conseqüències d'aquesta intervenció es tracten als apartats relatius a la terminologia i al fons dialectal; en aquest nivell només s'analitza el tractament de les classes de marques de variació que no han estat suprimides: la funcional i la que anomenem cronològica.)
3. Establiment i aplicació de criteris interns
(Criteris que no afecten el manteniment o l'evolució del corpus ni el seu contingut, sinó només la disposició formal d'aquest com a producte utilitzable per l'usuari: disposició de les entrades de formes homògrafes i de formes sinònimes; indicació de la categorització gramatical; ordenació alfabètica, etc.)

En els apartats següents analitzem el contingut del DIEC en funció d'aquesta tipologia d'actuació en el corpus, en relació amb l'estat d'aquest representat pel DGEC. Tanmateix, també farem referència a l'obra base (base de l'una i de l'altra esmentades), és a

dir, al *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, *DFabra*, que citarem segons la seva 1a edició de 1932 (l'única que eixí a cura de l'autor mateix). D'aquesta manera, acarant aquestes tres obres, esperem poder fer veure diversos models d'evolució de les propostes d'estandardització lexicogràfica (és a dir, de fixació del corpus lèxic de la varietat general comuna de la llengua) que s'han fet del 1932 ençà i quin paper real hi han tingut cadascuna de les dites obres, i, al capdavant, avaluar l'aportació real del DIEC a l'establiment del corpus lexicogràfic estàndard, i determinar, des d'aquest punt de vista, la consistència dels criteris adoptats pel DIEC i la coherència a aplicar-los, qüestions que, com hem dit, són l'objecte del present treball.

III. LA INTERVENCIÓ DEL DIEC EN LES UNITATS DEL CORPUS

1. Incorporació, exclusió i manteniment absoluts

En aquesta revisió, és lògic començar pel que en podríem dir intervencions absolutes, és a dir, les intervencions referents a aquelles formes lèxiques que no hi havia inventariades en el corpus i que el DIEC proposa per primer cop (incorporació), o a aquelles altres que hi havia inventariades i que el DIEC no ha inclòs (exclusió), o, finalment, a aquelles que el corpus tenia enregistrades i que el DIEC manté (manteniment). En tots tres casos pot tractar-se, és clar, de formes acompanyades o no de formes complexes (sintagmàtiques, locutives, etc.) lexicalitzades a base de les formes unitàries corresponents.

Vegem-ne un balanç conjunt, en xifres orientatives i arrodonides, obtingudes d'una mostra de quatre intervals dels tres diccionaris (corresponents a les següents 400 pàgines del DGEC: 1-100, 101-200, 501-600 i 701-800):

	Unitats (=entrades)	%
Total corpus en l'estat <i>DFabra</i>	50.000	
Total corpus en l'estat DGEC	80.000	
<i>Incorporacions DGEC sobre DFabra</i>	30.000	60
Total corpus en l'estat DIEC	70.000	
<i>Incorporacions DIEC sobre DGEC</i>	5.000	6
<i>Incorporacions DGEC mantingudes pel DIEC</i>	15.000	50
<i>Incorporacions DGEC no mantingudes pel DIEC</i>	15.000	50

Veiem, doncs, que la major part de l'actualització del *DFabra*, quant a incorporacions absolutes, la va fer la GEC, que l'acresqué d'un 60%, mentre que l'obra del DIEC, en aquest aspecte, només és d'un 6% respecte al DGEC i un 10% respecte al *DFabra*. Però com que el DIEC deixa d'incloure un 50% d'incorporacions absolutes fetes pel DGEC, aspecte de què ja parlarem més endavant, en resulta un balanç global negatiu per al DIEC d'un 13% d'entrades menys. Insistim que només es tracta de xifres orientatives que permeten de veure les grans proporcions pel que fa al que hem anomenat *incorporació lèxica absoluta*, que inclou coses tan diferents o distintes com són els neologismes, els dialectalismes, els vulgarismes o els manlleus, i, en un altre aspecte, les formes de lèxic general i les formes terminològiques especialitzades, i encara, en un altre aspecte, els mots realment nous i els simples derivats d'aquests o de mots ja inventariats.

Cal dir que la incorporació absoluta relativament minsa del DIEC és explicable si tenim en compte que l'actualització del corpus proposada per la GEC i mantinguda pel DGEc fins el 1993 era massa recent per a permetre canvis quantitativament espectaculars. En aquest sentit, és lògic que el salt espectacular fos realment el pas de l'estat *DFabra* a l'estat GEC del corpus, ja que entre tots dos estats hi havia una quarantena d'anys pel mig i, sobretot, l'època de canvis científics, tecnològics i socials més densa que hi ha hagut, fins ara, en tota la història de la humanitat.

En tot cas, pensem que aquests nombres serveixen per a confirmar quantitativament els conceptes exposats més amunt pel que fa a la duplicació de feina ja feta i, d'altra banda, per a permetre de constatar que si el projecte DIEC no podia raonablement aspirar a fer una aportació numèrica significativa, ni fóra raonable d'exigir-li-ho, per les raons que hem dit, podia dedicar la major part de les energies a l'aspecte qualitatiu, és a dir, a llimar i polir el corpus en l'estat a què l'havia portat el DGEc. Això és el que anirem analitzant.

Continuant amb les intervencions per a manteniments o canvis absoluts, un dels aspectes del treball qualitatiu era, sens dubte, reequilibrar el corpus si és que en algun aspecte estava desproporcionat: per exemple, perquè algunes especialitats hi tinguessin injustificadament més pes terminològic que d'altres, i això podia implicar suprimir entrades massa especialitzades. No acabem de veure, però, quins criteris han seguit els qui han decidit el manteniment o la supressió (la no-inclusió) de formes ja inventariades, perquè sovint es mantenen o fins s'incorporen de nou coses que semblen de la mateixa categoria de tot un seguit d'altres que se suprimeixen. Així, per exemple:

DFABRA	DGEc	DIEC
0	arqueà -ana ESTRATIG 1 <i>adj</i> Relatiu o pertanyent a l'arqueà. 2 <i>m</i> Unitat cronostratigràfica més antiga del pre-cambrià, amb categoria d'eó, que jau sota l'eó proterozoic.	arqueà -ana <i>adj.</i> Relatiu o pertanyent a l'arqueà. Éo corresponent a la part més antiga del precambrià, amb una edat absoluta anterior als 2500 i 2600 milions d'anys, el qual engloba les roques més antigues trobades a la Terra, que atenyen edats fins a 3800 milions d'anys, i durant el qual aparegueren els primers bacteris i algues.

Aquest és un model d'intervenció molt freqüent: una forma no enregistrada per Fabra, que és incorporada pel DGEc i és mantinguda pel DIEC, amb la mateixa estructura, però canviant la redacció, en aquest cas, de la informació semàntica 2. La definició és molt completa i informativa, i més intel·ligible per a un consultant no versat en geologia, però cal reconèixer que ultrapassa els límits d'una definició de diccionari general, als quals se ceneix molt més la definició del DGEc. El que deixa desconcertat, però, és que el DIEC hagi suprimit neologismes terminològics com ara *aalenia* -ana, *albià* -ana, *algonquià* -ana, *aptià* -ana, *eocambrià* -ana, *epiprotozoic* -a i molts d'altres més que havien estat incorporats pel DGEc i que no semblen pas més especialitzats que el mantingut.

Sense moure'ns del prefix *arqueo*-, cal constatar que el DIEC suprimeix les formes prefixals *arque*- i *arqui*- entrades pel DGEc (que no entra, però, *arqu*-), amb què no se sap si són possibles composts com *arquegoni*, *arquèspora*, *arquetiplarquetipus*, *arquenteron*, *arquespori*, *arquimicet*, etc., formes totes incorporades pel DGEc i mantingudes pel DIEC. I continuant amb el mateix prefix, el DIEC suprimeix *arquencèfal*, incorporat pel DGEc, però en canvi manté, com acabem de veure, *arquenteron*, tots dos termes propis del desenvolupament embrionari. Tampoc no s'entén que incorpori *arqueobacteri* però

que supprimeixi *arqueobasidi*, incorporat pel DGEC, tot i que justament el posi com a exemple de composició dins el prefix *arqueo-*.

Aquest joc d'altres i baixes s'esdevé en moltes sèries de composts científics i tècnics. Per posar-ne un exemple més: el DIEC dona de baixa *dermatocarpàcies*, *dermatoglif*, *dermatòlisi*, *dermatom*, *dermatoplàstic*, *dermitis*, *dermografisme*, *dermoreacció*, *dermostosi*, *dermòtrop*-a, *dermotropisme*, incorporats pel DGEC, però en canvi dona d'alta *dermatòfit* i *dermatopatia*, que el DGEC no havia incorporat. Atès que gairebé tots aquests mots formen part de la terminologia mèdica i farmacèutica relacionada amb la pell, no es veu gaire clar el criteri seguit per a les supressions i les addicions. Ja sabem que en totes les especialitats hi ha escoles i tendències i que potser un determinat especialista revisor de les llistes preparatòries del DIEC no compartia els mateixos criteris terminològics del seu homòleg, el DGEC. Però tot i així hi ha casos ben estranys. I, sigui com sigui, creiem que, en una obra d'aquesta mena, per damunt de l'especialista hi ha d'haver sempre el lexicògraf i que, un cop una forma ha estat incorporada al corpus, hi ha d'haver raons de molt de pes per a suprimir-la, ni que sigui considerada terminològicament obsoleta o poc recomanable, circumstància de què cal informar a continuació de l'entrada, però que ella mateixa no és suficient per a determinar la supressió. Aquesta consideració a part, no sembla creïble que en tan poc temps hagin esdevingut obsoletes tantes formes del corpus. S'explica, doncs, per aquesta via, el 50% de supressions efectuades pel DIEC al corpus tal com l'havia deixat el DGEC, ja que la majoria són, com veiem, neologismes terminològics.

2. Incorporació, exclusió i manteniment relatius. La terminologia

La dinàmica de manteniment i canvi és molt més espectacular encara si del nivell absolut passem al relatiu, és a dir al de les subentrades. Com que en aquest nivell la dificultat de comptar augmenta exponencialment, tot esperant poder tenir resultats més afïnats, hem fet un mostratge que pot resultar il·lustratiu. Hem confrontat deu pàgines del DIEC escollides a l'atzar, les que encapçalen la lletra *e* (ps. 661-670), amb les corresponents del DGEC i n'hem comparat entrades i subentrades. Els resultats són els següents:

El DGEC presenta noranta-set entrades i subentrades especialitzades (hem considerat especialitzades les que duen un codi d'àrea temàtica) que el DIEC no recull.²² A la inversa, en el DIEC trobem sols divuit entrades i subentrades especialitzades a què el DGEC no dona cabuda.²³ És a dir que si el mostratge és significatiu, el diccionari de l'Enciclopèdia conté més del quintuple d'entrades i subentrades especialitzades que el DIEC.

22. Són aquestes: *eblaita*, *ebracteat*-ada, *ebullidímetre*, *ebullimetria*, *ecardins*, *eccondroma*, *ècdisi*, *ecesi*, *ecfonètic*-a, *ecgonina*, *ecidiol*, *eclesiologia*, *eclipsat*-ada, *ec Lògic*-a, *ècmea*, *eco* de l'orgue, *eco* del pensament, *ecocardíografia*, *ecoencefalografia*, *ecoencefalograma*, *ecofisiologia*, *ecogràfic*-a, *ecograma*, *ecologia humana*, *ecòmetre*, *economia de guerra*, *economia de mercat*, *economia oberta*, *economia social de mercat*, *economia tancada*, *ciències econòmiques*, *economicisme*, *ecorticat*-ada, *èctesi*, *ectima*, *ectimita*, *ectlipsi*, *ectoblast*, *ectobrànquia*, *ectodèrmic*-a, *ectodinamogen*-ògena, *ectodinamomorf*-a, *ectofil*-le, *ectografia*, *ectòmer*, *ectomicoriza* (o *ectomicrorriza*), *ectomorf*-a, *batec ectòpic*, *embaràs ectòpic*, *ectoplast*, *ectoprotectes*, *ectosoma*, *ectòtrof*-a, *ectozou*, *ectromèlia*, *eculi*, *moviment ecumènic*, *edafització*, *èdafon*, *edam*, *estructura d'edats*, *edeagus*, *edemèrids*, *edingtonia*, *edriofthalm*, *educació especial*, *efectic*-a, *verb efectiu*, *efedroide*, *efèmera*, *efemeròfit*, *efèstia*, *èfeta*, *valor eficaç*, *eficàcia lluminosa*, *èfira*, *efrula*, *efluvioteràpia*, *efractor*, *efusor*, *egagròpiles*, *civilització egea*, *eglandulós*-osa, *egòcer*, *egofonia*, *egoisme teòric*, *egressió*, *ecos*-, *èider* vulgar, *eidètic*-a, *eidòfor*, *eimeria*, *eix* de la terra, *eix* del món, *eixaric*, *eixea* i *eixida* de mas.

23. Són aquestes: *econometrista*, *economia política*, *economia lingüística*, *ect*-, *ectotèrmia*, *edat absoluta*, *edat relativa*, *edat mental*, *ediàcrat*-ana, *edípic*, *èdri*, *càrrec efectiu*, *efectiu* en mans del públic, *contingent efectiu*, *magnèsia efervescent*, *egitlids*, *eix* de rotació i *eix* de simetria. I encara caldria dir que aquests dos darrers casos tenen en el DGEC una definició pròpia com a *eix* en matemàtica i física, i se'n fa, d'ambdós, esment explícit com a exemples (*eix* de rotació, *de simetria*), amb la qual cosa, filant prim, l'aportació del DIEC encara es reduiria més: a 16 addicions exactament.

Podríem creure que el dèficit relatiu en lèxic tècnic i científic es compensa amb aportacions a la llengua general i, com constatarem més endavant, ens consta que així és per a un bon grapat de noves incorporacions procedents del català comú o d'algun dels dialectes. Però, malgrat això, també aquí les xifres canten: el DGEC presenta 14 entrades de lèxic comú, més dues del qualificat com a dialectal («regional») i una del català antic,²⁴ contra només 11 del DIEC que no consten en el DGEC (dues de les quals ben bé poden qualificar-se com a privatives d'un dialecte).²⁵ És a dir que, si novament la mostra és representativa, haurem de concloure que el DGEC aporta, pel cap baix, més d'un terç que el DIEC en el lèxic general de la llengua i quasi el doble segons un còmput més estricte!

Per entendre aquestes diferències, pot ésser ben il·lustrativa la comparació d'un article com és *judici*:

DFABRA	DGEC	DIEC
judici m. Acció i efecte de judicar o jutjar	judici m 1 1 Acció de judicar o jutjar	judici m. Acció i efecte de judicar o jutjar
;	;	;
coneixement d'una causa en el qual el jutge ha de pronunciar la sentència	2 l'efecte.	;
;	2 1 Facultat de jutjar o judicar, d'emetre un judici.	;
la sentència del jutge.	2 ÈTIC Acte o procés mental pel qual hom ordena la seva conducta en funció d'unes normes, uns principis o uns criteris determinats.	;
<i>Donar algú el seu judici sobre una cosa. He fet un judici temerari. ¿Quin judici n'has format, d'aquest llibre? A judici de tothom, tu ets el culpable. El judici final. Judici de faltes, contenciós, contradictori. Ésser algú cridat en judici.</i>	3 FILOS/PSIC/LÒG Acte o procés mental mitjançant el qual hom pensa una proposició o enunciat, atribueix un predicat a un subjecte, afirma o nega una relació entre dos o més termes.	;
Operació de l'enteniment, que implica comparació i discriminació, amb la qual formem coneixement dels valors i relacions de les coses	4 FILOS En la filosofia kantiana, facultat de pensar el que és particular en tant que enclòs en el que és general.	judici d'abintestat Procediment judicial sobre l'herència i l'adjudicació de béns de qui ha mort sense haver fet testament.
;	5 judici temerari Pensament o afirmació, perjudicials a altri, que hom fa sobre la base de motius o raons insuficients.	judici sumari Procediment judicial especial que, per tractar qüestions considerades urgents, té una tramitació abreujada.
facultat de realitzar aquesta operació.		Operació de l'enteniment, que implica comparació i discri-
<i>És un home de recte, de clar, judici.</i>		

24. Les catorze addicions del lèxic comú són: *eclesialment, editable, egarenc, egarense, eixaguar, eixamal, eixamenada, eixarmada, eixermada, exxarmataire/exxermataire, eixarrear un caràcter, eixugó, a peu eixut, en eixut, terra eixuta*. Les dues entrades qualificades com a dialectals són: *eixerri* (que remet a *xerri*) i *anar d'eixida* (que envia a *anar eixit*). L'entrada del català antic correspon a *edat setena* («Vellesa, part de la vida que passa dels setanta anys»).

25. Són: *tenir eco, fer una cosa per economia, tercera edat, edificabilitat, educar el públic, educar l'ull* [o *educar el gust*], *fer efectiu, tenir eficàcia, efímerament, eixiu* i *eixavuiro*. Per més que el DIEC no en doni cap indicació dialectal, *eixiu* és, segons Alcover-Moll, exclusiu de l'eivissenc, i *eixavuiro* sols és recollit a les zones de la Vall de Ribes i Castellterçol, extensió que Coromines amplia a «la zona Osona-Gironès-Ribes», qualificant-lo, amb tot, de «mor local» (*DECLC*, s.u. *eixabuirar*). Les subentrades del DIEC *educar el públic* i *educar l'ull* [o *educar el gust*], que ni semànticament ni lexicalment no mereixen tal categoria, tenen, seguint una millor tècnica lexicogràfica, accepcions pròpies en el DGEC il·lustrades amb aquests mateixos exemples o d'altres de semblants (*educar l'oïda*). Una cosa similar es pot dir de la subentrada *fer una cosa per economia*, amb un significat concret d'*economia* que el DGEC també consigna, amb millor criteri, en una accepció específica. O sigui que ben bé podríem reduir a vuit casos les aportacions del DIEC respecte al DGEC.

3 DR PROC I

Coneixement d'una causa en la qual el jutge ha de pronunciar sentència.

2

La sentència del jutge.

3 judici a porta closa

Acte de judici oral en el qual les sessions no són públiques.

4 judici d'arbitratge

Procediment privat mitjançant el qual una o més persones nomenades de comú acord per les parts donen la solució a un conflicte plantejat, amb el compromís previ de les parts d'acceptar llur decisió.

5 judici declaratiu

En el dret processal civil i en la jurisdicció contenciosa, judici en el qual hom pretén la declaració d'un dret.

6 judici de conciliació

Acte de comparèixer les parts davant el jutge municipal, comarcal o de pau a fi de procurar una avenença, abans d'iniciar una de les parts un procediment.

7 judici de faltes

Judici celebrat davant els jutjats municipals o comarcals (tribunal unipersonal) per al coneixement de les faltes o delictes menys greus. En la jurisdicció penal, intervé el ministeri fiscal.

8 judici especial

Dit de tot procediment judicial establert en la llei amb una tramitació diferent a la dels quatre judicis ordinaris.

9 judici executiu

Judici que té per objecte d'aconseguir una execució directa mitjançant un títol amb força legal reconeguda sense necessitat d'una prèvia declaració de drets.

10 judici laboral

Judici plantejar davant les magistratures de treball per a resoldre els conflictes propis d'aquesta matèria entre treballadors i empreses.

11 judici oral

Judici celebrat davant les audiències provincials (o tribunals col·legiats) per al coneixement dels delictes.

12 judici sumari (o sumariíssim)

Dit dels procediments judicials especials que pel fet de tractar qüestions considerades urgents tenen una tramitació abreujada.

4 I RELIG

Sanció proferida a la mort de l'home, segons la seva fidelitat o infidelitat envers Déu.

minació, amb què es forma un coneixement dels valors i de les relacions de les coses

;

facultat de realitzar aquesta operació.

És un home de recte, de clar, judici.

| a judici de

Segons el judici de. *A judici de tothom, tu ets el culpable.*

|

Acte o procés mental mitjançant el qual s'atribueix un predicat a un subjecte, s'afirma o es nega una relació entre dos o més termes.

- 2 **dia del Judici** CRIST
Fi de la història, en què hi
haurà el judici final.
- 3 **judici final** RELIG/CRIST
Sanció definitiva de la histò-
ria salvífica de Déu a través de
Crist que tindrà lloc a la fi de la
història humana.
- 4 **judici particular** RELIG/
CRIST
Judici produït a la mort de
cada home i que en determina la
salvació o condemnaació definiti-
ves.
- 5 **judici de Déu** HIST
Ordalia.

Amb aquest exemple, el judici sembla indubtable: la supressió de subentrades terminològiques ha estat gairebé un extermini. La majoria d'aquestes han regredit a l'estat potencial en forma d'exemple que tenien l'any 1932. Un autèntic retorn al passat. I aleshores tornem a l'estat de perplexitat a què el DIEC ens té tan avesats: si se suprimeixen els judicis *a porta closa, d'arbitratge, declaratiu, de conciliació, de faltes, especial, executiu, laboral i oral*, a què ve mantenir només el *judici sumari* i incorporar el *judici d'abintestat*? Hi ha cap criteri, de la mena que sigui, que ho pugui justificar?

Un article d'un volum i una complexitat semblants és el de *màquina*, però resolt pel DIEC amb uns criteris ben altres que aquest de *judici* que acabem de veure. Per no anar ocupant pàgines no el reproduïm, però convidem el lector a comparar el dit article en el *DFabra*, el DGEC i el DIEC i veurà que aquest darrer hi desenvolupa totes les possibilitats, hi defineix tota mena de màquines possibles, molt més que no el DGEC mateix (per exemple, el DGEC fa una definició genèrica per als aparells d'ús personal, ja sia professional, ja sia domèstic, que en català es tendeix a anomenar *màquina de...* i esmenta els diferents aparells d'aquesta mena simplement com a exemples: *màquina d'afaitar, de cosir, d'escriure*, etc.; en canvi el DIEC en fa de cadascuna una subentrada específica amb una definició minuciosa).

És a dir, contràriament al tractament tipus *judici*, en *màquina* hi ha un canvi total de l'article *DFabra*, tant d'estructura com de definicions, i una explotació intensiva del DGEC, tant pel que fa a les accepcions com a les sèries de sintagmes derivats, i a més, d'aquests, n'hi incorpora més. Per tant, si a *judici* fa el contrari, és clar que no és perquè segueixi un suposat criteri més *generalista*, com a diccionari general, enfront d'un suposat criteri més *enciclopèdic*. De tot plegat, només és possible de concloure que és l'atzar i no pas un criteri vertebrador general allò que fa que en cada cas es doni un tractament lexicogràfic o un altre a les entrades, amb manteniment del corpus en l'estat actual o amb regressió a estats anteriors, en uns casos més acostat al *DFabra*, en d'altres seguint més (o fins totalment) el DGEC, en d'altres mig i mig i en d'altres amb intervencions del tot originals, que tant poden ésser molt encertades com molt discutibles o clarament errònies, com anirem veient.

Per exemplificar més això que acabem de constatar, hom no arriba a entendre per quin criteri sota la veu *teoria* figuren com a subentrades específiques termes de física *teoria corpuscular* i *teoria ondulatòria*, o de matemàtica com *teoria dels nusos*, però cap altre dels noms de les nombrosíssimes teories forjades per la ciència i, en concret, potser la més famosa de totes, la *teoria de la relativitat*, que, per cert, tampoc no es recull sota la veu *relativitat*.

Tampoc no es comprèn per què, si es recullen els termes de la teoria psicoanalítica *jo*, *ego* (que remet a *jo*) i *allò*, no es clou la sèrie donant entrada a *superjò* (que, per cert,

apareix en al DIEC, però mal escrit *superjo* s.u. *allò*), i, a més, en justa correspondència, incorporant també les formes sinonímiques llatinitzants *superego* i *id*.

Ara bé, no sempre la informació ve per defecte: de vegades, arriba per excés, almenys per al que s'hauria d'esperar d'un diccionari de les característiques del DIEC. En concret, es detecta una informació desproporcionada per a tot allò que es refereix a la lingüística. Això, que en principi no hauria d'ésser un problema (com més informació, millor per a l'usuari), en genera moltíssims quant a la coherència interna.

Per exemple, l'entrada *lingüística* arriba a reunir fins a deu subentrades de tipus de lingüística: *lingüística antropològica*, *lingüística comparada*, *lingüística computacional*, *lingüística contrastiva*, *lingüística descriptiva*, *lingüística diacrònica*, *lingüística estructural*, *lingüística general*, *lingüística sincrònica* i *lingüística teòrica*. Arribats a tal extrem de concreció, ens haurem de demanar per què no s'hi inclouen també la *lingüística espacial*, la *lingüística matemàtica*, la *lingüística social* o la *lingüística del text*. I, paral·lelament, per què la veu *física* no acull *física atòmica*, *física nuclear*, *física quàntica*, *física teòrica*, *física experimental*. O per què sota *psicologia* no apareixen la *psicologia social*, la *infantil*, l'*evolutiva*, la *genètica* o *del desenvolupament*, la *patològica*...

Una cosa semblant ocorre amb l'entrada *llengua*. Sota aquesta veu s'incorporen fins a set grups lingüístics, els quals, com a producte que són de classificacions basades en el parentiu, resulten més aviat propis d'una enciclopèdia i, en tot cas, s'haurien hagut de definir sota els gentilicis respectius, com sí que es fa amb *llengües camitosemítiques*, *llengües eslaves*, *llengües finougríques*, *llengües indoeuropees*, *llengües romàniques*, *llengües semítiques*, etc., recollides dins els articles *camitosemític*, *eslau*, etc. En canvi, sota la veu *llengua* apareixen les subentrades *llengües caucàsiques*, *llengües cèltiques*, *llengües germàniques*, *llengües nigerocongoleses*, *llengües nigerokurdofanians*, *llengües niloticosaharianes* i *llengües nòrdiques*. La selecció no pot ésser més arbitrària, perquè, es miri per on es miri, no es veu el criteri d'una tria tan dispar ni el motiu per a excloure'n, per exemple, *llengües altaïques*, *llengües balto(e)slaves*, *llengües iberoromàniques*, *llengües finougríques*, *llengües gal·loromàniques*, *llengües indoeuropees*, *llengües indoïranies*, *llengües romàniques* (o *neollatines*), *llengües semítiques*, i així, desenes de famílies, grups i subgrups.

I l'usuari tampoc no s'explica per quina raó les *llengües altaïques*, *baltofineses*, *gal·loromàniques*, *iberoromàniques*, *indoïraniques*, *italocèltiques*, *uralianes*, *uraloaltaïques*, etc. ni tan sols no tenen subentrada pròpia ni sota la veu *llengua* ni sota el gentilici corresponent. I ja al capdavant de la gradació classificatòria, hom no arriba a entendre per què, si es recullen les *llengües iberoromàniques* i les *gal·loromàniques*, no es completa la nòmina de les llengües neollatines amb les *llengües balcanoromàniques* i les *llengües italoalbaneses*, les quals no tenen entrada en el DIEC.

Un desgavell així denuncia que adés s'han adoptat criteris lexicogràfics, adés criteris terminològics d'assignació d'entrades, que unes vegades s'ha fet predominar el mot distintiu del sintagma (*altaic*, *balto(e)slau*, etc.) i d'altres, el sintagma complet com un tot (*llengües caucàsiques*, *llengües cèltiques*, etc.). I, com no podia passar altrament quan manca un principi sistemàtic, alguna volta arriben a confluir tots dos i la mateixa subentrada es repeteix en més d'un lloc i amb definicions diferents, per més que la divergència es redueixi a petits matisos:

analític -a [...] *llengües analítiques* Llengües que tenen una gran part de les formes flexionals antigues reemplaçades per combinacions de mots mitjançant l'ús de preposicions, verbs auxiliars, etc.

llengua [...] *llengua analítica* Llengua que expressa les funcions morfosintàctiques tot substituint la flexió dels mots per formes independents, com ara preposicions, etc.

És el mateix desgavell que, sense abandonar el camp de la llengua, s'observa en l'adjectiu *lingüístic*: per què *conflicte lingüístic* s'ordena sota l'adjectiu *lingüístic* i no sota *conflicte*, però, en canvi, *normalització lingüística* i *economia lingüística* es troben dins els articles de *normalització* i *economia*, respectivament? Per què si es parla de *conflicte lingüístic* i de *normalització lingüística*, manca *lleialtat lingüística*, un concepte íntimament lligat a aquests dos i que comparteix llur mateixa estructura?

Tanmateix, el DIEC fa incorporacions terminològiques d'importància intrínseca, és a dir que no són *de farcit*, com si diguéssim (a base de multiplicar o demultiplicar variants conceptuals o geogràfiques d'una mateixa cosa), sinó que responen a conceptes que fins ara no tenien una solució pròpia en català o se'n feia servir una d'emmanllada. En pot ésser un bell exemple (*s.u. moll*):

moll de pilons Moll, generalment provisional, construït sobre estaques o pilons, que avança dins el mar.

concepte per significar el qual el DGEC proposava *pantalà*, amb la marca *cast*. La solució proposada pel DIEC prové de les llistes del TERMCAT,²⁶ amb la mateixa definició, que no és, però, tan precisa com les dues del DGEC.

3. Les fronteres entre lèxic general i terminologia

Per a completar l'anàlisi de la intervenció en l'aspecte terminològic, cal dir que una regressió claríssima i molt lamentable a estats anteriors del corpus és la supressió de les marques de matèria o marques temàtiques adoptada pel DIEC, no s'entén gens per què, ja que, per la descripció que en fa M. T. Cabré, totes les unitats terminològiques de la BDOL (Base de Dades de les Oficines Lexicogràfiques) estaven perfectament classificades en 49 àrees temàtiques.²⁷ A diferència de moltes altres opcions preses, de les quals dóna compte detallat de les raons o les circumstàncies que portaren a determinar-s'hi, en aquesta qüestió Cabré diu estrictament: «Finalment, pel que fa a la representació dels termes, es va prendre la decisió de seguir l'estructura dels articles del *Diccionari general*, i, doncs, de no numerar les accepcions i de no indicar en forma de marques d'ús les àrees temàtiques dels termes o les accepcions terminològiques.»²⁸

Aquesta decisió sobta, perquè va contra les tècniques lexicogràfiques actuals. Ací tampoc no som davant una qüestió estrictament pràctica, sinó també, i en primer lloc, conceptual.

L'aspecte pràctic certament és rellevant: és indiscutible que el consultant va molt més ben guiat per a entendre de què li parla la definició si d'entrada és situat dins una àrea determinada de la ciència o la tècnica o, en general, de l'activitat humana especialitzada. Aconseguir aquest guiatge per via indirecta, amb referències més o menys explícites incloses en la definició, porta a vaguetats i a asistematicitats i en tot cas no estalvia res sinó que complica molt. Però és que sovint aquestes referències no hi són, com és el cas d'*entropia*, que exemplifica un model d'intervenció de manteniment absolut i de manteniment dels camps semàntics, amb un canvi parcial de definició i amb la supressió dels indicadors d'especialitat:

26. «Full de Difusió de Neologismes», núm. 4 (setembre de 1989), p. 3. Barcelona, TERMCAT.

27. M. T. CABRÉ, *Terminologia...*, op. cit., p. 284.

28. M. T. CABRÉ, *Terminologia...*, op. cit., p. 292.

DFABRA	DGEC	DIEC
entropia <i>f</i>	entropia <i>f</i> 1 ffs Magnitud termodinàmica, funció d'estat del sistema.	entropia <i>f</i> Magnitud termodinàmica, funció d'estat del sistema, el creixement de la qual fixa el sentit en què es poden produir els processos en els sistemes aïllats, d'acord amb el segon principi de la termodinàmica.
Funció termodinàmica.	2 CIBERN Magnitud que mesura el grau d'informació no aprofitable que dóna una font segons el seu nombre de respostes possibles.	Magnitud que mesura el grau d'informació no aprofitable que dóna una font segons el seu nombre de respostes possibles.

El DIEC manté, doncs, la forma del corpus, que ja venia del *DFabra*; en manté la definició 1 tot millorant-la clarament; en manté totalment la definició 2; però com que en lleva les marques temàtiques, si al consultant no especialitzat ja li costarà un cert esforç d'entendre que ha de contextualitzar la definició 1 en el camp de la física, quines possibilitats té de saber en quin camp ha de contextualitzar la definició 2? Cap.

Un altre exemple de la confusió i la perplexitat que la supressió de la marca de matèria pot produir en el lector fins al punt de deixar-lo sense entendre res o no saber ben bé de què es parla pot ésser l'exemple següent:

bigota *f*. Element de la maniobra de ferm que difereix bàsicament d'un bossell pel fet de no tenir politges.

Sense la indicació que es tracta d'un terme de marina, la definició del DIEC resulta evidentment abstrusa.

D'altra banda, quan s'han de presentar tirallongues d'accepcions, el procediment, igual com ocorre amb la numeració, permet de situar immediatament el lector. I això tant si va cercant entre un bosc d'accepcions, com si, davant un mot del tot desconegut, comença a llegir-ne la definició. En el primer cas, podrà discriminar ràpidament l'accepció que l'interessa. En el segon, tindrà de bestreta la noció del camp de coneixement de què es tracta, i no caldrà deduir-la de la lectura de la definició sencera; més encara, fins i tot en el cas extrem que no abasti a comprendre la definició (perquè és al davant d'un mot científic força especialitzat, per exemple), almenys en podrà situar l'àrea temàtica.

Amb aquesta manca el DIEC no sols perd en claredat i en informació, sinó que sovint no hi ha més remei que incorporar a la definició la mateixa determinació temàtica que hom s'havia volgut estalviar, o bé un número d'ordre (amb l'inconvenient comentat), o bé un sinònim o hiperònim entre parèntesis, si es tracta d'una remissió a un mot principal polisèmic. En posarem uns quants exemples. Per a l'entrada *camp*, la definició «qualsevol de les parts en què se subdivideix una fitxa o un registre, esp. d'una base de dades» pot no ésser concloent per al lector, que potser dubtarà a quina àrea de coneixement associar-la. Així ho deuen haver entès els redactors del DIEC, que han encapçalat l'explicació amb un «En inform.[àtica]».

Per a *catxerulo*, el DGEC dóna aquesta informació: «*m reg* JOCS Estel». Malgrat que *estel* presenta 17 accepcions i la que cerquem és precisament la darrera, podem localitzar-la tot d'una gràcies a la marca comuna JOCS. En canvi, el DIEC ha d'afegir a la definició *Estel* l'accepció corresponent («ACC. 9»).

El darrer recurs de què s'ha de servir el DIEC en casos de remissió a un mot principal polisèmic és incloure entre parèntesis un hiperònim: *talla-robes* «Dragó (rèptil)», *gatet* «Conillets (planta)».

Ara, el que no es veu per enlloc és en quins casos ni per quins motius s'ha triat una de les solucions següents: la indicació numèrica de l'accepció: (ACC. 8); l'hiperònim entre parèntesis després del mot: (planta), (bolet), (peix), (rèptil), etc.; o bé la indicació de matèria en començar la definició: «En inform.», «En mat.», «En quíim.», etc. Sembla talment una decisió arbitrària o aleatòria.

Resulta, doncs, que l'absència de marques temàtiques no condueix, en un diccionari d'aquesta complexitat, a res més que a embolicar les coses. I, a més, creiem que no és gens propi d'una obra que pretén ésser rigorosa. Com hem vist en el cas d'*entropia* i veurem en molts altres exemples que aniran eixint, encara és més sorprenent l'arbitrarietat amb què en algunes accepcions s'indica la referència de matèria, mentre que en altres no s'hi fa cap esment. En fi, que no cal insistir que amb procediments així, que s'han de repetir sovint, es perd la sistemacitat i la claredat, i hi pateix també l'economia: el que s'estalvia per un cantó es balafia per un altre.

Però ja hem dit que el problema més greu és de mena conceptual, i és en aquest que volem posar més èmfasi. La principal funció d'un indicador de matèria és de fer de marca de *terminologització*. Això vol dir que el mot o l'expressió o l'extensió semàntica del mot o l'expressió que dugui aquesta marca és *el* mot o *la* locució que cal fer servir en el context tècnic o científic indicat per la marca, *amb exclusió* de qualsevol altre mot o locució que en un context de llengua general podria ésser-li un concurrent estilístic (sinònim). I això és essencial que ho reculli el diccionari de la llengua estàndard com a referent d'ús precisament dels consultants no especialistes en la matèria de què es tracti, ja que cal suposar que l'especialista se sap prou bé la terminologia amb què treballa cada dia. Per posar un exemple: el tècnic d'un departament governamental que redacta un projecte de llei o de decret que ha de regular aspectes d'una determinada matèria científica o tècnica és segurament un especialista en dret administratiu o dret fiscal, etc. però no pas especialista en les matèries objecte de regulació. Tanmateix, no pot decidir pel seu compte entre els possibles sinònims de l'objecte o el concepte a què s'ha de referir. El diccionari general li ho ha de poder solucionar en una gran proporció.

En quina proporció? Aquesta sempre és una mesura difícil d'establir. Es podria dir que com més millor, però un diccionari general necessàriament ha de tenir uns límits, almenys fins que no s'hagi generalitzat l'ús de sistemes de consulta informàtics i sobretot telemàtics, fins al punt de fer prescindible el producte en suport paper, situació que gairebé tenim a tocar dels dits, però només gairebé. Mentrestant, ja semblaria bo el criteri expressat per M. T. Cabré, segons el qual el diccionari general ha d'incloure unitats terminològiques de tots els àmbits temàtics «prou fonamentals perquè *grosso modo* donin compte del que pot representar la competència d'un estudiant universitari».²⁹

Però, a part l'aspecte quantitatiu, la necessitat de la presència, orgànicament inserida, de la terminologia en un diccionari que pretén donar compte del corpus lexicogràfic estàndard és indiscutible. Perquè la terminologització és un aspecte fonamental de l'estandardització, en la mesura en què la ciència i la tècnica de reducte social (segle XVIII) han esdevingut la forma quotidiana de vida (professional, familiar, de l'esplai, etc.). La terminologització és l'operació d'estandarditzar unívocament el lèxic emprat en els actes comunicatius d'una determinada àrea d'especialització científic-tècnica, de manera que cada concepte (acció, objecte, categoria, etc.) tingui un terme per a ésser denotat, només un i sempre el mateix per a tots els parlants que l'hagin d'expressar. La terminologització té dos models bàsics d'actuació:

- 1) creació d'una forma nova, no existent en cap corpus de la llengua, que pot ésser per composició amb lexemes preexistents, derivació de lexemes preexistents o per manlleu-adaptació de formes d'altres llengües;

29. M. T. CABRÉ, «*Terminologia...*, op. cit., p. 279.

2) atribució d'una extensió semàntica determinada a una forma lèxica preexistent, no necessàriament terminològica.

Segons les especialitats o dominis científics o tècnics, predomina més l'un model de terminologització o l'altre. Així, la química o la medicina tenen una gran part de la terminologia sistematitzada amb el model 1; la botànica o la zoologia, en canvi, recorren àmpliament al model 2 en les respectives terminologies taxonòmiques que anomenen *vulgars*, les quals són la versió a la llengua pròpia de la terminologia taxonòmica internacional en llatí de cadascuna d'elles. Aquests dos darrers casos, la botànica i la zoologia, són molt rellevants dins el corpus, perquè abracen una quantitat ingent de mots i perquè jerarquitzen una gran quantitat de variants totalment sinonímiques, és a dir que, tractant-se de mots patrimonials, en la immensa majoria, la funció terminologitzadora té alhora un vessant reestructurador del lèxic general de la llengua d'ample abast. De passada, direm que hem observat canvis considerables en la terminologització taxonòmica de la zoologia. Per posar-ne un exemple, no pas menor:

DFABRA	DGEC	DIEC.
moixó <i>m.</i> Nom comú dels ocells petits; en zool., pl. ordre d'ocells terres- tres voladors, amb el bec dret, tar- sos curts i prims, tres dits dirigits endavant i un endarrera, general- ment petits. Peix teleostei d'uns vint cen- tímetres de llarg (<i>Argentina</i> <i>sphyaena</i>).	moixó <i>m.</i> 1 ORNIT <i>l</i> Ocell de dimensions petites. 2 <i>pl</i> Subordre d'ocells de l'ordre dels passeriformes que comprèn unes 4 000 espècies i més de 50 famílies, la qual cosa representa gairebé la meitat dels ocells actu- als. 3 Ocell del subordre dels moi- xons. 2 ICTIOL Xanguet.	moixó <i>m.</i> Nom donat als ocells petits. En algunes contrades, ocell. <i>pl.</i> Passeriformes. Peix de la família dels aterí- nids.

Veiem que es tracta d'un model d'intervenció de manteniment de la unitat del corpus, però de canvi considerable del contingut. Deixant a part que la definició de lèxic general és atípica en el DIEC (tots els substantius es podrien definir com: «nom donat a...»), com també ho era a *DFabra*, i deixant a part també que el DGEC fa una atribució de matèria a l'accepció 1 *l*, que és clarament de lèxic general (i que hauria d'ésser l'accepció 1), ja que el *moixó* terminològic és el de 1 3, allò que cal remarcar és que els *moixons*, de subordre dels passeriformes, esdevenen un sinònim d'aquest mateix ordre. Igualment hi ha un trasbals en l'accepció d'ictiologia, ja que per al DGEC, *s.u. xanguet*, és «impròpia» (ictiològicament parlant, s'entén) la denominació de *moixó* aplicada a les espècies dels aterínids, mentre que per al DIEC és la denominació pròpia.

No tenim competència en aquestes matèries per a saber qui té raó, però sí que no dubtem a afirmar que no és seriós: a) que una terminologia de tanta transcendència per a la llengua com és la botànica i la zoològica sofreixi trasbalsos tan considerables en el curt espai de dos anys, i b) que, si el DIEC tenia raons de tant de pes per a canviar tan profundament aquestes terminologies, no ho hagi advertit prèviament tot especificant el sentit i l'abast d'aquests canvis taxonòmics.

Com acabem de veure, el DGEC no sempre fa, al nostre entendre, un ús pertinent de l'indicador temàtic com a marca de terminologització, ja que, a part badades com la que hem remarcat, sovint posa l'indicador a tot un conjunt sinonímic i aleshores l'única marca possible de terminologització és el sistema de definició per remissió a la forma que cal

deduir que el lexicògraf proposa com a *preferent*, que en aquest cas vol dir la pròpiament terminològica. Sempre pot restar un punt d'ambigüitat i de dubte, i en tot cas és una deficiència tècnica. Però, tot i així, no hi ha dubte que el DGEC va significar un pas de gegant en la sistematització terminològica del corpus de la llengua estàndard. El DIEC ha malbaratat aquest esforç tot substituint-lo per subterfugis dubtosos i tècnicament obsolets i ha fet un pas enrere en la tasca de precisar la frontera entre lèxic general i terminologia.

4. Substantius en -at per a operacions tècniques

Una altra intervenció regressiva que afecta les altes i baixes del corpus és la referent als substantius que indiquen operació tècnica. Sembla clarament demostrat que el sufix *-at* amb el significat d'operació o procés tècnic² és un calc, i bastant recent, del castellà *-ado*, en comptes del sufix català *-atge* (o bé, en altres casos, *-dura*, *-ció*, *-ment* o *-ada*). Tanmateix, en el DIEC encara trobem nombrosos exemples de *-at* amb aquesta significació, exemples que no pareix que s'hi hagin esmunyit per algun error inadvertit, atès que en el document intitulat *L'elaboració del diccionari de la llengua catalana (Documents de la Secció Filològica, III, 3.3, b.1, p. 43)* es classifica obertament el sufix *-at* com a «masculí que significa 'operació de'» i encara se l'il·lustra així:

daurat² m. Acció de daurar; l'efecte.

daurat³ -ada adj. De color d'or.

Davant això, semblaria lícit —o, millor, evident— interpretar que la Secció Filològica admet com a correctes les formes en *-at* del tipus *daurat* per a l'operació² o l'acció de³ expressada per l'arrel, però ni tan sols això no és tan senzill. Com en tants altres casos, no és ja que trobem una norma discutible (l'admissió d'una interferència morfosemàntica, molt més greu que una de lèxica, perquè altera un paradigma i els procediments de creació): és que no s'hi pot veure cap norma.

Comencem per examinar la pertinència de les formes en *-at* per a indicar acció. És fàcil de constatar que, deixant de banda els noms de la majoria d'operacions tècniques (que són termes gairebé sempre de formació moderna), no hi ha en el català tradicional noms amb aquesta sufixació ni és tampoc propi del català popular de fer substantius d'aquesta mena per a referir-se a noms d'acció de verbs ni d'operacions (que són assimilables semànticament a accions). Aquests noms en *-at* corresponen a la forma masculina de participis passats dels verbs en *-ar*; doncs bé, en català només és genuïna aquesta substantivació en *-at* per a referir-se al resultat de l'acció. Els noms d'acció popularment són sempre en *-ada* (que correspon a la forma femenina del participi), com ho proven els nombrosos mots amb aquesta formació corresponents a verbs d'ús corrent: *berenada*, *enredada*, *ensabonada*, *ensarronada*, *caminada*, *relliscada*, *raspallada*, etc. Com a noms masculins de participis emprats per a indicar resultats tenim: *empedrat*, *guisat*, *estofat*, *concentrat*, *congelat*, *pentinat*, *enguixat*, etc. Per a noms que no tenen aquest caràcter popular o que són clarament cultes els sufixos generals de nominalització de verbs són els esmentats més amunt: *-ment*, *-ció*, *-dura*, *-ança*, etc. i molt sovint, especialment per a noms d'operacions molt tecnificades, *-atge* (malgrat que cal tenir present que una generalització de l'ús d'aquest sufix podria donar casos suspectes de gal·licisme). Però també, en bastants casos, els noms de participis masculins són emprats per a referir-se a resultats dels verbs.

Per als noms corresponents als verbs que no són de la primera conjugació, val això mateix tenint en compte que les formes dels participis masculins són *-ut*, *-it* (o bé formes irregulars) i les dels femenins, *-uda*, *-ida* (o les corresponents irregulars). Així, tenim noms populars en la forma femenina: *correguda*, *batuda*, *vinguda*, *esbandida*, *dormida*,

sortida, descoberta, fosa, presa, posta, etc. En la forma masculina tenim noms de resultats: *batut, embotit, ordit, escrit, teixit*, etc. De tota manera, aquests noms són molt menys nombrosos que els anteriors i, per simplificació, es parla sovint només dels noms en *-at*.

Fins i tot hi ha bastants casos en què l'existència de dues formes diferents permet de distingir una operació d'un resultat. Però sempre que la forma masculina del participi és emprada per a referir-se a un resultat, el nom de l'acció o de l'operació és designada amb un altre mot. Hi ha nombrosos exemples que ho confirmen: *congelació / congelat, filtració / filtrat, precipitació / precipitat, extracció / extret, afegiment / afegit, rostiment / rostit, batuda / batut*.

Cal dir, a més, que aquest fenomen és comú a les llengües romàniques, llevat del castellà, que ha generalitzat modernament aquests noms en *-ado* d'una manera molt àmplia, fins al punt que hi ha una bona quantitat de tecnicismes d'operacions modernes amb aquesta terminació. D'altra banda, és comprovable que no hi ha cap més llengua que faci això, sinó que sempre fan servir els mateixos sufixos propis de la llengua per a la formació de noms d'acció de verbs, per a formar noms d'operacions tècniques. Doncs si en català tradicionalment s'han format els noms d'acció de la manera esmentada, sembla prou clar que cal fer semblantment per als de les operacions tècniques i que adoptar-los en *-at* (i encara només per a les formacions modernes) és un calc del castellà que cal rebutjar.

Resulta oportú de recordar que en la GEC fou ja plantejada aquesta qüestió i la tendència general fou sempre la d'evitar al màxim possible aquestes formacions en *-at* per als noms d'operacions tècniques. Malgrat tot, hi havia els noms ja admesos en el *DFabra* i, a més, a la GEC se'n van introduir alguns de nous en *-at*, sense seguir, però, cap criteri clar. En aquest aspecte, en la GEC hi havia de tot: alguns noms nous en *-at*, uns quants més que procedien del *DFabra* i que s'havien mantingut intactes, però alhora se n'havien fixat moltíssims de nous evitant aquest sufix i fins i tot alguns d'admesos al *DFabra* havien estat canviats.

Fou amb motiu de l'elaboració del DGEC, basat com és prou sabut en la GEC, que hom reconsiderà aquest punt a fi de prendre una decisió general que fos coherent i l'acord pres fou de rebutjar tots aquests termes de noms d'operacions tècniques en *-at* i deixar els que es refereixen a resultats. Els noms d'operacions que apareixien en la GEC en *-at* es rectificaren d'acord amb el criteri esmentat. Quant als que procedien del *DFabra*, es decidí de canviar-los seguint el mateix patró, però es mantingueren també els noms anteriors com a secundaris i amb la indicació de *cast.* En el *Pròleg* del DGEC (1982) podem llegir les següents paraules de Ramon Aramon i Serra, membre de la Secció Filològica, i assessor lingüístic de l'obra: «A més, han estat reduïts a uns límits convenients els noms d'acció o d'operació tècnica en *-at*, substantivació de participis de passat, dels quals hom tendia, per influència del castellà, a fer un ús abusiu.»

Alhora que el DGEC feia aquest pas, es decidí de modificar la GEC en aquells mots anteriorment admesos que no s'ajustaven a aquest criteri. De tota manera, el *Suplement* (1983) de la GEC (edició antiga) no diu res d'aquests canvis. Fou en preparar la nova edició de la GEC quan es feren els canvis d'acord amb les formes acceptades en el DGEC. Les formes esmenades dels mots afectats apareixen ja així en la segona edició de la GEC (1986-89). Immediatament acabada la publicació d'aquesta obra, es procedí a elaborar un segon *Suplement* (1989) de la GEC (edició antiga), que la posés al dia i incorporés tota la informació addicional introduïda en la nova edició. I alhora s'adoptà d'indicar les entrades de la GEC afectades pels canvis. Així, es recullen les entrades corregides de la següent forma:

cisallatge *m.* TECNOL Correcció de la forma *cisallat*.

esmerilament *m.* ADOB Correcció de la forma *esmerilat* quan indica operació.

punxonament *m.* TECNOL Correcció de la forma *punxonat*.

Aquest suplement incorpora, a part, una llista amb les «modificacions d'entrades de la primera edició» on hi ha inventariats tots els canvis esmentats.

Com veiem, ara el DIEC fa marxa enrere en aquest punt que sembla prou clar i que havia estat regularitzat amb eficàcia i seguit per tothom. I, a més, aquesta decisió fou presa amb l'assessorament de la Secció Filològica. Per què, doncs, el DIEC ha decidit de fer altrament, sense donar-ne cap raó?

Entre els substantius d'operació en *-at* recollits en el DIEC, n'hi ha que, potser amb un escrúpol purista, remetent al corresponent terme en *-atge*, com són ara *buidat*, «buidatge», o *premsat*, «premsatge». En altres casos, però, el presumpte escrúpol s'atenua i la preferència s'inverteix, de manera que *assecat* és preferible a *assecatge*, i *emmotllat* a *emmotllatge*. I perquè hi hagi de tot, se'n recullen també en peu d'igualtat: tant *rentatge* com *rentat* són definits com l'«operació de rentar», però, això sí, amb una curiosa especialització. Mentre que es parla de *rentatge en sec* per als tèxtils, de *rentatge a l'àcid* com a tècnica calcogràfica i litogràfica, i mentre que per al *rentatge de la llana* s'enumeren els termes sinònims *rentatge a l'oll* o *rentatge en vida* o *rentatge al riu*, quan el que es renta, ni que sigui figuradament, és el cervell, d'això cal dir-ne únicament i exclusiva *rentat* i no *rentatge*.

Però, ja posats a admetre el sufix *-at*, allò que més sobra de tot plegat és que el DIEC no el fixi precisament en alguns dels mots on, sota la pressió del castellà, més s'ha introduït. No hi trobarem, doncs, el *revelat* de les fotografies, ni el *greixat* i l'*equilibrat* de l'automòbil, ni cap *escombrat* d'imatges. El DIEC, a dreta llei però per motius inescrutables, sols dona entrada a *revelatge*, *greixatge*, *equilibratge* i *escombratge*. Una aplicació selectiva? Ben mirat, potser un miratge.

5. Incorporació i manteniment de lèxic general considerat d'àmbit geogràfic restringit: substantius i adjectius

El DGEC, a més de mantenir els substantius i els adjectius que el *DFabra* va incorporar com a geosinònims, generalment marcats amb les frases «En alguns indrets,...», «En certes contrades...» o «En alguna localitat...», va acollir-ne vora del 160% més de nous, generalment amb la marca *reg* (tot i que els procedents del *DFabra* solen mantenir aquelles frases també indicatives de restricció geogràfica). Aquest esforç d'incorporació de variants geogràfiques ha estat continuat pel DIEC, que ha afegit al corpus estàndard cosa d'un 60% més que els existents al DGEC. El resultat sumat de l'una i altra obres és una important acollença de lèxic general de tots els parlars, fet que hem de saludar amb satisfacció. I ben mirat, no podia ésser d'una altra manera, després de l'aparició, fa anys, de les dues obres magnes de la llengua, ja esmentades més amunt, que són el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i Moll i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines, amb tot l'ingent material que forneixen, a banda del coneixement més aprofundit dels nostres parlars que hom té en l'actualitat.

Cal dir que, per a l'elaboració del nou diccionari, la Secció Filològica havia abordat amb més insistència que altres qüestions el tractament del lèxic dels dialectes catalans encara no incorporat. D'una banda, havia publicat els *Criteris sobre la incorporació de variants lexicals en el «Diccionari general»*,³⁰ on es reconeixia «el precari desenvolupament de la dialectologia i el deficient coneixement de la llengua antiga» que havien dificultat «la selecció, per al *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC), de variants dialectals representatives». S'hi constatava que el balear i el valencià hi havien tingut «un paper més aviat minso» i, per cobrir aquestes mancances en el futur diccionari de l'IEC, es proposa-

30. Aprovats per la Secció Filològica el 14 de desembre de 1990 i publicats en els *Documents de la Secció Filològica II* (Barcelona, IEC, 1993), ps. 81-83.

ven deu criteris que havien de guiar les noves admissions. Finalment, la Secció Filològica resolvia també que desapareixerien les marques *d.* (*dialectal*) i *reg.* (*regional*) que Fabra havia usat per a marcar certs mots.

Hi havia, a més, un altre criteri de cabdal transcendència en què la Secció Filològica havia basat tota la classificació dels fets fonètics i morfològics. Tota la seva *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* es bastia sobre la distinció entre *àmbit general* i *àmbit restringit*. Hom considerava «propi de l'àmbit general qualsevol tret lingüístic vigent almenys en dos dels cinc dialectes territorials (això és, septentrional, baleàric, central, nord-occidental i valencià)», mentre que la qualificació «d'àmbit restringit» esqueia a «aquells trets característics d'un determinat dialecte però proveïts de prestigi en el seu àmbit».³¹

Semblava que les resolucions i les recomanacions aplicades a la fonètica i a la morfologia ho havien d'ésser també al lèxic i, doncs, hom podia esperar que els deu criteris sobre la incorporació de variants lexicals citats més amunt es resumirien, com els manaments, en dos: un mot era d'àmbit general, i llavors era directament incorporat sense més, o d'àmbit restringit, i aleshores això s'assenyalava d'alguna manera: bé precedit de la indicació del dialecte d'origen, bé de qualsevol altra manera (finalment, hom ha optat per la fórmula fabriana «En algunes/certes contrades/indrets»).

En darrer terme, el document més explícit quant a la qüestió del tractament dels mots dits dialectals en el DIEC fou *L'elaboració del «Diccionari de la llengua catalana». Criteris aprovats per la Secció Filològica*,³² el qual, referint-se als dialectalismes deia:

«en principi, segons un acord de la Secció Filològica, no hi ha una marca especial per a indicar-los, però en els casos en què es tracta realment de mots d'àmbit reduït que per alguna raó s'han inclòs en el diccionari, se n'indicarà, aquest caràcter restringit, abans de la definició. Per exemple:

clapera *f.* [...] || En algunes contrades, rodera (dels carros). [...]»³³

Que, en aquest cas concret, ja és tal com ho marcava el *DFabra*, mentre que el DGEC va optar per llevar-li tota restricció.

Observem que la fraseologia «mots d'àmbit reduït» i «caràcter restringit» reproduïx literalment els dos grans criteris que havien estat determinants en les recomanacions per a l'estàndard oral en fonètica i morfologia i, doncs, que tot plegat havia de lligar també en el camp del lèxic. Semblava deduir-se també que, havent renunciat a les marques dialectals, només en durien una indicació, en l'interior de l'entrada, aquells mots d'extensió força limitada o, a tot estirar, subdialectal. Constatem-ho, si no, subratllant-ne les ponderacions: «es tracta *realment* de mots d'àmbit reduït que *per alguna raó* s'han inclòs en el diccionari». Retinguem-ho ara que examinem la teoria; després comprovarem si realment ha estat així.

Però ja en la teorització de la Secció Filològica hom començava a trobar les primeres esquerdes. Per exemple, el segon criteri sobre la incorporació de variants lexicals en el *DFabra* es referia a l'extensió geogràfica i afirmava que «Si aquesta és notable, cal que el dialectalisme hi sigui incorporat. Exemples del *DFabra*: *melic* 'llombrígol', *madeixa* 'troca', *birbar* 'eixarcolar'».

D'una banda, cal demanar-se com pot ésser qualificat de dialectalisme un mot com *melic*, emprat ininterrompudament des del rossellonès fins al valencià, passant pel català

31. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (I. Fonètica), aparegut el 1990. Reproduït dins els *Documents de la Secció Filològica*, II (Barcelona, IEC, 1993), ps. 103-118. Els passatges citats corresponen a la p. 109. En la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (II. Morfologia) (Barcelona, IEC, 1993) es torna a explicar la distinció sota l'epígraf *Els criteris*, p. 9.

32. *Documents de la Secció Filològica*, III (Barcelona, IEC, 1996), ps. 11-53.

33. *Ibidem*, p. 47.

occidental, amb abundantíssima documentació històrica, i que, a més, Fabra adjuntava com a sinònim al final de la definició de *llombrígol*. Si fa no fa, el mateix ocorre amb *birbar*, propi de tota l'àrea occidental de la llengua. Però és que, pel que fa al segon exemple citat, el *DFabra* dona just la preferència inversa: *troca*, secundari, remet a *madeixa*, principal. I el DIEC resol la concurrència *eixar colar-birbar* exactament al contrari de com ho exemplifica la Secció Filològica: *birbar*, considerat dialectal, té entrada com a principal i, doncs, duu la definició; *eixarcolar*, presentat en els *Criteris* com a general, remet simplement al seu sinònim.

Fins ací, hom subratllava el caràcter dialectal —ni que això equivalgués, ras i curt, al simple fet que «no es diu en català central». Però almenys s'adduïa com a atenuant que els mots en qüestió, tot i el caràcter «dialectal», presentaven una extensió notable. Ara bé, en la introducció del DIEC, Antoni M. Badia i Margarit, president de la Secció Filològica, obre l'epígraf precisament dedicat al «*Diccionari de la llengua comuna*» i «*vocabulari dialectal*» amb aquesta afirmació més que sorprenent:

«(Recordem que Fabra ja consignava, com a generals, mots d'extensió reduïda, del tipus *granera*.)»³⁴

És a dir que, segons això, una bona part del rossellonès, el català nord-occidental, a més del Camp de Tarragona i el Priorat, el País Valencià i les Illes són una «extensió reduïda».

Ens hem entretingut una mica en aquest punt no sols per demostrar que els fonaments teòrics sovint no s'assenten sobre roca, sinó sobretot perquè això té conseqüències importantíssimes sobre el material de nova entrada en el diccionari. En efecte, de les aportacions considerades dialectals, quines són les que, tractant-se «realment de mots d'àmbit reduït que per alguna raó s'han inclòs en el diccionari», duen la marca «en algunes contrades»?

Per a ésser exactes, cal començar dient que ni tan sols la marca no és única. L'usuari pot trobar, a més, «en certes contrades» (*panís*, 'blat de moro'; *boig* 'totxo, babau, càndid'), «en determinades contrades» (*parroquia*); «en alguns indrets» (*vesprada*, 'tarda') i, fins i tot, «en algunes localitats» (*aljub*, 'safareig petit'), sense que pugui escatir si aquesta profusió és estilística o denota alguna gradació en la restricció dialectal. Més encara: no són pas inexistents els mots de què es dona explícitament l'extensió: *catxerulo* («Al País Valencià, estel (ACC. 9).»), *marina* («[...] A les illes Balears, màquia.»), *marguiller* («Al Rosselló, paborde o membre de la junta parroquial»), *lligallo* («A la regió de Tortosa, carrerada (ACC. 1).»), *marraco* («[...] Al Maestrat, personatge imaginari que s'anomena en voler fer por als nens»).

A què responen, doncs, les marques «en certes contrades» i similars, més enllà d'ésser un seguiment acrític d'un estil fabrià? No pas a extensió molt limitada —i hauré de fer un nou repàs de geolingüística. *Panís*, segons l'Alcover-Moll, s'estén per la major part del català nord-occidental i del valencià: el Pont de Suert, Senet, Tamarit de Llitera, Fraga, Lleida, l'Urgell, el Priorat, el Camp de Tarragona, Gandesa, Tortosa, Morella, el Maestrat, Castelló de la Plana, Alacant i Alcoi. El DGE, per la seva banda, li lleva tota marca restrictiva. *Vesprada* és quasi general al País Valencià, excepte a les comarques més septentrionals (el DGE ho canvia per *reg*). Quant a *catxerulo*, *marina*, *marguiller* o *lligallo*, ja se'ns informa de l'abast, gens petit per cert, fora dels dos darrers casos (el DGE posa en alguns casos *reg* i en altres opta per esmentar la regió o la localitat corresponents).

Però si *panís*, *vesprada*, *catxerulo* i *lligallo* duen la marca dialectal, hauríem d'esperar que llurs geosinònims de regions altres que la del català central també n'haurien de portar. No és així de cap manera: ni *dacsa*, ni *blat de les Índies*, ni *moresc* (en correlació amb *panís*), ni *horabaixa* (geosinònim de *vesprada*), ni *milotxa* (que comparteix gran extensió

34. DIEC, *Introducció*, p. XXXII.

amb *catxerulo*), ni *assegador* (equivalent valencià de *lligallo*) no presenten cap indicació dialectal.

A la vista d'aquests exemples i d'alguns altres (per exemple, *berenar*, *comare*, *debadés*, *escurada*, *pardal*, *voler*) podríem pensar que la fórmula «en algunes contrades» (o similar) es posa quan dins una entrada es recull alguna accepció dialectal més o menys distinta. D'aquesta manera s'evitaria que l'usuari confongués el *panís* 'blat de moro, dacsà' amb el significat més general de la gramínia *Setaria italica*; la *vesprada* 'tarda, horabaixa' no es malinterpretaria com a 'part final de la tarda i capvespre'; *pardal* 'ocell' restaria ben distingit del 'teuladí'; i *debadés* 'gratis, de franc' no es barrejaria amb 'en va, inútilment'.

Tampoc no és així. Si prenem els exemples que A.M. Badia dona de «mots que, tot essent usats pertot arreu, ara són incrementats amb accepcions pròpies de certes regions»,³⁵ observarem que ni en un sol cas se segueix aquesta hipotètica regla: *Aspre* [...] 'camp de secà', de la Garrotxa i l'Empordà; *coll*, [...] 'turó', del Camp de Tarragona i de Mallorca; *desar* 'endreçar, posar en ordre', del baleàric; *esportellar* [...] 'trencar la vora (d'un recipient)', del valencià; *orc* [...] 'esquerp', del parlar nord-occidental); *ribera* [...] 'riu, corrent d'aigua', d'Osona i el Ripollès.³⁶

De fet, la marca «en algunes contrades» sembla distribuïda capritxosament. Vegem-ho en mots íntimament emparentats. *Calça* 'mitja' té, si fa no fa, la mateixa extensió que *calçeti* 'mitjó'; ara, mentre que aquella no duu cap indicació, aquest és definit com «En algunes contrades, mitjó». *Paloma* té l'accepció final de «Papallona, esp. la del cuc de seda» sense cap determinació dialectal, però *palometa* és «En algunes contrades, papallona».

Amb tot, hi ha diversos casos d'ús d'«en algunes contrades» en què no hi ha més remei que endevinar una motivació: no pas la limitació dialectal, sinó potser una mena d'atenuació del fet d'haver incorporat castellanismes suspectes o declarats. *Sext*, *sèptim* i *octau* tenen una extensió geogràfica amplíssima, que fa paradoxal la marca dialectal. Això mateix es pot dir del numeral femení *dos*¹ «En algunes contrades, dues».³⁷ A més, per a major contradicció amb una suposada extensió geogràfica reduïda, la mateixa Secció Filològica atorgava als ordinals llatinitzants i al *dos* femení la qualificació de fenòmens admissibles... en l'àmbit general! I, per reblar el clau, la marca aplicada també al mallorquí i l'eivissenc *gorrió* («En algunes contrades, pardal») ens agreuja la sospita: els geosinònims valencians del *gorrió*, *teular*² i *teuladí*, no duen cap indicació dialectal.

Fins ací hem parlat dels mots injustament minoritzats: els que, tenint una àmplia distribució geogràfica, han estat nominalment reduïts a dialectals. Al contrari, el DIEC presenta mots d'extensió localitzada i de poca tradició literària com *cusanelles* 'pessigolles', *mentrimentes* 'mentrestant'³⁸ o *monyicot* 'criatura', del valencià central; *eixiu* 'resultat favorable', eivissenc; *eixavuirar* i *eixavuiro*, de la regió Osona-Gironès-Ribes, *uissar* i *uís*,³⁹ del baleàric, que signifiquen 'esternudar', 'esternut', no són assenyalats amb cap restricció dialectal, ni els esmentats explícitament per Badia *aspre* 'camp de secà', de la Garrotxa i l'Empordà, i *ribera* 'riu, corrent d'aigua', d'Osona i el Ripollès. Contràriament, paraules tan esteses i històricament documentades com *comare* 'llevadora', del valencià i del baleàric, o *panís*, de gran part del valencià i del nord-occidental, són limitades a «algunes contrades». Almenys tenim la satisfacció que *hedra*, la forma occidental d'*heura*, ha estat incorporada a les esmenes a la primera edició del DIEC, que no la recollia, malgrat que sí que donava entrada a la variant *heurera*.

35. DIEC, *Introducció*, p. XXXII.

36. DIEC, *Introducció*, ps. XXXII i XXXIII.

37. Afegirem que la indicació és feta de manera defectuosa: l'única marca gramatical que porta és *adj.*, i no, com hauríem d'esperar, també *sf.* ['femení'].

38. El *Diccionari català-valencià-baleàric* només dona com a zones on es testimonia Castelló de la Plana i València, i com a documentació sols dos autors del segle XX.

39. Mal escrit, perquè si el substantiu és *uís*, o sia [uís] disil·làbic, el verb ha d'ésser *uissar* [uisá] trisil·làbic, i doncs, amb dièresi, com en *suts-suïssa*.

Arreu 'amb deixadesa', *escurada* 'vaixella', *pitxer* 'gerro amb broc i nansa'; *vesprada* 'tarda, horabaixa' o *voler* 'estimar', són, per exemple, mots valencians amb una distribució geogràfica similar a la d'*alficòs* 'cogombre'; *botijós* 'quec'; *creilla*, 'patata'; *fardatxo* 'llangardaix', *llomello*, 'llom de porc' o *nuc* 'nus'. Hi ha algun motiu perquè els primers s'assenyalin com a propis d'«algunes contrades» i els segons no?

Això a banda, la incorporació s'ha fet molt sovint de manera aïllada, sense cap consciència que la nova admissió comportava tota una sèrie de relacions paradigmàtiques que ni s'han tingut en compte.

Si el DIEC acull els illencs *desset*, *devuit* i *denou* (que la *Proposta per a un estàndard oral: morfologia* classifica com a «d'àmbit restringit» als «parlars baleàrics»),⁴⁰ per què no es fa un altre tant per als equivalents valencians, als quals la *Proposta* dona la mateixa qualificació i que el DIEC ni tan sols recull?⁴¹ Per quin motiu, si tenen entrada *redó* i derivats, *fenoll* i derivats, no en té *renyó* (i derivats, com el verb *desrenyonar*)? Per què si es dona entrada a *botijós* —mal definit com a «balbucient», car en realitat significa 'quec', 'tartamut'—, no se n'atorga també a *fer botiges* 'quequejar'? Per què, si s'admet *gessimler* 'gessamí (arbust)', no s'arplega també *gessiml* 'flor del gessamí'? Per quina raó, si es recull *tacany*, 'avar', no s'incorpora *tacanyeria*?

Finalment, tampoc no s'entén per què si s'admeten un bon grapat de paraules marcadament dialectals, no es dona cabuda a entrades i accepcions molt més àmplies, freqüents i importants, com són *clòtxina* 'closca de musclo' i 'musclo', *coró en pèl* 'cotó hidròfil o fluix' (tots dos entrats pel DGEC), *novença* 'noucasat', *obrer* 'paleta', *roí* 'dolent'?

Com hem vist, tampoc el DGEC no és del tot coherent tocant a aquesta qüestió, però la seva distribució de la marca *reg* és molt més regular, en el sentit que sol respondre més a la realitat de la dimensió dels àmbits geogràfics. D'altra banda, potser convindria replantejar aquesta púdica o indecisa tradició de la lexicografia catalana i decidir-se per donar referència sistemàtica de l'àmbit concret en què s'usa un mot, posat que aquell sigui realment restringit. Això al capdavant també és una manera d'estandarditzar. I fora d'aquests casos caldria, evidentment, llevar tota marca restrictiva. Sigui com sigui, la fórmula «En algunes contrades...» i similars és més digna d'una obra literària que no d'una obra científica i si podem acceptar que Fabra se'n servís, en atenció a la inseguretat regnant en els coneixements dialectològics de la seva època, ara creiem que ja no és gens justificable.

Finalment, cal plàner-se que l'esforç del DIEC no s'hagi aprofitat per passar pel garbell dels coneixements etimològics i dialectals que ara tenim (Moll, Coromines, Veny, etc.) una colla de formes estranyes que es van esmunyir dins el *DFabra* i que el DGEC va mantenir, les quals o són clarament errònies i denunciades o no hi ha raó perquè siguin enregistrades en el corpus de la llengua estàndard. Ens referim a formes com són, per posar un exemple de cada cas, *tocom* i *llera*.

Tocom ja fa gairebé trenta anys que va ésser denunciada per Moll com una forma inventada per alguns escriptors, tanmateix insignes, que probablement malinterpretaven la pronúncia empordanesa de l'adverbi *ontocom*, 'en alguna banda', 'en un lloc o altre', que a més de l'Empordà s'empra, amb pronúncies lleugerament diferents, a la Garrotxa i el Berguedà (una àrea geogràfica prou extensa, doncs). Posteriorment Coromines s'hi va afegir: «és encertat, justíssim, ben conegut i suficient, el que diu d'aquest mot fantasma *AlcM* [=Alcover-Moll] [...] valdria més esborrar-lo del tot del *DFa*. [=Diccionari Fabra] car tampoc no és exacte que tingui real existència dialectal, i els mateixos escriptors que l'havien usat hi renunciaren, en adonar-se del malentès que havia donat naixença a un terme tan superflu i inútil». No hi ha cap raó per a fer perdurar aquell malentès històric i, en efecte, el DGEC el va excloure del corpus estàndard. El que és incomprendible és que el DIEC l'hi hagi reincorporat i que, al damunt, amb una aplicació acrítica i mecànica del

40. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana (II): morfologia*, p. 22.

41. En la *Proposta* llegim *dtuit* sense *h* (com correspon per etimologia), però el DIEC duu «*huit* i derivats. V[egeu] *vuit*.»

criteri de llevar les marques de restricció geogràfica, n'hagi eliminat la marca restrictiva *d.* que prudentment hi havia posat el *DFabra*, de manera que ara qualsevol escriptor a la percaça del mot original o un parlant poc competent (com pot ésser un estranger que comença a manegar-se amb el català) es pot creure legitimat pel diccionari *normatiu* a dir, per exemple, «Montserrat és un magnífic tocom de Catalunya», o «El Miquelet centra un bell tocom urbà de València», o encara, «Cal precisar el tocom i l'hora de la reunió». Un autèntic absurd!

El cas de *llera*, tot i ésser ben altre, ha donat uns resultats semblantment absurds. *Llera* és un mot emprat en una àrea reduïdíssima del domini lingüístic. El DCVB només el té documentat en un escrit de Pere Girbal i com a forma toponimitzada, existent prop de Sopeira, i informa: «no sabem que s'usi la forma *llera* en català, fora del topònim ribagorçà que hem esmentat». El considera com una variant de *glera* per l'evolució *gl-* > *ll-*, pròpia d'alguns parlars de transició. El DECLC de Coromines (*s.u. glera*) confirma aquest origen i aquesta localització exclusiva a l'Alta Ribagorça, testimonia un ús més viu que no donava a entendre el DCVB, però en precisa el significat, que no és 'llit de riu' sinó 'tartera'. *Glera*, en canvi, té una àrea molt més extensa: el Maestrat, les terres de l'Ebre i el sud de la Franja i un significat que tampoc no és 'llit de riu' sinó 'platja de còdols formada als marges d'un corrent fluvial'. Sembla clar, doncs, que si calia entrar alguna forma relativa a aquest concepte, aquesta és *glera* i que el seu significat en cap cas no pot ésser 'llit d'un riu'. És per això, evidentment, que el DGEC, en la seva voluntat d'alterar al mínim possible el corpus en l'estat *DFabra*, manté *llera*, però el marca amb un *reg* i el remet a *glera*, mot que incorpora al corpus sense cap marca restrictiva (és propi d'una àrea prou extensa i no té cap concurrent sinonímic exacte) amb la definició de «1. Areny gruixut i ple de còdols. 2. Canal molt rosta; tarter 1».

Doncs, bé, el DIEC ignora tota aquesta evolució lexicogràfica, torna enrere a l'estat *DFabra*, no avisa de cap restricció i, per acabar-ho d'adobar, manté també la definició errònia del *DFabra*. Conseqüència? Que algun tècnic del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya va quedar ullprés d'aquesta forma, li va semblar que traduïa perfectament el *cauce* castellà, malgrat que tant el DGEC com el mateix DIEC donen com a forma preferent, i per tant terminològica, *llit fluvial*, i la va posar en circulació per mitjà dels escrits i les disposicions oficials generats pel dit departament, al punt que actualment fins l'hem sentit en boca d'algun presentador de televisió. Ja veiem, doncs, com aquelles suposicions que feiem sobre possibles usos impropis de *tocom*, que podien semblar humorístiques, han esdevingut una trista realitat en el cas de *llera*, i no per boca d'un estranger encara poc competent en la llengua, sinó per obra d'uns tècnics d'un departament oficial! Un diccionari pot fer molt de mal si conté errors, i aquest, com veiem, es podia haver estalviat, perquè ja havia estat advertit i esmenat.

Tot el veritable esforç que efectivament s'ha fet per incorporar lèxic dels dialectes catalans s'ha desmerescut, doncs, per la falta de criteris mínimament homogenis i raonats.

6. Incorporació i manteniment de lèxic general considerat d'àmbit geogràfic restringit: infinitius i altres formes del paradigma verbal

Entre les incorporacions de lèxic comú més remarcables, no en l'aspecte quantitatiu però sí en el qualitatiu, hi ha les de variants verbals fins ara no incloses en el corpus estàndard. Així, hom ha donat cabuda als infinitius *tindre* i *vindre* al costat dels preferents *tenir* i *venir*, o als participis *acomplit* i *fuit*, juntament amb els més generals *acomplert* i *fugit*, i també (però aquests amb l'observació «en algunes contrades») a *complit*, *establit* i *omplit*.

D'aquesta simple enumeració ja salten a la vista algunes incoherències palmàries. Per què *acomplit* s'admet en peu d'igualtat amb *acomplert* i, en canvi, *complit* només pertany a «algunes contrades»? Per què el participi *fuit*, avui només propi de les Balears, figura

sense cap marca al costat del general *fugit* i, al contrari, els seus homòlegs *duit* o *frit* ni tan sols no s'esmenten sota les veus *dur* o *fregir*.⁴² Per què, a més, no rep un tracte similar el participi *rist*, de *riure*, amb una extensió força més àmplia (valencià, determinades zones del nord-occidental), que té un comportament «arcaic» similar als tres esmentats? Per què, si es recullen *complit*, *establit* i *omplit*, ni que sigui amb marca restrictiva, no tenen entrada també *oferit*, *reblit*, *suplit* i *sofrit*?

Totes aquestes incoherències, ja inexplicables per elles mateixes, s'agregen fins a l'arbitrarietat si es té en compte que la Secció Filològica, en la *Proposta per a un estàndard oral: morfologia* consignava com a formes «pròpies de l'àmbit general» els participis *complit*, *establit* i *omplit*, que el diccionari limita a «algunes contrades», i també *oferit*, *reblit*, *sofrit*, *suplit* i *rist*, que el DIEC ni tan sols no arriba a recollir. La mateixa Secció Filològica ha estat, doncs, qui primer ha fet cas omís als criteris morfològics que ella mateixa acabava d'elaborar i de publicar.

I com que les addicions s'han fet sense gens de sistematicitat ni criteri, qüestions com aquestes podrien allargar-se indefinidament. En farem només una breu tria. Per què, si s'acullen tots els participis que hem enumerat, no ocorre el mateix amb altres de molt més generalment acceptats, com, per exemple, el de *plànyer*, on no apareix *plangut*, ni tota la corresponent flexió en velar: *plangui*, *plangués*, etc.? Inversament, atès que *s.u. pertanyer* només llegim «[p.p. *pertangut*]», n'hem de deduir que, en contradicció amb el model de *plànyer*, no són admissibles formes com *pertanyut*, *pertanyi* o *pertanyés*?

L'altra novetat important en morfologia verbal és que la Secció Filològica ha decidit d'introduir dins les *Instruccions per al maneig del diccionari* una versió revisada de la flexió verbal, que inclou les formes comunament usades en els dialectes altres que el central. Es tracta, creiem, d'una decisió plausible en la mesura en què confirma unes conjugacions àmpliament difoses en els usos formals dels àmbits dialectals respectius, però que fins ara havien restat sense reconeixement explícit en el corpus estàndard.

Tanmateix, cal dir que, com molts altres aspectes en el DIEC, aquesta incorporació arriba *in medias res*, quan ja se n'ha publicat la primera edició i la primera reimpressió. I, a més, si abans el diccionari normatiu només oferia la conjugació del català central, ara la profusió de formes ateny graus excessius. Per exemple, quina necessitat hi ha d'admetre, en els models amb increment de la tercera conjugació (models IV i V de les instruccions del DIEC) les formes en *-ix-* i no *-eix-*: *patixo*, *patixes*, *patix*, *patixen*, amb una escassíssima tradició gràfica moderna en català nord-occidental i que ja havien estat superades en el valencià escrit en benefici del paradigma en *-eix-*? Els parlants instruits d'aquests dialectes ja s'han avesat a escriure *pateixes*, *pateix*, etc., malgrat pronunciar ordinàriament *patixes*, etc., de la mateixa manera que fan amb *queixal* o *deixar*, sovint pronunciats *quixal* o *dixar*. I un altre tant es podria dir de les formes baleàriques de present de subjuntiu *patiguem* i *patigueu*. Finalment, no hi ha hagut tampoc cap expressió de la prelació que la mateixa Secció Filològica havia establert en la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana: morfologia* entre formes pròpies de l'àmbit general i formes restringides a un dialecte específic.

7. Incorporacions i manteniment de lèxic emmanllevat

Costa molt d'entendre per què han estat admesos una bona quantitat de castellanismes absolutament superflus i que no fan cap falta a la llengua. L'única raó per a admetre'ls és la de l'ús actual que tenen en la llengua parlada pel sector de la població que encara no ha accedit al coneixement de l'estàndard. Però aquesta no és la línia que havia seguit fins ara la nostra acadèmia de la llengua, en què havien prevalgut els criteris esta-

42. Joan VENY, *Els parlars catalans*, p. 92: «Els arcaismes s'estenen a participis com *duit*, *dut*, *fuit*, *fugit*, procedents del llat. *DUCTU* i *FUGITU*, respectivament.»

blerts per Pompeu Fabra. Caldria que la Secció Filològica ens expliqués per què ha canviat tan radicalment de criteri.

I aquesta admissió de mots que fins ara havien estat rebutjats encara sorprèn més perquè en molts casos havien estat, en bona part, eliminats de la llengua i substituïts pels adequats gràcies a l'esforç de l'escola, els llibres de text, les publicacions, etc. Incorporar-los ara representa fer un pas endarrere i desfer el que, lentament i per raó d'aquesta tasca, s'havia anat corregint. Sobta, doncs, la gran incoherència dels responsables del DIEC pel que fa a aquest punt. I no s'hi valen les raons a vegades adduïdes: la facilitat d'aprenentatge de la llengua, l'ús corrent que tenen en el llenguatge col·loquial, la major penetració social del català gràcies als mitjans de comunicació, etc.

Vegem-ne alguns exemples.

bodegó *m.* Natura morta.

Si sempre s'havia rebutjat el castellanisme *bodegó* i s'havia recomanat d'usar *natura morta*, per què ara s'accepta?

carrera [...] *Cursa* (ACC. 1).

Quina falta hi fa aquesta accepció de *carrera*, per a la qual tothom ja diu *cursa*? Diuem que, malgrat que és un gal·licisme, s'havia admès *cursa* per a diversos usos especialitzats.

carret *m.* Rodet de fotografia.

Aquest cas és encara més desafortunat. No hi ha cap justificació per a aquesta admissió, si per a tots els altres casos el mot usual és *rodet*; admetre *carret* només per al de fotografia no té cap sentit.

Els casos abans esmentats dels numerals *sext -a*, per *sisè -ena*, i *sèptim -a*, per *setè -ena*, són exemples d'admissions no gens justificables. I el fet d'anteposar-hi, per dissimular, «en algunes contrades» encara és més sospitos i fins ridícul, en un cas així, en què les «contrades» poden ésser qualsevol barri de qualsevol ciutat. Aquests sinònims només es podrien justificar com a llatinismes i per això únicament tindrien ús en un registre culte, però tots sabem que en realitat són castellanismes. El fet de la indicació esmentada pot fer pensar que són mots populars genuïns d'algun dialecte, cosa que ni és certa ni lligaria amb un suposat caràcter culte del mots.

Amb aquesta mateixa excusa dels llatinismes s'han volgut fer passar certs mots pretesament cultes, per als quals ja hi ha mots catalans habituals, i que són llatinismes només usats pel castellà. Doncs bé, en aquests casos no hi fan cap falta en català i no s'hi val a fer-nos creure que són necessaris i perfectament justificables en català; més aviat cal considerar-los castellanismes camuflats.

Aquest és el cas de l'adjectiu *immers -a*, admès al DIEC:

immers -a *adj.* FIG. Immergit.

De fet, *immergit* és el participi del verb *immergir*, com *submergit* ho és de *submergir* i *emergit*, d'*emergir*. D'altra banda, tots aquests participis poden fer també d'adjectius. I pel fet que *immers -a* porti la qualificació de FIG., no hi ha cap raó per establir una distinció morfològica amb *immergit -ida*, de la mateixa manera que *immersió* (que és l'«acció d'immergir») també té un ús figurat en la locució *immersió lingüística*.

No hi fa cap falta, doncs, *immers -a* en català si ja hi ha *immergit -ida*, com tampoc no cal fer *submers -a* ni *emers -a*. El que passa és que el castellà ha admès el primer mentre que no té els altres dos. I per això, tot i que a ningú no li ha passat pel cap d'admetre aquests dos darrers, el primer sembla imprescindible.

A vegades sorprèn com s'hi han incorporat ampliacions semàntiques de mots catalans que cal qualificar de suspectes.

recollir *v. tr.* [...] || Collir de terra.

Un altre cas de castellanisme és el dels mots que han estat canviats d'accentuació seguint la del castellà, perquè sembla més «normal», però que cal considerar errònia. Així tenim:

xofer xofera [o **xòfer xòfera**] *m. i f.* Persona que té per ofici conduir automòbils.

Veiem que, tot i que com a secundària, s'ha admès una forma completament injustificable, tenint en compte que es tracta d'un manlleu d'un mot francès, rebutjada clarament per Fabra i no admesa per ningú fins ara.

Un altre cas que ja ha estat qüestionat és el dels termes geomètrics en *-iedre*, que ara passen a ésser en *-iedre*, com a forma preferent, tot conservant-ne l'anterior com a secundària. Així tenim, per exemple:

poliedre [o **políedre**] *m.* Sòlid limitat per quatre o més cares planes.

I anàlogament passa amb els altres termes en *-edre*: *dodecaedre*, *icosaedre*, *romboedre*, etc.

Aquestes incorporacions de manlleus del castellà són, doncs, prou sorprenents perquè trenquen la tradició lexicogràfica catalana i ho fan precisament en el moment en què una generalitat de la població parlant comença a estar en condicions de conèixer i assumir el corpus estàndard. Però encara és més sorprenent quan les considerem a la llum de la «graella de criteris» establerta «per facilitar la selecció dels manlleus als membres de la Comissió Lexicogràfica i als membres de la Secció Filològica, atès que es tracta d'un tipus de mots especialment polèmic».⁴³ Aquesta graella, en efecte, és la següent:

- a) La documentació del mot en les fonts de referència [1) *Diccionari general de la llengua catalana*, 2) *Diccionari de la llengua catalana*, 3) *Diccionari català-valencià-balear* o *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 4) Sense cap documentació].
- b) El grau de necessitat d'aquest mot, per a la qual cosa s'ha indicat si hi havia un recanvi genuí que pogués expressar la mateixa idea.
- c) La indicació del registre del mot, per comprovar si hi ha o no canvi de registre respecte al mot que la llengua ja posseeix.
- d) El grau d'adaptació del mot al sistema lingüístic.»

Pensem que aquests criteris són ben correctes i escaients, però convidem el lector a fer la prova d'aplicar-los als manlleus damunt comentats i veurà que l'admissió de la majoria de les dites formes no queda justificada per cap o gairebé cap d'aquests criteris establerts pels mateixos responsables del DIEC. Per exemple, un altre manlleu que el DIEC proposa d'incorporar al corpus estàndard és *entorpir*, amb els seus derivats *entorpiment* i *entorpidor* -a. Si considerem el criteri a), veiem que tal manlleu no és enregistrat ni pel *DFabra* ni pel *DGEC*; el *DCVB* és l'únic que el registra i el *DECLC* el denuncia com a castellanisme rebutjable, com citarem tot seguit. Pel que fa al criteri b), sobre el grau de necessitat i l'existència d'un recanvi genuí, només cal llegir el que en diu Coromines (*DECLC*, s.u. *entorpir*): «gros castellanisme, majorment inexcusable pel fet d'ésser estrany a la llengua viva i parlada, i enterament inútil i superflu: es diu *entrebançar*; tant se val que hi hagin

43. M. T. CABRÉ, M. BOZZO, etc., *El nou diccionari...*, op. cit., p. 213.

caigut ocasionalment, per una extraordinària inconseqüència, alguns pocs escriptors d'estil genuí». Pel que fa al criteri *c)*, és evident que en aquest cas no hi ha cap canvi de registre respecte als mots que la llengua ja posseeix, o sigui respecte a *entrebancar* i a *embalbir* i sinònims d'aquests. Finalment, quant al grau d'adaptació del mot al sistema lingüístic (criteri *d)*), cal advertir que les formacions d'aquest tipus solen produir-se damunt substantius que són els portadors del significat, d'acord amb l'esquema *en* + nom + sufix verbal. Així, de *llard* es forma *en-llard-ar*, de *núvol* *en-núvol-ar*, de *tendre* *en-tendr-ir*, etc.; en el cas d'*entorpir*, el substantiu corresponent no existeix, perquè el verb no s'ha format dins el sistema de la llengua sinó que s'ha pres emmanllevat tot d'una peça, adaptant el sufix verbal castellà al corresponent català; per salvar aquest escull sistemàtic, pensem que la Secció Filològica no anirà tan enllà com seria proposar també una forma *torp* procedent de la castellana *torpe*!

Si *entorpir* no compleix *ni un sol* dels criteris establerts pels responsables del DIEC per a considerar admissible un manlleu al corpus estàndard de la llengua, per què l'hi ha admès? O si pensava admetre manlleus que no complissin aquests criteris, per què es va esmerçar a establir-los?

Un altre exemple de proposta d'estandardització d'un manlleu que resulta difícil d'entendre és el cas del substantiu masculí *passi*. En aquest cas, no es tracta d'una nova incorporació, sinó d'un manteniment del DGE. La història d'aquest petit monstre lexicogràfic, però, és ben curiosa. Fou introduït pel curador de la quarta edició del *DFabra*, Josep Miracle, amb la marca acreditativa de no ésser un mot ni fabrià ni provinent de les llistes d'addicions de la Secció Filològica. Cal suposar que d'aquesta situació saltà a la GEC sense passar per un garbell gaire fi, potser perquè la seva admissió feia més còmoda l'adaptació mecànica de les denominacions en castellà d'una institució històrica del dret públic navarrès (*pase foral*) i d'una altra, també històrica, del dret públic estatal espanyol (*pase real*) que els especialistes devien considerar enciclopèdicament interessant d'entrar. Salta a la vista, però, que aquest *passi* no és més que el *pase* castellà mínimament disfressat.

Si considerem el criteri *a)* dels responsables del DIEC, veiem que *passi* no és ni al *DFabra* pròpiament dit, ni a les llistes de la Secció Filològica, ni al DECLC de Coromines, ni tan sols al DCVB, on, com tothom sap, hi ha enregistrats tots els manlleus que han tingut un mínim d'existència detectable. El criteri *b)* podria semblar que és, en aquest cas, justificatiu, atès que aparentment no hi ha un mot de la llengua genuí que correspongui a aquest concepte; però només aparentment, només si cerquem una solució amb una sola paraula i que sigui utilitzada pels parlants. Si és així el que cerquem, certament no ho trobarem, ja que per a expressar això que en castellà sembla un concepte únic perquè l'expressen amb una sola paraula, la majoria dels parlants catalans diuen senzillament el mot castellà *pase*, sense cap adaptació, ni fonètica —en el cas dels orientals— ni morfològica. Però, si ens fixem en les llengües veïnes i parentes altres que el castellà, veurem que no tenen pas un mot únic per a significar allò que significa el *pase* castellà, tot i que evidentment les societats respectives funcionen també amb *pases* (per exemple, francès: *permis, laissez-passer, passavant, billet*, segons els casos; italià: *permesso [di transito], lasciapassare, transeat, passi* —aquest, d'ús en un àmbit molt restringit). Quant al criteri *c)* no té dita, mancant l'equivalent genuí, i finalment el criteri *d)*, sobre el grau d'adaptació al sistema lingüístic, aquest és el que presenta més dificultat per a una adaptació a la brava, perquè, per quina raó un pellarès, un tortosí o un valencià n'han de dir *passi* i no *passee*?

Des d'aquest punt de vista, l'adaptació més calcada però respectuosa amb la coexistència de variants verbals igualment estàndards seria *passee*; però, cal realment un mot únic i calcat del castellà, en aquest cas? Sense anar al terreny dels invents (*deixeupassar, lliurepàs, pasfranc*, etc.), sempre problemàtics quant a viabilitat d'introducció, la llengua disposa en aquest cas de prou recursos per a no haver d'ajupir-se servilment als motlles d'una altra: *autorització, permís, acreditació*, etc. [*de pas, de passar, d'entrada*, etc., segons els casos]. Cal, aleshores, mantenir una proposta tan poc presentable com *passi* i d'introducció igualment problemàtica?

8. Incorporació i manteniment d'estrangerismes

La novetat formal més destacable del DIEC en el tractament dels estrangerismes és, respecte als criteris emprats pel *DFabra*, mantinguts, en l'essencial, pel DGEc, la regularització i la restricció de la marca de procedència lingüística, de manera que se sistematitzen i es redueixen les condicions en què un mot de procedència forana apareix amb l'etiqueta idiomàtica ([*angl.*], [*cast.*], [*fr.*], etc.), i en què cal expressar-ne la grafia original (per exemple: bistec [*angl.* *beefsteak*]).

Fabra usà les marques de procedència lingüística tant si els mots en qüestió es catalanitzaven ortogràficament (*blocaus* [al. *blockhaus*]), com si no ho feien (*edelweiss* [al.]). I, a banda, no sempre que hi hagués hagut anostrament gràfic adjuntava la forma originària del mot; així, contra *xotis* [al. *schottisch*], *xec* [*angl.* *check*], *xoriço* [*cast.* *chorizo*] o *xef* [*fr.* *chef*], tenim *xenilla* [*fr.*] o *xato* (*cast.*), sense l'expressió dels mots francès i castellà corresponents.

Enfront d'això, el criteri regularitzador adoptat per la Secció Filològica ha estat que «un cop acceptat i adaptat a l'estructura gràfica i fonològica de la llengua, el manlleu ja és un mot català, per la qual cosa no ha de dur indicació de la llengua d'origen. Els manlleus no adaptats, en canvi, han de dur indicació de la llengua d'origen».⁴⁴

Però ja des d'aquest mateix punt comencem a detectar incoherències en el DIEC. *Armadillo*, *peso* o *tabasco*, que són acceptats així per les llengües europees del nostre entorn, que responen a realitats pròpies de països hispanoparlants, que no tenen altres noms denotatius en català i que no presenten cap tret ortogràfic o fònic aliè al nostre sistema,⁴⁵ van marcats com a mots castellans, en oposició a castellanismes admesos com *gamberro*, *guapo* o *trago*, els quals, malgrat tenir denominacions catalanes genuïnes —el mateix DIEC hi remet—, no reben cap indicació. *Art*², «gremi o corporació professional» és un altre exemple inexplicable, perquè apareix consignat com a mot italià: el cas és que la forma *art* ja constitueix una adaptació gràfica i fònica al català, car en italià es diu *arte*.

En el cas de grafies més o menys exòtiques al català, tampoc no hi ha un tractament coherent. *Kappa* (amb *k* i doble *p*), *kamikaze* (amb dues *k* i una -*z*- intervocàlica) o *khàzar* (amb *kh* i -*z*-) no són marcats com a estrangerismes, però sí *kremlin* «[*rus*]», que ni per l'estructura fònica ni per la grafia (fora de la *k*), ni fins i tot per la coneixença entre el parlants, no n'ofereix cap motiu.

Menys motiu encara hi ha per a mantenir, també sense marca de llengua de procedència, però sí amb la de POP, 'popular', la grafia *kyrieleison*, que no és ni carn ni peix. Per a ésser popular, li sobra la *y* etimològica i, fins i tot, la -*s*- simple intervocàlica, que se sol pronunciar -*ss*- o -*ix*-. I per a grafies etimològiques, caldria transcriure'l correctament com a hel·lenisme (*kyrie eleison*).

En els criteris per a l'adaptació d'estrangerismes aprovats per la Secció Filològica s'exposa també que «els manlleus acceptats —provinguin d'una llengua propera o bé d'una de llunyana— s'adaptaran gràficament segons la pronúncia del mot en la llengua d'origen».⁴⁶ Amb tot, hi ha més d'un cas que causa perplexitat. Per exemple, el joc anglès precursor del beisbol, el *criquet* (de l'anglès *cricket*), l'hem de pronunciar, d'acord amb la grafia d'adaptació, com si fos un mot agut, en contra del que fan els angloparlants i espontàniament els parlants catalans? *Foxtrot*, que tampoc no porta marca d'anglicisme, és també agut i els parlants que neutralitzen les *oo* àtones hi han de pronunciar una *u*:

44. L'elaboració del «Diccionari de la llengua catalana». Criteris aprovats per la Secció Filològica, Documents de la Secció Filològica, III (Barcelona, IEC, 1996), p. 38.

45. Com a molt, per a *peso* hi ha la contradicció entre -*s*- gràfica intervocàlica, però pronúncia com a *s* sorda. Tanmateix, sense moure'ns de les unitats monetàries de l'Amèrica Llatina, de l'estructura en -*o* final i del fet que presentin algun problema de fonètica i grafia (la -*z*- intervocàlica és inusitada en català, si no és per a hel·lenismes), tenim també els brasilers *cruzado* i *cruzeiro*, que el DIEC no marca amb «[*port.*]».

46. L'elaboració del «Diccionari de la llengua catalana». Criteris aprovats per la Secció Filològica, Documents de la Secció Filològica, III (Barcelona, IEC, 1996), p. 37.

[*fukstròt*]? *Fouling*, el «conjunt d'organismes que s'adhereixen al buc de les embarcacions i en dificulten el moviment», l'hem de pronunciar a la catalana, vist que també és desproveït de marca?

No s'entén tampoc el motiu pel qual, després d'haver aprovat la Secció Filològica *capot*, «tapa que cobreix el motor o el portaequipatge d'un automòbil», corregint una addició de Josep Miracle al *DFabra*, ara retorna a *capó* (*capó*⁴⁷). Ni és coherent amb l'adaptació d'altres mots francesos (*pierrot*; *carnet*, *parquet*, *xalet*), ni amb la pronúncia popular general. Igualment, no té gens de sentit que, havent aprovat per mitjà del Consell Supervisor del TERMCAT el neologisme *polié*,⁴⁷ provinent del serbocroat, la Secció Filològica es desautoritzi a ella mateixa cinc anys després fent entrar al DIEC *pòlie* i no *polié*.

Quant a les locucions llatines, el tractament resulta, així mateix, bastant confús. D'una banda, les recollides són considerades expressions no catalanes i alfabetitzades ignorant el que seria l'element ple de la locució (compareu que *a la babalà*—per què no *a la babal·là*—és entrada, a efectes d'ordenació alfabètica, per *babalà*, mentre que *a priori* ho és per *a*). D'altra banda, en oposició a tots els altres elements lingüístics no catalans sense adaptar, aquestes locucions no duen una marca (*llat.*) que les identifiqui: *per capita*, per exemple, pot xocar a molts usuaris a causa de la manca d'accent, perquè fàcilment poden creure que és una expressió catalana (val a dir que, en aquest cas, l'expressió no és documentada en llatí i, a més, és semànticament incorrecta: vol dir literalment 'per caps' i ha de voler dir 'per cap', que en llatí és *per caput*). En aquest sentit, s'ha pres la decisió contrària a la que Fabra trià, car ell escrivia *ad hominem*, *ad libitum*, etc.

Una altra qüestió que cal subratllar és la tendència excessiva a soldar locucions llatines dins expressions catalanes amb les quals constituïrien seqüències fixes. Segons el DIEC, *ad hominem* no té independència, perquè sols es presenta en l'expressió *argument ad hominem*; *per capita* només pot ocórrer en *renda per capita* (ja hem dit abans que la locució llatina *per capita* en l'ús que hom en fa modernament és incorrecta i més valdria, doncs, d'abstenir-se de dir simplement *per habitant*); i *sine die*, en *ajornar sine die*. Ni que tinguin un marge estret de possibilitats combinatòries, cal reconèixer que hom pot parlar d'*argumentació*, de *formulació*, de *raonaments*, de *discurs*, *ad hominem*; pot referir-se a *ingressos* o a *dòlars*, o a l'índex de *metges* o de *llits d'hospital*, *per capita*, i que, a més d'*ajornar* un acte *sine die* podem *posposar-lo*, *diferir-lo*, *suspènre'l* *allargar-lo* o *allongar-lo*, potser fins i tot *arraconar-lo*, o *aparcar-lo*, *sine die*.

Passant de la forma a la nòmina de les locucions llatines que el DIEC introdueix, els dissenys de la tria resulten també bastant foscs. Per començar, se n'eliminen algunes que tenen un ús relativament alt, com *ad hoc*, *ad libitum* (que Fabra grafiava *ad libitum*) i la mig catalana, mig llatina *per fas o per nefas*. I quant a les que es recullen, trobem aquestes presències i aquestes cridaneres absències:

- *a posteriori*, *a priori* però no *a fortiori*;
- com hem vist, *ad hominem* (només dins *argument ad hominem*) però no *ad hoc*;
- la forma catalana *curriculum*, amb accent, però no *curriculum vitae/curriculum vitae*, on l'usuari no sap si ha d'accentuar *curriculum* (si considera que és un mot català més un de llatí, com en *argument ad hominem*) o no, *curriculum* (si creiem que és, tot plegat, una expressió llatina que cal tractar de manera homogènia);
- *ex cathedra*, però no *ex aequo*, *ex professo*;
- *in extenso*, *in extremis*, *in fraganti*, *in vitro*, però no *in situ*, *in albis*, *in articulo mortis*, *in pectore*;
- *stricto sensu*, però no *lato sensu*;

47. Designa una «depressió tancada d'origen càrstic, de vores calcàries i força abruptes i de fons pla rocós o recobert de sediments, i sovint drenada per cursos d'aigua que són absorbits en els ponors de manera que el drenatge és assegurat subterràniament» (TERMCAT. «Full de Difusió de Neologismes», núm. 6 [maig de 1990]).

— *motu proprio* és només el «Document emanat directament de l'atorgador sense requeriment del destinatari», però no la locució que significa 'per voluntat pròpia', amb la qual hom indica que fa una cosa de pròpia iniciativa;

— *mutatis mutandis, quid pro quo, sui generis*, però no *casus belli, manu militari, modus vivendi, modus operandi, habeas corpus, pro forma, pro domo (sua), sancta sanctorum*, etc.

Amb tot, la prova més conculent de les mancances en les locucions llatines és la que dona el mateix DIEC en contra seva: excepte *de iure* i *stricto sensu*, no arreplega cap de les que els mateixos presidents de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Secció Filològica empen en el pròleg i la introducció, respectivament: *nemine discrepante, ad hoc, per negationem* i *ex novo*.⁴⁸ I ni que sigui *per negationem*, caldrà concloure que aquest punt del DIEC demana una revisió, si no *ex novo*, sí almenys *ad hoc*.

III. LA INTERVENCIÓ DEL DIEC EN ELS CONTINGUTS DEL CORPUS

a) Canvis en la forma o la representació dels mots

1. Mots composts amb mots originàriament començats per s+consonant

Juntament amb l'ús del guionet en els composts, la introducció d'una *e* en mots del tipus *infraestructura* (ara *infraestructura*) ha estat, per l'abast que té i pel vaivé de la norma, una de les novetats gràfiques de més repercussió i, sense cap mena de dubte, al nostre entendre, de més desencert.

Aquest punt de l'ortografia no havia estat fixat de manera explícita per Fabra, i el *DFabra* en duia exemples contradictoris. Fou la GEC l'obra que, havent de recollir una gran quantitat de mots tècnics i científics amb aquesta estructura (*antispasmòdic, endosquelet, interstel·lar, subspècie, polisportiu*, etc.), establí una sistematització a favor de les formes en *s*-, sense cap *e* protètica. Les raons fonamentals eren, d'una banda, el caràcter de formació culta manllevada directament de composts greco-llatins; en segon lloc, el fet que la *e* inicial dels mots dels quals semblava derivar (*espasme, esquelet, estel·lar, esport*) no era sinó un suport fònic imprescindible en català en posició inicial, i, finalment, la coherència amb altres formes que semblen indiscutibles, com *atmosfera, metastàtic* o *substrat*, malgrat que *esfera, estàtic* o *estrat* existeixen en català com a mots independents.

Doncs bé, establerta aquesta norma per la GEC i, per tant, pel DGEC, fou recollida unànimement per totes les obres lexicogràfiques, enciclopèdiques, científiques i divulgatives. Més encara: la Secció Filològica anà aprovant molts d'aquests mots i els recollí en el *Suplement al «Diccionari de la llengua catalana»* que aplegava les addicions, modificacions i supressions fetes al *DFabra* durant anys. L'aprovació del *Suplement* s'escaigué el 21 de desembre de 1989. Als dos anys justs, el 17 de gener de 1992, la Secció Filològica publicava el document *Sobre la grafia dels compostos i derivats de mots que presenten etimològicament una essa inicial seguida de consonant*,⁴⁹ on, trencant amb allò que s'havia acceptat els darrers vint anys i desdient-se del que la mateixa Secció mateixa acabava de sancionar, establia uns criteris nous.

De tot plegat no sols sorprèn el canvi sobtat d'una norma acabada de confirmar: esbalaieix sobretot la imprecisió metodològica amb què es formula. En efecte, els criteris de «manteniment de la *e* protètica» que ara fixa la Secció Filològica es basen en unes

48. *Pròleg*, d'Emili GIRALT i RAVENTÓS, p. VII i IX; *Introducció* d'Antoni M. BADIA i MARGARIT, p. XIII i XXXVIII.

49. *Documents de la Secció Filològica*, II (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1992), ps. 85-96.

regles tan poc rigoroses com les que subratllem. Vet ací les condicions en què la *e-* es reintrodueix: «a) Els derivats i compostos els dos elements dels quals són catalans; b) els mots derivats de mots catalans mitjançant *prefixos o formes d'origen culte però molt freqüents i productius en català* [...], c) [...] en compostos i derivats cultes quan el segon element coincideix amb *un mot existent en català* i el primer és *un prefix o una forma prefixada no aliens al català*».⁵⁰

La precarietat d'aquestes regles es posa en evidència per poc que hom les qüestionari. Així, per exemple, hom pot començar demanant si hi ha mots catalans formats per elements no catalans. A la vista dels exemples, hom comprèn que s'hi vol dir formats per elements patrimonials catalans. Però, precisió a banda, queden altres qüestions irresoltes: Quins són els prefixos o formes d'origen culte molt freqüents i productius en català? Quins són els prefixos o formes prefixades no aliens al català? N'hi ha d'usats en català que sí que en són aliens? Quins?

És a partir d'aquests principis tan boirosos que ara el DIEC desfà el camí fet i opta per imposar una aparent coherència del tipus *estructura-infraestructura, esportiu-poliesportiu*, que es basaria en l'existència d'un mot independent en català començat per *e-* (+ *s* + *consonant*). Ara bé, el DIEC arriba així a contradiccions injustificables com les que exemplifiquem tot seguit:

— Per què estableix *geostacionari*, si hi ha *estacionari*?

— Per quin motiu hem d'escriure *iugoslau* i *txecoslovac*, si el diccionari inclou *eslau* i *baltoeslau*, i *eslovac*?

— L'existència de mots com *esquelet* i *esperma*, no hauria de comportar les grafies *endoesquelet* i *endoesperma*, en comptes d'*endosquelet* i *endosperma*, que recull el DIEC?

— Quin motiu hi ha per a haver d'escriure *hemisfèric* però, en canvi, *semiesfèric*, mot aquest que, per a més confusió, es defineix així: «Que té forma d'hemisferi».

— Per què, si el diccionari replega *astable* i *metastable*, escriu, tanmateix, *monoestable* i *biestable*?

— Què tenen de diferent els adjectius *espacial* i *estàtic* perquè s'hagin admès *aeroespacial* i *aerostàtic*?

— Hem de deduir de les entrades *autoestop* i *autoestopista* que la forma de què deriven és *estop*, la qual, curiosament, no té entrada en el DIEC? O bé que hauria d'ésser *stop*, atès que és una forma gairebé universal, un símbol més o menys equiparable a les unitats de mesura (com *joule*, *watt*, reintroduïdes així amb la grafia originària)?

— I és casual que el DIEC eviti incorporar les formes catalanitzades dels núvols en *-strat* (tipus *alto(e)strat*, *cirro(e)strat*) i només reculli les llatines *altostratus* i *cirrostratus*, quan, en oberta contradicció, sí que replega les adaptades *cúmul*, *altocúmul*, *cirrocúmul*? Hi hem de veure, potser, una indefinició calculada, per no haver de decidir si s'ha d'escriure *altostrat* i *cirrostrat* o bé, com hauríem d'esperar segons les noves normes, *altoestrat* o *cirroestrat*?

Havent-se potser adonat de la inanitat de la nova regulació, com demostrava l'anàlisi crítica *Reflexions entorn d'una norma inaplicable de l'IEC* (i com reflecteixen les incoherències que hem exposat), la Secció Filològica l'ha reformulada encara una altra vegada als tres mesos curts de l'aparició del DIEC i quan acabaven de complir-se els quatre anys

50. *Documents de la Secció Filològica*, II, p. 88. Per a una anàlisi exhaustiva d'aquest punt, amb una crítica detallada dels resultats a què aboca la nova posició de la Secció Filològica i una proposta explícita de regulació, vegeu l'estudi de Josep FERRER, Lluís MARQUET i Juli MOLL, *Reflexions entorn d'una norma inaplicable de l'Institut d'Estudis Catalans*, «Revista de Catalunya», núm. 98, ps. 35-84. Les conclusions de l'estudi i la petició de reconsideració de la norma oficial foren signades per vuitanta-quatre professionals de l'ensenyament universitari, la correcció i l'assessorament lingüístics, i es trameteren al president de l'Institut d'Estudis Catalans i al president i els membres de la Secció Filològica.

de l'establiment d'aquella nova norma. Val a dir, però, que aquesta darrera modificació⁵¹ no afecta gens el contingut i es limita a intentar una redacció més austera, en què les condicions de manteniment de la *e* es redueixen de tres a dues i la terminologia emprada fa un esforç —inútil— per revestir-se de major rigor. Comprovem-ho. La dita *e*- protètica ha d'aparèixer en «formacions fetes d'acord amb les regles del nostre propi sistema lingüístic i a partir de formants catalans», i en concret:

- a) Compostos formats amb dos mots catalans preexistents: *guardaespatlles*, *barbaespès*.
- b) Mots catalans als quals s'aplica un prefix (o una forma prefixada) disponible i productiu en la nostra llengua, encara que tinguí un origen culte: *aeroesquí*, *antiestàtic*, *autoesterilitat* [...]⁵²

Amb una simple qüestió creiem que es podrà sospesar la solidesa d'aquesta novíssima redacció. Centrant-nos en el supòsit *b*), demanem: pot existir en català cap prefix (o forma prefixada) que no sigui productiu o almenys disponible? Certament aquesta prescripció desfaria tots els dubtes, perquè, si l'aplicàvem, hauríem d'afegir la *e* protètica en tots els casos de prefixació en què el segon formant aparegués al diccionari! I llavors tindríem: *subestrat*, *atmoesfera*, *cardioespasme* i *arterioesclerosi* (exemples que la novíssima redacció escriu sense *e*-), perquè és evident que, d'una banda, *sub-*, *atmo-*, *cardio-* i *arterio-* són prefixos o formes prefixades productius i disponibles (altrament, no els usariem), i que, de l'altra, *estrat*, *esfera*, *espasme* i *esclerosi* són mots catalans. Per si de cas, ja se'n avisa que, aplicant la regla, podem obtenir resultats «aparentment contradictoris». Enlloc, però, no se'n explica per què ho són només «aparentment».

Com veiem, l'aplicació de la norma (?) de la *e* protètica, malgrat la nova formulació, condueix a grafies totalment contradictòries, de manera que el desgavell creat resulta irreparable. Mentrestant, i com a resum, continuem esperant que la Secció Filològica trobi una manera d'explicar per què proposa la grafia *macroestructura* i, en canvi, *exosquelet* i no *exoestructa*, o bé per què proposa les grafies *biosfera* i *atmosfera* i no *bioesfera* i *atmoesfera* (en un mot: per què creu que *estructura* és diferent d'*esfera* o d'*esquelet*). Mentre no en doni una explicació coherent, no hi ha altra possibilitat que concloure que les grafies de composts d'aquest tipus que proposa el DIEC no tenen més fonament que l'arbitrarietat (o potser, més exactament, el calc del castellà) i que les establertes pel DGEC continuen tenint molta més credibilitat estandarditzadora.

2. El guionet en els mots composts

El guionet és un altre dels aspectes gràfics en què, aprofitant la publicació del diccionari, la Secció Filològica ha formulat una nova regulació. Cal dir que, contràriament al punt anterior, aquest no havia estat fixat en cap moment amb prou claredat, de manera que sovint hom trobava mots que, tot i tenir una estructura semblant o idèntica, resultaven contradictoris quant a l'ús d'aquest signe. Així, calia escriure *arxiduc* però *arxi-conegut*; *arxi-conegut* però *superconegut*; *ultra-conservador* però *ultramundà*; *pre-cristià* però *preexistent*; *allioli* però *nap-i-col*.

En una reunió tinguda el 19 de novembre de 1993 la Secció Filològica aprovà el nou criteri respecte al guionet en els composts,⁵³ criteri que, tanmateix, no féu públic fins al

51. Parlem del document *Sobre la grafia dels mots compostos i prefixats que contenen formants amb una essa inicial etimològica seguida de consonant*, aprovat el 19 de gener de 1996 i reproduït en *Documents normatius 1962-1996 (amb les novetats del diccionari)* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997), ps. 13-16.

52. *Sobre la grafia dels mots composts...*, op. cit., p. 15.

53. *L'elaboració del «Diccionari de la llengua catalana». Criteris aprovats per la Secció Filològica, Documents de la Secció Filològica*, III, IEC,

març de 1996, quan el DIEC ja feia mig any que era al carrer i se'n treia la primera reimpressió.

Si bé resulta incompreensible que es publiqui primer el diccionari i després les normes que reformulen un punt d'ortografia amb un abast sistemàtic —no es tracta de l'esmena de tal o tal altre mot aïllat—, almenys els usuaris disposen ja d'un document extens i raonat en què s'aborden amb extensió les condicions d'ús. Però, potser per les pressions, la Secció Filològica no ha previst, ni de bon tros, tots els casos possibles, i quan encara no ha acabat de difondre's la reformulació, tornen a aparèixer nous problemes irresolts.

Un dels més cridaners és el de les grafies colpidores, algunes realment inusitades, que es generen en virtut de la supressió del guionet. Així, per exemple, sembla que cal escriure —el document normatiu no en diu res—: *exxà* (l'antic xa de Pèrsia, el sobirà iranià), *exxeic* i *exxef* (antic xeic o xef) i *sotsobrer* (abans *sots-obrer*).

Sense arribar a aquest extrem, creen també perplexitat, si més no a primer cop de vista, uns possibles *antixà* i *proxà* («els sectors iranians antixà i proxà»), *antirús* i *prorús* («el sentiment antirús i prorús a les repúbliques bàltiques»), *antixinès* i *proxinès* (aquest darrer, escrit així en el DIEC com a exemple d'ús del prefix *pro-*).

Ara, on la confusió adquireix matisos tragicòmics és en algunes formes, que no són poques ni tan rares, com *exportador* («exportador d'un virus»), *exponent* («exponent de cultura»), *excomunicador* o *excomunicòleg* («excomunicador audiovisual»), *excitador* («excitador de jutjats») o *exactor* (idèntic gràficament a 'cobrador d'imposts'). O també algunes que suggereixen altres significats, com *exprès* («exprès reincident»), *exsaltador* («exsaltador olímpic»), *excentrista* («Aquest dirigent excentrista milita ara en l'extrema dreta») o *exterminòleg* («Jordi Puig, exterminòleg de la universitat»).

Una altra dificultat apareix quan el prefix s'adjunta a un sintagma lexicalitzat del tipus *conseller en cap*, *primer ministre*, perquè fa la impressió d'afectar només el primer dels elements: *exconseller en cap*, *extinent general*, *exrelacions públiques*, *viceprimer ministre*. L'efecte és encara pitjor en casos com *pseudopetita burgesia* o *prorús blanc* ('probielorús').

No sabem si la Secció Filològica ha previst totes aquestes formes i les ha donades per bones. Allò que sí que no ha previst —no en diu res en els dos documents oficials que parlen del guionet—, és quina forma han de prendre els noms propis precedits d'un dels prefixos en qüestió. Així, no sabem si cal escriure *Prepirineu(s)*, com es faria aplicant el criteri general, o *pre-Pirineu(s)*, conservant la majúscula individual i la individualitat del nom propi, *Prealps* o *pre-Alps*, *Pseudodionís* o *pseudo-Dionís*, *Pseudolongi* o *pseudo-Longi*.

Hi ha, a banda, uns quants casos aïllats amb solucions desconcertants. Per què s'ha d'escriure *ciència-ficció* amb guionet? En principi, *ciència ficció* (un anglicisme sintàctic cru, la catalanització del qual hauria d'haver estat *ficció científica*) funciona exactament igual que *ciutat estat* o *màquina eina*, que el DIEC grafia sense guionet. Igualment, la Secció Filològica fixa les diverses variants del nom del quípter més comú soldant-ne els dos elements en un sol mot (*ratapenada*, *ratapinyada* i *ratpenat*), cosa que obliga a derivar-ne uns plurals *ratapenades*, *ratapinyades* i *ratpenats*, en contra d'allò que fan la majoria dels parlants catalans, que en diuen *rates penades*, *rates pinyades* i *rats penats*, amb dos accents prosòdics i amb el mateix tractament que *rata cellarda* o *rata talpera*, les quals el DIEC sí que escriu en dos mots separats. També és de doldre la supressió del guionet en el cas del prefix *sots-*, perquè, a banda del fet de la major claredat que l'ús del guionet dona de la composició, hi ha el fet que l'ús del guió preserva la pronúncia sonora [dz] de *sots* davant segons elements començats en vocal, com ara en *sots-intendent*, *sots-intendència*, *sots-interventor* etc.

També hi ha una certa contradicció entre proposar grafies com *cor-robot* o *cor-rodar* (en contrast amb *corglaçat*) i, en canvi, no fer una excepció paral·lela en casos com és ara *pretensat*, car si la raó dels primers és evitar que es pronuncii, en català central, [kurrubát] o [kurrudát] i induir a pronunciar [kórrubát] o [kórrudát], no fóra millor igualment escriure *pre-tensat*, a fi que hom no pronuncii [prətənsát] sinó [pretənsát], de manera que també es pogués distingir una *pretensió* d'una *pre-tensió*?

D'altra banda, com es justifiquen contrastos com *gira-sol*, però *tornassol*? Certament que casos com aquests ja vénen del *DFabra*, però se suposa que les noves regles són per a regularitzar una situació anterior contradictòria.

Finalment, s'ha de comentar el fet que els composts a la manera culta que fins ara unien els dos elements amb guionet (*concavo-convex*, *celto-romà*, *franco-prussià*, *juridico-administratiu*), ara el perden i formem una única entitat, amb la consegüent eliminació de l'accent gràfic del primer element quan aquest en duia: *concavoconvex*, *celtoromà*, *francoprussià*, *juridicoadministratiu*. És cert que això representa una simplificació, però també és veritat que elimina distincions del tipus *hispano-americà* (semànticament doble: espanyol + americà: «maniobres militars hispano-americanes», 'dels exèrcits d'Espanya i dels Estat Units') enfront d'*hispanoamericà* (semànticament únic: d'Hispanoamèrica: «el colpisme reiterat dels militars hispanoamericans»); *italoalbanès* ('del poble d'origen albanès establert a Itàlia des de mitjan segle XV') enfront d'*italo-albanès* (referit a Itàlia i a Albània: «les relacions diplomàtiques italo-albaneses») i *serbocroat* («el serbocroat», la llengua eslava del subgrup balcànic) enfront de *serbo-croat* ('relatiu als serbis i als croats', «les tensions serbo-croates»). Amb tot, la cosa que sorprèn més és que l'Institut d'Estudis Catalans no s'apliqui a ell mateix la norma que ha aprovat: la seva Secció Històrico-arqueològica apareix escrita així, amb guionet, en el DIEC fins a quatre vegades,⁵⁴ una de les quals, per cert, amb el segon element amb majúscula: «Històrico-Arqueològica».⁵⁵

Per si això fos poc, l'experiència ha anat demostrant al llarg del temps transcorregut després d'aquests canvis que l'aplicació de la nova norma condueix a solucions acceptables en certs casos però conflictives en bastants altres, especialment els corresponents a la formació de mots mitjançant determinats prefixos. Pel que fa als composts pròpiament dits, en general la solució de suprimir el guionet no crea grans complicacions però en algunes combinacions no resulta gens plausible de soldar els components. Grafies com *concavoconvex*, *juridicoadministratiu* o *científicotècnic* resulten poc menys que grotesques i no semblen gens acceptables. I encara resulten més enganyadores de lectura i comprensió immediata formes possibles amb tres o més elements: *anglofrancoitalià*, *historicosociopolític*.

3. Mots amb els dígrafs *tl* i *tl*

Ja hem vist que en les pàgines introductòries del DIEC no s'esmenta ni poc ni gens l'admissió en el diccionari de formes en *-tl-* del tipus *ametla* o *espatla*, que ara tenen entrada com a secundàries de les grafiades amb *-tll-* (*ametlla*, *espatlla*). Aquest dígraf representa la *l* geminada de la pronúncia del País Valencià, les Illes, la regió de Tortosa i l'Alguer, so que en bona part del País Valencià i a l'Alguer, a més, se simplifica en *l* simple. Això des del punt de vista dialectal. Des de l'històric, «és possible que la solució catalana actual no hagi estat sempre uniformement *tll* o *tl*, com en els parlars actuals, i que sota la grafia única *tl* de la llengua antiga s'amaguin dues pronúncies distintes corresponents als dos orígens etimològics [...]; cada una d'aquestes pronúncies es devia generalitzar en una part dels parlars moderns».⁵⁶

S'atorga, així, sanció oficial a una pràctica gràfica que era normal en texts valencians i illencs, per bé que això signifiqui també augmentar les alternatives en un aspecte com l'ortografia, que hauria de presentar la mínima variació.

54. DIEC, ps. XI, XXII, XLI i XLII. I a primera citació podria ésser excusable, perquè fa referència al nom de la Secció el 1907, quan es creà l'Institut.

55. DIEC, p. XII, on es dona la composició de l'Institut d'Estudis Catalans amb data de 30 de juny de 1995.

56. Joan COROMINES, *Les «Vides de sants» rosselloneses*, dins *Lleures i converses d'un filòleg*, 3a ed. (Barcelona, Club Editor, 1983), p. 306.

Revisem, però, com s'ha recollit aquesta modificació en el DIEC. No és sols que hom no n'avisava l'usuari amb una explicació teòrica explícita, sinó que el canvi s'aplica sense cap mena de sistematicitat, capritxosament.

Així, si fem un repàs per ordre ortogràfic, comprovarem que:

1. Es recull *ametla*, *ametler*, però no *ametlat*, *ametlenca*, *ametlerar*, *ametló*, mots que sí que tenen la corresponent forma en *-tll-*.

2. No té entrada en *tl* ni un sol representant de la família de *batle*: ni *batle batlessa* ni *batlia* ni *batliu* ni *sotsbatle*.

3. Tampoc no s'incorpora *bitla* ni *bitlot*, *bitlada*, *bitlar* i *bitlaire* i *bitlera*, tot i que sí que apareix la forma dissimilada *birla*, del valencià i els parlars de les terres de l'Ebre.

4. No hi ha cap element en *tl* de la sèrie de *but(l)la*: *butla*, *butlador*, *butlaire* i *butlari*.

5. *Espatla*, *respatler* i *respatlera* són els únics representants de llur paradigma. Debades cercarem tot un reguitzell de formes emparentades com *espatlador*, *espatladura*, *espatlam*, *espatlament*, *espatlar*, *espatlat -ada*, *espatlejar*, *espatler*, *espatlera*, *espatleta (fer espatleta)*, *espatló*, *espatlut*, *cobriespatles*, *guardaespatles*. Com a contrapartida, *respatlera* no té cap corresponent *respatllera*.

6. El baleàric *guàtlera* té més fortuna que els corresponents valencians: ni *guatla* ni *guatlot* són recollits.

7. En la sèrie de *motl(l)e* apareixen *motlada*, *motle*, *motlo*, *motlura*, però no *motluratge* ni *emmotlable*, *emmotlador* *emmotladora*, *emmotlament*, *emmotlar*, *emmotlat* ('operació d'emmotllar' [sic]), *emmotlatge*, *emmotlurar*, *contramotle*, *desemmotlament*, *desemmotlant*, *desemmotlar* i *desemmotlatge*.

8. *Rotlo* és l'únic espècimen amb *tl* de tota la seva família: al DIEC no hi trobarem ni *rotlada* ni *rotlana* ni *rotlat* ni *rotle* ni *porta-rotles* ni *rutlar*. Es recull, però, la forma valenciana *rogle*, que havia estat incorporada pel DGEC. El DIEC no dona entrada a *rutl(l)ó* / *rugló* 'corró', amb cap de les possibles grafies.

9. *Titlla* i derivats (*tiollar*, *tittler*) encara tenen pitjor sort que l'arrel anterior: no se'n recull cap ni un amb el dígraf *tl*.

10. Són incorporades *vetla*, *vetlada*, *vetlador* i *revetla*, però no *vetlaire*. Inversament, *revetler* *revetlera* ('persona plaent, eixerida, simpàtica') no té un corresponent *revetller* *revetllera*. No es replega ni un sol cas en *tl* de la sèrie de *desvetl(l)ar*: *desvetlable*, *desvetlat -ada*, *desvetlador*, *desvetladora*, *desvetlament*, *desvetlar*.

4. Els composts amb *-rere* / *rere-*

Contràriament a molts d'altres, en aquest punt sí que ha encertat plenament la Secció Filològica, unificant la forma que és alhora l'etimològica i la que convé tant als parlars orientals (que neutralitzen *a* i *e* àtones) com als occidentals, per als quals formes com *darrerà* i *rerafons* eren un entrebanc. Ací la unificació, a banda d'evitar duplicitats ortogràfiques inútils, sí que s'ha aplicat sistemàticament a tots els mots afectats: *arrere*, *darrere*, *endarrere*, *enrere*, *rere*, *rereclam*, *rerecor*, *rereduna*, *rerefons*, *rereguarda*, *rerepatís*, *reressaga*, *rerevera*.

5. Mots sense síncope de *-a-* davant *r-*

Igualment plausible és el canvi aplicat a formes com *cargol* o *carbassa* i derivats, que ara remetent a *caragol* i *carabassa* i derivats, etc., cosa que no havia gosat fer el DGEC, massa aferrat, en aquest cas, al *DFabra*. També ací el DIEC s'ha decantat assenyadament per la forma etimològica i pel respecte a la majoria dels dialectes catalans, sense desdir, però, el central, en el qual el fenomen pot equiparar-se a d'altres casos com *escarabat*,

però, *taronja*, *Teresa*, *verema*, *veritat*, generalment pronunciats *escarbat*, *pro*, *troja*, *tres*, *brema* i *britat*.

Malgrat tot, el DIEC no ha estat capaç d'actuar en conseqüència en l'interior dels articles i, així, dins les definicions encara es troben força casos de *cargol*, com comprovem en aquests exemples:

banya [...] *banyes del cargol* Tentacles del cargol.

gat [...] Cargol d'estrènyer.

premsot *m.* Premsa de cargol.

6. La -nn- dels anglicismes

La -nn- dels anglicismes (*escàn(n)er*, *ten(n)is*) és un dels punts de reforma ortogràfica que frega la volubilitat. Després d'haver aprovat, d'acord amb el TERMCAT, *escànn*er i *espinnàquer* com les formes catalanes normatives corresponents a les angleses *scanner* i *spinnaker*, i després d'haver aparegut així publicades en la primera impressió de setembre de 1995 i en la primera reimpressió (març de 1996), en la segona reimpressió (gener de 1997) la Secció Filològica canvia de criteri i simplifica la grafia en una *n* simple (*escàner* i *espinàquer*).

I no és pas que jutgem equivocada l'adopció de la -n- simple, ans al contrari: trobem que és l'encertada. La duplicació de la *n* entre vocals no marca en anglès cap geminació com en català, sinó el fet que la vocal anterior no és un diftong. No manquen en aquest sentit adaptacions al català amb *n* simple, com ara *túnel* (de l'anglès *tunnel*).

Ara bé, no resulta gens seriós confirmar una grafia en quatre documents estandarditzadors successius (els dos fulls de neologismes, les dues primeres impressions del DIEC) publicats en uns pocs anys i, de sobte, mudar-la en el lapse dels onze mesos que hi ha entre la primera reimpressió i la segona. Però, a més, amb una modificació ben sorprenent: mentre que, com hem vist, *escàner* (i el seu sinònim *escandègraf*), i *espinàquer* s'escriuen ara amb *n* simple i només amb *n* simple, *tennis* i els seus derivats (*tennista*, *tennístic*) es mantenen amb -nn- com a forma preferent, i admeten la representació *tenis*, *tenista* i *tenístic*, com a formes secundàries. La troça s'acaba d'emboïcar quan el lector constata que, malgrat ésser format sobre *tennis*, *frontenis* ara només pot escriure's amb *n* simple. Això sí, com que el DIEC no recull cap derivat de *frontenis*, resta en suspens si els seus derivats s'han d'escriure amb -n-, d'acord amb el model del mot primitiu (*frontenis*: *frontenista*), o preferentment amb -nn-, segons l'exemple dels derivats de *tennis* (*tennista*, *tennístic*: *frontennista*).

7. Mots d'origen llatí en -um i -us i llur adaptació catalana

La GEC i el DGECH havien establert una tendència clara en els doblats, que des dels temps de Fabra ja començaven a ésser nombrosos, d'aquells mots acabats en les desinències llatinitzants -um i -us (*mínimum*, *pòdium*; *arquetipus*, *efebus*) en favor de la catalanització de la forma. La catalanització es fa, en general, eliminant aquestes terminacions, com ha estat llei fonètica de la nostra llengua: *mínim*, *podí*; *efeb*, *arquetip*, o bé, quan el grup consonàtic final necessita suport, amb una -e de suport (*nimbe*). Finalment, en aquells casos on la reducció no era possible, per poca entitat fònica del mot o per confusió amb d'altres de preexistents, es mantenia la forma llatinitzant: *nevus* 'taques de la pell i de les mucoses', *referèndum*, *tipus*.

No sabem que la Secció Filològica hagi fet cap recomanació en aquest punt, però la conclusió que treu l'usuari de repassar les pàgines del diccionari acadèmic és, senzillament, que, de norma, no n'hi ha cap.

Així, d'una banda, quant als composts en *-tip / -tipus*, es recullen totes dues formes i es dóna prioritat a la primera, la catalanitzada: *arquetip*, *ecotip*, *fenotip*, *genotip*, *prototip*, etc., a les quals remetent, respectivament, *arquetipus*, *ecotipus*, *fenotipus*, *genotipus*, *prototipus*.

Fins ací semblaria que no hi ha problema de regularitat, si exceptuem que, per exemple, *estratotip* i *idiotip* no presenten els corresponents *estratotipus* i *idiotipus*, coincidint, curiosament, amb dues badades del DGE. Ara bé, quan els tipus a tenir en compte són els dels núvols, la tendència es capgira: *altocúmulo* envia a *altocúmulus*, i *cirrocúmulo* a *cirrocúmulus*. Però no sols es capgira —hom podria al·legar que les formes en *-us* són internacionals i gairebé símbols inalterables—, sinó que en endinsar-nos en aquesta mateixa sèrie ens veiem envoltats per una nova nebulositat. Mentre que *altocúmulus* i *cirrocúmulus* admeten de manera secundària els corresponents dobles sense desinència (*altocúmulo*, *cirrocúmulo*), *altostratus*, *cirrostratus* i *nimbostratus* són formes úniques, potser perquè, com hem apuntat més amunt, hom no ha volgut decidir si les formes *populares* haurien d'ésser amb *e* (*altoestrat*, *cirroestrat*, *nimboestrat*) o sense. I la tempesta de contradiccions esclata ja quan hom comprova que el TERMCAT ha aprovat, amb el concurs de la Secció Filològica, que les denominacions catalanes dels núvols en els usos especialitzats seran exactament les llatines, reservant les catalanes per a «àmbits de poca especialització o de caràcter divulgatiu». ⁵⁷ És a dir, que caldrà escriure *cumulus*, *altocumulus* (sense accent) o *stratocumulus* (sense accent i amb *s* líquida), o bé *cúmul*, *altocúmul*, *estratocúmul*. Curiosament, dins aquesta dissociació que proposa el TERMCAT (forma llatina per a la màxima especialització i forma catalana per a la divulgació) no tenen cabuda formes mixtes com *cúmulus*, *altocúmulus* i *cirrocúmulus*, que el DIEC dóna com a prioritàries.

L'embolic és similar en un altre subsistema, aquell en què la terminació *-ium* denota lloc. Per poc que ens hi fixem, hi trobarem que hi ha mostres de totes les quatre classes possibles de tractament:

- a) *-ium* com a forma preferent, juntament amb una forma secundària en *-i*: *solàrium*, *vivàrium* (*solari* i *vivari* remetent a aquelles);
- b) *-i* com a forma preferent, juntament amb una forma secundària en *-ium*: *aquari*, *sudatori*, *terrari* (*aquàrium*, *sudatòrium* i *terràrium* envien a les primeres);
- c) *-i* com a forma única: *planetari*, *tabulari*;
- i, en fi,
- d) *-ium* com a forma única: *pandemòniium*.

I precisament dins aquest pandemòniium de tractaments per a un mateix cas, l'usuari encara pot tenir més motius per a una confusió diabòlica. Així, per exemple, *vivàrium* és definit com el «lloc dispost per a tenir i criar animals, esp. terrestres (per oposició a *aquàrium*)». Tanmateix, malgrat aquesta remissió, és en va que cercarem cap definició sota la veu *aquàrium*, perquè aquesta remet a *aquari*. (I, a més, ni que sigui en un altre aspecte que el que ací analitzem, caldria escatir quin paper té el *terrari* en aquesta sèrie, vist que el *vivàrium* es caracteritza enfront d'*aquari* pel fet que és el lloc on es conserven i crien animals, especialment terrestres.)

No cal dir que si un subsistema tancat ja resulta caòtic, fora de tot paradigma difícilment podem esperar resultats més coherents. I, en efecte, un repàs ràpid ens en mostra de tots els colors:

- a) La forma llatinitzant és prioritària en *diplodocus*, *efebus*, *tètanus* i en *pòdiium* o *espèculum*.
- b) En canvi, la prelatió s'inverteix en casos com *carpi-carpinus* («arbre caducifoli de la família de les betulàcies»), *clon-clonus* («contraccions involuntàries i rítmiques»)

57. «Full de Difusió de Neologismes», 19 (Barcelona, TERMCAT, 1993).

i *tim-timus* ('glàndula'), o *isqui-isquium* ('coxal') i *oidi-otidium* («Nom donat a diversos fongs diminuts del grup dels ascomicets»).

- c) La forma catalanitzada és l'única admesa en casos com *acin* ('dilatació en forma de sac d'un conducte estret') i *coc* ('bacteri de forma esfèrica') i composts (*diplococ*, *enterococ*, *estafilococ*, *estreptococ*, *gonococ*, *mixococ*, etc.).
- d) La forma llatinitzant és l'única que es recull per a *detritus* i *escapus* («cama, tija sense fulles que arrenca d'un bulb...»), i per a *crèterium* («conjunt de proves esportives») o *decòrum* ('correcció en les maneres').

8. Formes etimològiques dels parlars occidentals en la representació de les vocals

Constatem que han estat introduïdes també una sèrie de modificacions ortogràfiques segons les quals s'admeten, en aquests casos com a secundàries, formes (sovint les etimològicament regulars en català) que actualment són només pròpies dels parlars occidentals.

Així, per exemple, de manera semblant a com Fabra recollia *arrancar* i *arrencar*, s'han incorporat *xarrar* i els seus derivats (*xarrada*, *xarradissa*, *xarrador*, *xarrameca*, *xarrera*, que remeten als corresponents en *xerr-*) i *nadar* i els seus derivats (*nadada*, *nadador* i *nadant*), que envien als equivalents en *ned-*). Amb tot, no deixa d'ésser curiós comprovar que de *nedador*¹, «Lloc a propòsit per a nedar», no se'n replega explícitament el corresponent *nadador*¹.

També per a l'alternança *a* / *e*, la Secció Filològica ha introduït com a secundàries les formes en *e* de mots que fins ara apareixien només en *a*: *caguerada*, *flamerada*, *fumerada*, *llarguerut*, tal com es pronuncien en els parlars occidentals. Hauria estat més coherent d'haver procedit amb el mateix criteri que s'ha aplicat als composts de *rere*:⁵⁸ donar com a forma única la que respecta els parlats occidentals sense afectar per a res la pronúncia dels orientals. Però a més de no eliminar duplicitats inútils com les que ara es creen, en algun cas fins i tot s'ha donat entrada a una nova forma, única, sense doblet: la defectuosa, com és *tifarada*, «cagarada grossa», en comptes de *tiferada* (i en aquest punt concret la Secció Filològica no estava mancada de guiatge: el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines, escriu *tiferada*).

Finalment, el DIEC acull *fenoll* (i *fenollar*) i *redó* (i derivats com *redolar*, *redoll* i *redona*), amb remissions a *fonoll* i *rodó* (i els derivats respectius), però, incoherentment, no dóna entrada a *renyó* i la seva família. D'altra banda, les incoherències s'estenen als derivats. Les noves admissions es queden a mitges perquè falta bé una remissió general (del tipus «cargol i derivats V. *caragol*»), bé els equivalents concrets en *e* de les veus que s'inclouen en el DIEC: *fonollada*, *fonollassa*, *fonollada* i *fonollosa*; *rodolada*, *rodoladís*, *a rodolons*, *rodonament*, *rodonenc*, *rodonesa*, *arrodonir*.

Podem, doncs, afirmar amb tota rotunditat que, quant a la coherència de les reformes gràfiques, el DIEC dista molt d'haver quedat arrodonit.

9. L'ús dels plurals amb variants opcionals

Reproduint allò que la normativa fabriana establí respecte a la formació del plural, llegim en les *Instruccions per al maneig del diccionari*, p. LII:

58. De fet, això és el que la Secció Filològica ha fet en modificar, respecte al *DFabra*, *bergadà* per *berguedà*, *càntara* per *càntera*, *llebrat* per *llebrét*, *orenkola* per *oranyola*, *panegal* per *penegal* *peona* per *paona* o *sarraig* per *serreig*.

«Els masculins acabats en *-sc*, *-st* i *-xt* admeten, al costat del plural en *-scs*, *-sts* i *-xts*, un plural en *-scos*, *-stos* i *-xtos* (de *bosc*, *boscs* i *boscós*). Els masculins aguts acabats en *-ig* admeten, al costat del plural en *-igs*, un plural en *-os*, amb els consegüents canvis ortogràfics (d'*assaig*, *assaigs* i *assajos*; de *fastig*, *fastigs* i *fastijos*; d'*estoig*, *estoigs* i *estorjos*; de *desig*, *desigs* i *desitjos*)».

No hi ha dubte que són igualment correctes les formes en *-s* i les formes en *-os*, però constatem que Fabra, en el *Diccionari general* donava entrada i usava generalment les formes en *-s*, que havien estat establertes com a preferents. En la tradició lexicogràfica de les obres d'Enciclopèdia Catalana aquesta tendència esdevenia norma sistemàtica. Contràriament, no sabem veure quin és el principi que governa l'ús, tant en les definicions com en els lemes, en el DIEC.

D'entrada, sembla deduir-se que la forma en *-s* es considera la principal. Així, d'un costat, *mol·luscs*, *fisoclists*, *protists* i *protoctists* són entrades úniques, com les subentrades *trencadora d'aprests* i *trencament d'aprests*. De l'altre cantó, quan hi ha doble forma i remissió, es prioritza l'acabada en *-s*: *fastos* envia a *fasts*, i *giradiscos* i *tocadiscos*, a *giradiscs* i *tocadiscs*.

Malgrat això, també observem el contrari, tant en subentrades noves, com *tractament de textos* (s.u. *tractament*), com en esmenes a les que redactà Fabra: *el sojorn dels justs* (s.u. *just -a*), que esdevé *el sojorn dels justos*, o *c[asa]. de boigs* (s.u. *casa*), que és ara *casà de bojós*. Realment, Fabra no imposà en aquest punt una uniformitat total en el seu *Diccionari general*, però els plurals en *-os* es reduïen a un grapat de casos usats en els exemples i les definicions, i no afectaven les entrades o els equivalents a les subentrades, que són elements més sospesats des del punt de vista lingüístic i considerats de referència.

I no és que el DIEC hagi optat sistemàticament pels plurals en *-os*: ja hem comprovat que fa just el contrari en els lemes. Ara bé, en l'interior dels articles, els ha canviats allà on li ha semblat: s.u. *boig*, l'exemple «*Un hospital de boigs*» ha estat modificat en «*Un hospital de bojós*», i s.u. *barrera* «*Posar una barrera als desigs d'algu*» és ara «*[...] als desitjos d'algu*»; *barranquejar* es defineix com el fet d'«anar per barrancs, congostos, etc.», quan Fabra deia «anar per barrancs, congostos, etc.». Però també n'ha deixats en *-s*, i fins i tot amb contradicció de formes dins un mateix article: així, malgrat que, com hem vist, el DIEC ha modificat la subentrada «*el sojorn dels justs*» en «*dels justos*», només dues ratlles més amunt llegim encara l'exemple fabrià «*Siguem justs: ell no podria fer altra cosa*». Per ésser justs amb l'actualització del *DFabra*, si que es podria haver fet alguna altra cosa.

D'altra banda, la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II: morfologia*⁵⁹ declara que, «en alguns mots acabats en *-e* àtona que restitueixen una *-n-* en els derivats, són pròpies de l'àmbit general tant les formes plurals en *-s* (*homes*, *joves*, *freixes*, *ases*) com en *-ns* (*hòmens*, *jóvens*, *frèixens*, *àsens*)». Que sigui pròpia de l'àmbit general, segons la terminologia establerta en la dita proposta, «vol dir que la forma en qüestió és la plenament adequada i es pot emprar sense limitacions en tots els registres».⁶⁰

Tot i que ja s'adverteix, subratllant-ho, que «*Aquesta proposta no s'ha d'interpretar [...] com una modificació de la normativa gramatical i ortogràfica en vigor*»,⁶¹ tanmateix, resulta ben estrany que el DIEC no reculli cap d'aquestes formes que ell mateix estableix com a plenament adequades per als usos suprarregionals del català.

59. 2a. ed. revisada (Barcelona, IEC, 1993), p. 19.

60. *Ibidem*, p. 11.

61. *Ibidem*, p. 10. La cursiva és de l'original.

b) Manteniments i canvis en les accepcions i llurs definicions

1. Identificació i marcatge de les accepcions

Tornant a l'estat *DFabra* i desfent el treball de la GEC i del DGEC i decantant-se, així, també de la majoria de diccionaris actuals de les llengües europees, les accepcions del DIEC no porten numeració i se separen bé per una barra simple, bé per una de doble, bé per un punt i a part, o, fins i tot, en casos excepcionals, per un número d'ordre en negreta. Un sistema, doncs, variadíssim i, com veurem, dubtosament operatiu.

En el mateix pròleg, el president de la Secció Filològica esmenta aquest aspecte com «sens dubte el més important» de tots els que «ara no han pogut ésser atesos».⁶² I explica les conseqüències que se'n deriven:

«en casos de remissió d'un article a una accepció numerada d'un altre article, no hi ha més remei que anar comptant els espais de text separats per pleques si volem identificar l'accepció a què es fa referència».⁶³

No sabem com cal interpretar la raó donada sobre els aspectes que «ara no han pogut ésser atesos». La raó de la manca de temps creiem que no val com a excusa; el DIEC, malgrat la idea que han intentat propagar els seus responsables, no era ni imprescindible ni urgent i podia, per tant, esperar més temps, si d'això en resultava un avantatge incontestable. El que calia era fer les coses ben fetes, costés el temps que costés, i creiem que aquesta numeració era imprescindible. Però en lloc de donar les raons per les quals s'ha obrat així, el pròleg del DIEC es limita a exposar les conseqüències que es deriven d'aquesta manca de numeració. I així ens recorda que «no hi més remei que anar comptant els espais...», com si això fos un exercici ben natural. Com veurem, haver de comptar els signes separadors és enutjós i sovint crea problemes i dubtes seriosos, alhora que complica la consulta a l'usuari quan ha de cercar una accepció determinada.

La indicació corresponent (3.1.b) de les *Instruccions per al maneig del diccionari* no és pas més encoratjadora:

«Quan es fan remissions a una accepció d'un article, s'ha de tenir en compte que les accepcions es compten correlativament a partir de la que segueix immediatament l'entrada. Així, «ACC. 1» indica que segueix immediatament l'entrada i precedeix el primer signe separador; «ACC. 2», la que segueix el primer signe separador; «ACC. 3», la que segueix el segon signe separador; etc. En els articles en què hi ha accepcions separades per un punt i a part, aquest equival, pel que fa a les referències, a qualsevol dels signes separadors.»⁶⁴

En efecte, l'usuari no està mai gaire segur quan, havent consultat *roseta*, *mascarell* o *llumener*, per exemple, és remès a «rosa (ACC. 8)», a «carbó (ACC. 12)» o a «llum (ACC. 22)», respectivament, i ha de localitzar l'accepció vuitena, la dotzena o la vint-i-dosena comptant en un bosc de pleques simples i dobles. Això representa una complicació innecessària per al lector, el qual acaba atabalat, i és ben preocupant que, per resoldre una consulta, hagi de fer exercicis aritmètics suplementaris que fàcilment se li podrien haver estalviat.

Però, a banda d'aquesta contrarietat, encara amoina més la possible confusió a què pot menar. Diguem-ho clarament: qui és capaç de trobar sense cap vacil·lació o dubte raonable l'accepció 12 del mot *carbó* o la 22 del mot *llum*?

62. DIEC, Introducció, p. XXXVIII.

63. DIEC, Introducció, p. XXXVIII.

64. DIEC, *Instruccions per al maneig del diccionari*, p. 1.

La raó d'haver mantingut aquest sistema, que és el que feia servir el *DFabra*, no es veu gens clara. Efectivament, en aquesta obra no resulta un problema gaire greu, perquè a diferència del DIEC, en el *DFabra* no hi ha en general aquesta gran quantitat d'accepcions. Però ací, com en el DGEC, era imprescindible haver numerat les accepcions.

D'altra banda, l'usuari no pot tenir la certesa absoluta de si l'abast de les marques d'ús i les marques valoratives s'estén a la primera accepció o a tot l'article, cosa que restaria clara si la indicació apareixia bé davant de tota la numeració, bé immediatament després d'una xifra determinada, és a dir, delimitada a una accepció o un bloc d'accepcions, com fa el DGEC.

Més exemples. Posat que, sota la veu *puteria*, consultem la segona accepció, dubtarem si la marca *POP.*, '[emprat] popularment', situada al principi de l'article, afecta només la primera o també la segona accepció, per tal com estan separades només per una barra simple, en contraposició amb la tercera, dividida per plec doble i amb marca pròpia, *FIG. POP.* Vegem-ho:

puteria f. POP. Prostitució. | Conjunt de putes. || *FIG. POP.* Murrieria.

Com tampoc no tindrem la certesa de si *cagat -ada* és *VULG.*[ar], com se'ns indica, només en l'accepció de 'no gens reeixit', o també com a 'covard':

cagat -ada adj. VULG. No gens reeixit. *Quina festa més cagada!* || Covard, que per no res agafa por, amb qui no es pot comptar per a res que impliqui un risc, un esforç, etc.⁶⁵

Aquesta mancança encara ressalta més quan es veu que la numeració sí que ha estat emprada en altres articles: en el de les preposicions més multifuncionals: *a, contra, de, en, per*. Però ni en aquests casos no ha estat duta al màxim extrem de claredat: només s'ha usat per a cada grup d'accepcions, en negreta (1..., 2..., 3...) i no pas, amb una numeració successiva, per a cada accepció combinant jeràrquicament negreta per als gran apartats i cursiva per als subapartats (1 1... 2... 3... 2 1... 2...), com fa, per exemple, el DGEC.

No cal insistir gaire en la necessitat d'aquest tipus de numeració en articles molt llargs. Prenguem com a exemple *camp*. Si ens encarem amb les dues columnes que ocupa l'article en el DIEC serà quasi impossible de discernir res en una primera ullada. D'entrada, perquè és un seguit informe i monòton de paraules. En segon lloc, perquè no hi trobem tot d'una cap ordenació lògica. Per quina raó, es poden demanar els usuaris, si se'ns diu que les subentrades segueixen una ordenació alfabètica, apareix la subentrada *anar camp a través* després i no abans de *camp d'urnes*, i una mica més avall tornem a *camp acústic* i, una vegada que hem passat *camp elèctric*, *camp electromagnètic*, *camp electrostàtic*, *camp geomagnètic*, etc., es reula en ordenació alfabètica a *camp d'encreuament*, per a trobar, més avall encara, un *camp associatiu*, que hauria d'anar davant segons l'alfabet?

En canvi, per poc que s'hi fixin els usuaris podran descobrir en el DGEC una estructura lògica: al número 1 correspondran totes les accepcions referides a 'terreny fora poblat per a conreu'; al 2, les del 'lloc on hom practica el combat'; al 3, les de 'campament'; al 4, les d'extensió de terra descoberta i generalment plana destinada a un ús determinat', i així successivament. No cal dir que, a l'hora de cercar, això facilita moltíssim la tasca, especialment en articles *oceanics*. I no solament facilita la tasca de cerca, sinó que també facilita granment la percepció dels diversos camps semàntics.

65. És veritat que se'ns n'explica l'abast en el punt quart de les *Instruccions per al maneig del diccionari**, però ho és igualment que no és gens fàcil de discernir a primera vista i de manera inequívoca, com fóra ben desitjable.

2. Duplicació i aglutinació d'accepcions

No s'entén com en una obra en què han participat una gran quantitat de col·laboradors i que ha passat per tantes mans (o potser per això) hi hagi hagut confusió a l'hora d'agrupar les diferents accepcions d'una mateixa entrada, tractant-se de termes especialitzats, accepcions que cal pensar que vénen dels diferents especialistes que n'han redactat les definicions. I és que en una obra col·lectiva cal fer sempre una tasca de coordinació acurada a fi d'evitar repeticions o distincions inapropiades.

Vegem-ne alguns exemples.

saturació *f.* Acció... || En un amplificador, estat o situació en què el senyal de sortida és inferior al que correspondria d'acord amb el d'entrada, pel fet d'ésser aquest molt superior al previst com a normal per l'aparell. | [...] | Fet de donar, un amplificador, un senyal de sortida inferior al teòric quan el senyal d'entrada té un amplitud molt superior a la normal de funcionament.

Quina diferència hi ha realment entre aquestes dues accepcions?
Vegem-ne una altra, encara més inexplicable.

semicircumferència *f.* Meitat d'una circumferència. | En mat., arc de la circumferència que té per corda un diàmetre.

Hi ha cap diferència entre les dues accepcions? Resulta que «un arc de circumferència en què la corda és un diàmetre» és precisament l'arc que correspon a la meitat de la circumferència!

Efectivament, en el DGEC trobem aquesta definició:

semicircumferència *f.* GEOM La meitat d'una semicircumferència, és a dir, l'arc de circumferència que té per corda el diàmetre.

Doncs bé, el DIEC ha cregut oportú (?) subdividir aquesta definició en dues i fer-ne dues accepcions diferents. I per a fer-ho encara més sorprenent en la segona accepció hi figura la indicació «en mat.», mentre que en la primera no.

Contràriament, a vegades no es veu prou clar per què una única definició inclou dues explicacions separades per una coma, quan fóra millor fer-ne dues accepcions diferents. En efecte, un aspecte que caldria esbrinar —confessem que no n'hem estat capaços— és per quines raons subtils es fa sovint la distinció entre accepcions per mitjà d'una coma, d'un punt i coma o fins i tot d'una plec simple. La plec doble, en general, sembla que separa clarament accepcions ben diferents; els altres separadors són sovint un desgavell absurd.

Així, en *salobre* tenim:

salobre *m.* Eflorescència salina, capa de sal que deixa sobre la superfície d'un cos l'evaporació de l'aigua salada.

Sembla que caldria fer-ne dues accepcions diferents, tal com fa el DGEC. O almenys separar-les més que amb una simple coma; el *DFabra* ho fa amb un punt i coma.

3. Les definicions

Un dels índexs més eloqüents de la vàlua d'un diccionari són les definicions. Cal dir que en aquest camp el DIEC ha seguit la tasca sistematitzadora del DGEC —del qual, com hem vist, ha reproduït moltíssimes definicions— i fins i tot l'ha millorada en algun

aspecte, com és el cas de la determinació del complement directe dels verbs. A més, tal com detallen M. T. Cabré, M. Bozzo i C. Santamaria,⁶⁶ de les Oficines Lexicogràfiques de l'IEC:

«s'han regularitzat, de manera sistemàtica, els aspectes referits a la representació de les informacions extrínseques (subjecte i complement directe) en les definicions dels verbs; a la definició dels noms que designen acció i efecte; a la definició dels adjectius que indiquen relació o pertinença al substantiu de què deriven; a l'ús de l'article davant del descriptor de les definicions. S'han regularitzat, també, l'estructura de definicions per grups semàntics (gentilicis, monedes, unitats de mesura, etc.) i per grups morfològics (articles, pronoms, onomatopeies, etc.)».

Tanmateix, hi ha tot un seguit de greus deficiències que no s'han esmenat o que fins i tot han estat empitjorades.

En primer lloc, encara hi trobem definicions per negació, que havien estat esmenades pel DGEC:

lluç [...] FIG. Tot altre que espavilat o deseixit. [DGEC: «Curt, parat, que no és espavilat o deseixit.»]

protestant [...] Que pertany a la religió dita *reformada*, cristià no adepte a l'Església catòlica i a la cismàtica grega.⁶⁷ [DGEC: «Relatiu o pertanyent al protestantisme», «Seguidor del protestantisme.»]

Hi ha també entrades sense els trets semàntics distintius:

El *jacobinisme* és definit com a «Radicalisme violent», cosa que el fa aplicable a la infinitat d'extremismes de qualsevol signe que han assotat i assoten el planeta, mentre que el DGEC ja l'havia definit com a «Teoria política dels jacobins, caracteritzada per...»

Un *destructor* és, simplement, un «vaixell de guerra», de manera que hom pot pensar que el genèric és aplicable sense escrúpols a un cuirassat, un portaavions o un submarí, que, ben mirat, no deixen d'ésser artefactes ben destructius. El DGEC, que és qui havia incorporat aquest mot al corpus, el defineix com a «Vaixell de guerra, el de menor tonatge dels que componen les esquadres».

Però a la mar no tot són destructors; hi ha també peixos innocents i saborosos. Entre aquests, l'*anfós* és definit com el «peix teleosti (*Epinephelus guaza*), que pot atènyer 1 metre de llargada». L'usuari pot ben bé ésser ictiòleg i considerar definitiu el nom científic, però per als milers que no ho som no resulta gran consol comprovar que *teleosti* no ens diu gaire, perquè segons el mateix DIEC, es tracta del «grup de peixos dels actinoptèrigis, el més important pel que fa a nombre d'espècies i a diversitat, que inclou els peixos ossificats amb escates de petites làmines òssies i que *habiten tots els medis marins i aquàtics continentals*» [cursives nostres]. Sempre, és clar, resta el recurs distintiu de saber que «pot atènyer 1 metre de llargada». El DGEC, que havia recuperat aquest nom de peix del fons dialectal (actualment només és viu a les Illes, tot i que és ben present als texts medievals d'arreu del domini), amb la proposta de fer-lo preferent al *nero* incorporat pel *DFabra* (manlleu del castellà *mero*), el defineix: «Peix de la família dels serrànids (*Epinephelus guaza*), de cos voluminós i de colors foscs amb taques clares.»

66. *Característiques generals del «Diccionari de la llengua catalana» de l'Institut d'Estudis Catalans* (i II), «Llengua i Ús», núm. 5 (1r. quadrimestre de 1996), ps. 35-36.

67. Deixem de banda, per ara, altres errades quant a manca de precisió i esbiaixament ideològic posades en relleu per Jordi VENTURA en *Alguns errors al diccionari de l'IEC*, «Revista de Catalunya», 101 (novembre de 1995), ps. 144-145.

La definició de *cuscuta* és, ras i curt, «cabells», sense cap precisió d'accepció o de camp temàtic. Qualsevol lector no avisat, doncs, és legítim de dir que això li posa la *cuscuta* de punta, perquè per a resoldre l'enigma no té cap més pista que repassar tot l'article sencer de *cabell* i adonar-se, en les dues darreres accepcions, que *cuscuta* és el nom científic d'una família i un gènere de plantes. Tanmateix, si consultem el *DFabra* i el DGEc, llegim, respectivament:

cuscuta f. Gènere de plantes al qual pertanyen els cabells, els cabells d'àngel, els cabells de la Mare de Déu, etc.

cuscuta f. BOT/FITOPAT Gènere de plantes [...].

Remarquem, de passada, un exemple més del trasbals, adés comentat, que el DIEC ha obrat en el sistema terminològic de fauna i flora establert pel DGEc. Si ens n'haguéssim de fiar, ara *cuscuta* ja no es podria emprar com la denominació d'un determinat gènere de plantes herbàcies, el qual, segons el DIEC, només tindria, a partir d'ara, nom llatí.

Un *felibre* és, segons el DIEC, un «poeta provençal modern», i així l'usuari manté el dubte de si tots els poetes moderns de Provença són felibres i si només ho han pogut ésser els de Provença i no pas els d'altres regions d'Occitània. No cal dir que el DGEc havia esmenat oportunament aquesta definició fabriana: «Escriptor seguidor del felibritge», i *felibritge* (nova incorporació): «Associació d'escriptors provençals centrats a Avinyó, creada el 1854.» Allò que no s'entén és per què el DIEC reproduïx literalment aquesta definició del DGEc i, en canvi, no fa el mateix amb *felibre*!

Sense abandonar la poesia, trobem que *lai* és un «poema narratiu o líric medieval», amb la qual cosa el *lai* s'exemplifica voraç fins a engolir tota una variadíssima producció poètica d'uns quants segles. El fet resulta més greu quan, com subratlla A.M. Badia i Margarit en el pròleg, el seu congènere el *sirventès* sí que ha estat curiosament redefinit i posat com a exemple de l'equilibri entre les «fronteres entre diccionari de la llengua comuna i diccionari enciclopèdic»:

«Fabra defineix així el mot *sirventès*: “En l'antiga literatura provençal i catalana, poesia de contingut polític, religiós, etc.”; una enciclopèdia s'estendrà sobre els continguts, les circumstàncies i els diversos tipus de *sirventès* i llurs motivacions històriques. El nostre diccionari en diu: “Gènere poètic que, juntament amb la cançó, constitueix la modalitat més important de la lírica provençal trobadoresca, car expressa la reprensió moralitzadora, la polèmica, l'atac violent i la difusió d'ideologies religioses, polítiques i literàries”.»

Passatge que conclou amb l'afirmació:

«Aquesta mostra posa de manifest que sovint hem procurat que ací les definicions de Fabra fossin ampliades o precisades.»⁶⁸

Nosaltres més aviat diríem que aquesta mostra posa de manifest que tot sovint el DIEC reproduïx les definicions del DGEc, el qual va procurar ampliar i precisar les de Fabra. Car la *mostra* que ha triat el president de la Filològica és justament un cas d'aquests, la reproducció literal d'una definició del DGEc. I ben fet que ho trobem, perquè la cosa assenyada era aquesta: recollir tot el que de bo l'obra de la GEC havia aportat al corpus lexicogràfic tot millorant-ne els aspectes que eren millorables. No ens lamentem que el DIEC *copii* el DGEc, perquè ja hem explicat prou bé que no entenem que sigui accep-

68. DIEC, *Introducció*, ps. XXX-XXXI.

table cap concepte patrimonialista tocant al corpus lexicogràfic, sinó que cal entendre aquest com un bé comú a preservar mentre no sigui justificat de modificar. Ací, doncs, la «còpia» no és pecat sinó virtut. El pecat és fer veure que és propi allò que és comú. I la ironia és voler-ho demostrar escollint un exemple que demostra el contrari. I per acabar, pel que fa a aquest exemple, una altra vegada hem de demanar-nos: si es va reproduir la definició de *sirventès* del DGEC, per què no es va fer igualment en el cas de *lai*, en comptes de reproduir la definició del *DFabra*, que no era satisfactòria perquè era massa genèrica?

No sempre, però, les definicions pateixen per defecte d'informació. Se'n troben també que en presenten de sobrerera. Així, el *frontenis* (incorporació nova del DIEC) se'n explica com la «modalitat masculina i femenina de pilota que es disputa en un frontó *curt de 30 metres*, en partits per parelles de 30 punts, amb raqueta» [cursiva nostra]. No cal dir que si és alhora masculina i femenina, sobra tot plegat i que si el frontó ha de fer trenta metres, no s'entén a què ve això de *curt*.

I no sols se'n dona informació no pertinent del tipus més purament semàntic o referencial, també n'hi ha de les precisions sintàctico-semàntiques:

romanço [...] POP. Amistançada d'alguí.

magrejar² *v.tr.* VULG. Palpejar (alguí o una part d'alguí) per obtenir plaer sexual. [Cursives nostres]

Hi ha amistançades que no siguin «d'alguí»? Cal aclarir que hom pot ésser palpejat o bé *totalment* o bé només *en part*:

Si mirem el *DFabra*, s'entén més el sentit d'aquest «d'alguí»:

romanço [...] | Dit fam. de l'amistançada d'alguí.

És a dir, aquest nom escau com a atribut, en contextos del tipus «La Maria és el romanço d'en Josep» i només escau en registre familiar (que el DGEC etiqueta *col·loq.*, *col·loquial*).

Quant a *magrejar*, és una nova incorporació a compte i risc del DIEC, i, per tant, la definició és original seva. És un verb emmanllevat del castellà, no documentat en cap de les obres de referència establertes pel criteri *a*) (vegeu apartat *I.7* sobre la incorporació de noms emmanllevats), ni tan solament en el DCVB.

Sense deixar el terreny de la quantitat d'informació de les definicions, el DIEC presenta de vegades una insalvable desproporció entre veus conceptualment molt pròximes, com ocorre amb *futbol* i *handbol*, ni que aquell sigui l'esport rei:

futbol *m.* Joc de pilota que es juga en un vast camp rectangular que en cadascun dels extrems de l'eix major té una porta rectangular formada per dos pals verticals i un travesser horitzontal, i en què cadascun dels dos bàndols (d'onze jugadors), impulsant la pilota amb els peus, el cap o qualsevol altra part del cos llevat dels braços, tracta de fer-la passar per la porta del bàndol contrari, on hi ha defensant-la un jugador, dit *porter*, que és l'únic que pot tocar la pilota amb les mans.

handbol *m.* Esport de conjunt practicat amb les mans entre dos equips de set jugadors cadascun, sis jugadors de camp i un porter, que miren d'introduir una pilota dins la porteria defensada per l'equip contrari.

Si comparem aquestes definicions amb les corresponents del DGEC:

futbol [angl: *football*] *m* ESPORT 1 / Esport practicat a ple aire entre dos equips d'onze jugadors cadascun amb la finalitat d'introduir una pilota, impulsada amb els peus, a la porteria del contrari.

handbol *m* angl ESPORT Joc de conjunt practicat bàsicament amb les mans entre dos equips, de set jugadors cadascun, que miren d'introduir una pilota dins la porteria defensada per l'equip contrari.

veurem que aquestes mantenen una proporció equilibrada i que el desequilibri del DIEC prové del fet que per a *futbol* ha reproduït la definició *DFabra*, mentre que per a *handbol* ha pres la definició DGEC (amb lleugeres i oportunes modificacions), cosa lògica, atès que *handbol* era un neologisme incorporat pel DGEC. Allò que potser ja no era tan lògic és que la necessària revisió lexicogràfica del resultat conjunt no hagués advertit la desproporció o no hagués considerat convenient de corregir-la. Altrament, tampoc no sembla gaire coherent que si DIEC modifica «joc de conjunt» de l'*handbol* del DGEC per «esport de conjunt», no faci el mateix amb la definició de *futbol* del *DFabra*, i hi deixi «joc de pilota».

I no parlem d'altres esports, fins i tot plenament consagrats i homologats oficialment, que ni tan sols no disposen de definició i que s'han d'accontentar amb un esment com a exemple:

marxa [...] | Estil o manera de caminar. *Marxa atlètica*.

Aquesta accepció prové de la necessitat de dotar de definició una accepció del *DFabra* l'únic contingut de la qual era el sintagma-exemple: «| *Marxa atlètica*. ||», recurs molt propi de l'estil lexicogràfic *fabrià*. Però el que no s'entén és que en aquest cas, diferentment d'infinat d'altres (*handbol*, per exemple, com acabem de veure), el DIEC no hagi recollit del DGEC la subentrada «*marxa atlètica* (o simplement *marxa*)» i la definició corresponent. I encara és més sorprenent, si és possible més sorpresa, que la definició del DIEC sigui del mateix DGEC, però que aquest no havia posat en el camp semàntic connex amb *marxa atlètica*, sinó com a accepció terminològica de medicina per encapçalar un seguit d'estils de marxa patològics, tots els quals han restat exclosos del corpus, segons la proposta DIEC. Tot l'article *marxa* del DIEC és, de fet, un mostrari d'incoherències i de desgavell sense solta ni raó. I en aquest desgavell, els atletes s'han quedat sense marxa!

Hom troba sovint que l'accepció primària i original no és recollida: *itacisme* és la «pronunciació moderna del grec», però no el fenomen concret que li dona nom: l'«error d'escriptura produït, en els manuscrits grecs, per la substitució, amb una iota, de les vocals o diftongs d'igual so», com recull el DGEC o, en general, la «tendència a convertir en *i* d'altres vocals o bé diftongs», com diu una addició al *Diccionari manual de la llengua catalana*.

Semblantment, *fariseu* només és, reproduint la definició del *DFabra*, també recollida pel DGEC, la «persona que afecta una pietat que no té observant rigorosament les pràctiques exteriors de la religió», però no l'«individu d'un grup religiós del judaisme del segle II aC, observant escrupolós de la Llei i d'un nacionalisme extrem», com defineix el DGEC com a primera accepció. Per què —i sempre ens trobem fent la mateixa pregunta— en aquest cas no segueix el DGEC i en moltíssims d'altres sí? És que en aquest cas el DGEC no havia proposat una incorporació objectivament necessària?

El DIEC reproduceix, en general, correctament les definicions del DGEC, ja sigui en el sentit que ho fa literalment, ja sigui perquè, com hem vist en altres apartats, les modifica o les amplia escaientment. Hi ha casos, però, que aquesta modificació no fa sinó fer malbé la definició del DGEC. Un exemple en podria ésser la primera definició de *nombre*, que val la pena de comparar l'evolució que ha sofert:

DFabra: Resultat de comptar les coses que formen un agregat (dos, tres, quatre, etc. i també un, o sia la unitat);

DGEC: Resultat de comptar les coses que formen un agregat (dos, tres, quatre, etc. i també un, o sia, la unitat) o qualsevol dels ens abstractes que resulten de generalitzar aquest concepte.

DIEC: Resultat de comptar les coses que formen un agregat, o una generalització d'aquest concepte.

Veiem que el DGEC reproduïx la definició *DFabra* i l'amplia per tal que serveixi per a definir tant el nombre concret com el nombre abstracte; el DIEC intenta simplificar la definició del DGEC i, a més de deixar la unitat fora del concepte de nombre, ho converteix tot en un absurd intel·ligible!

Ja veiem, doncs, que la tasca sistematitzadora del DIEC, en l'aspecte de les definicions, tot i seguir les petjades del DGEC, té un bon nombre de mancances que són inexplicables precisament perquè moltes d'aquestes el mateix DGEC havia sabut evitar (o superar en relació amb el *DFabra*). A aquestes mancances de contingut, per dir-ho així, s'hi poden afegir encara errades bàsiques en la tècnica lexicogràfica, com són:

a) repetició de definicions en un mateix article:

estar ABS. [...] Tardar cert temps a fer quelcom. *Estava tot el dia per a preparar les proves.* [...] *tr.* Tardar, emprar, (cert temps) a fer quelcom. *Per a fer això han estat quatre hores!* [Ací, probablement la primera accepció prové del DGEC, que havia corregit, creiem que encertadament, l'ús transitiu enregistrat pel *DFabra*; la segona accepció prové directament d'aquesta del *DFabra* que el DGEC havia corregit.]

b) circularitat en les definicions i ús en la definició del mot definit:

tendir v. intr. Tenir una *tendència* conscient o inconscient cap a un fi o objecte, a moure's en una determinada direcció.

tendència f. Inclinació natural, disposició en virtut de la qual hom és atret devers un fi i hi *tendeix*, un cos és portat a moure's en una certa direcció; influència eficient. [La cursiva és nostra. La definició és una reproducció de la corresponent del *DFabra*, però afegint-hi aquest absurd i maldestre «i hi tendeix», que procedeix d'una definició terminològica de filosofia/psicologia incorporada pel DGEC, deguda a algun especialista que es va passar de llest i a algun lexicògraf que va badar; en aquests casos és quan calia que intervinguessin els lexicògrafs del DIEC per esmenar l'errada i en comptes d'això la recullen càn didament!]

xopar v.tr. Mullar impregnant de líquid [...] || Mullar amb un drap, un tros de cotó, etc., *xopat* amb un líquid. [Les cursives són nostres. Aquest darrer cas ja apareixia al *DFabra* i fou reproduït pel DGEC; novament els lexicògrafs del DIEC han desaprofitat l'ocasió d'esmenar allò que calia esmenar.]

c) ús d'elements metalingüístics:

alruna f. *Nom donat a l'arrel de la mandràgora de forma antròpomorfa.* [Cursives nostres. Ací el defecte prové directament del DGEC, que és qui

incorporà el mot. Tampoc en aquest cas els lexicògrafs del DIEC no se'n van adonar. A remarcar, a més, que la decisió dels responsables del DIEC de suprimir tot indicador terminològic fa que en aquest cas el lector dedueixi que ha de contextualitzar la definició dins la botànica i que ni remotament se li pugui acudir que ho ha de fer en l'esoterisme, llevat que ja en sigui coneixedor. Això no pot passar al lector del DGEC, perquè aquest hi insereix la marca *ESOT*. És, doncs, un cas d'aquells en què podríem dir que el DIEC esmena el que no hauria d'esmenar i no esmena el que hauria d'esmenar.]

calça [...] *ésser un calces* *Es diu d'un home dominat per la muller.*⁶⁹ [Cursives nostres. Ací el DIEC reproduceix el *DFabra* i, doncs, el seu defecte formal; el DGEC ho havia esmenat: «Ésser (un home) dominat per la muller.» Ara bé, com passa ben sovint, hem de demanar: si el DIEC reproduceix l'esmena del «sa muller» del *DFabra* per «la muller», feta pel DGEC, per què no recull la definició sencera d'aquest i s'hauria estalviat el defecte de tècnica definitòria?]

Per tancar aquest apartat, esmentarem la deficiència en moltes incorporacions del lèxic dels dialectes, pel que fa a les definicions.

Quant a les noves incorporacions dialectals, observem errades tan importants com:

espardenyada POP. Paraula o frase incorrecta dels valencians en parlar castellà.

Davant la definició, cal demanar-se: només dels valencians? No pot aplicar-se als mallorquins o als empordanesos? O als castellanoparlants quan parlen català, com de fet també es diu al País Valencià?

Botijós, del valencià, rep la definició de «balbucient», quan més aviat és el geosinònim de *quec*.

Colcar, del mallorquí i menorquí, remet a «cavalcar», o sia, «algú, ésser portat sobre l'esquena d'un animal que dirigeix», quan, segons afirma Joan Veny en *Els parlars catalans*,⁷⁰ «*colcar* (*qualcar*)» també significa especialment «anar en vehicle (variant de *cavalcar*, amb una ampliació semàntica original)».

Del tractament dels mots del fons dialectal, incloses les definicions, ja n'hem parlat, amb major extensió i una visió de conjunt, en l'apartat II. 7.

4. Els exemples de les definicions

En un diccionari els exemples serveixen, a banda de l'òbvia il·lustració de l'ús, per a presentar algun matís o restricció des del punt de vista semàntic, per a fer palès un cert comportament sintàctic o per a totes dues coses alhora, com ara en les combinacions habituals de mots.

Per això, no deixa de sorprendre una fórmula com *és (un/una) + mot* exemplificat, usada ara i adés, que ni il·lustra sobre la semàntica ni sobre la sintaxi:

calçasses m. Marit que es deixa governar per la dona, home excessivament condescendent. *És un calçasses.*

cràpula [...] **m.** Persona que viu en la disbauxa. *És un cràpula.*

puta adj. VULG. Murri. *Ser molt puta.*

69. Això, a més d'altres irregularitats: ni *ésser un calces* és una locució o una seqüència fixa (podem ben bé dir que algú «està fet un calces» o «s'ha convertit en un calces»), ni *calces* no hauria d'aparèixer sota la veu *calça* (no n'és pròpiament el plural, ni que en provinguí: cf. «*un*» *calces*), sinó que hauria de disposar d'entrada pròpia, com *calçasses*, el qual no s'interpreta com un augmentatiu de *calça*.

70. Palma de Mallorca, Moll, 1982 (3a ed.), p. 98.

Una cosa semblant cal dir per a:

aigumoll [...] *Entre el secà i l'aigumoll.*

automotor [...] *Un automotor.*

Cal dir que els exemples de *calçasses*, *cràpula* i *aigumoll* ja figuraven així en el *DFabra*, però no els de *puta* i *automotor*, de nou encuny. A remarcar, pel que fa a *puta*, que el DIEC dóna de baixa una accepció del DGEC que sembla ben pertinent (bé que aquest no n'aporti una definició gaire com cal): «*adj i m i f desp Terme aplicat a tota mena de persones o de coses dolentes, astutes, difícils, perilloses, etc. No et fiïs d'aquest home, que és molt puta. Feia un temps puta.*»

La inanitat d'aquests exemples contrasta amb l'extensió d'alguns altres, també afegits. Compareu-los amb *esquerar*² (incorporació del DIEC tretra del fons dialectal), que, a la concisa definició de «criar, nodrir», adjunta una ubèrrima i ben esquerada exemplificació:

esquerar² *v.tr.* Criar, nodrir. *Com que va néixer amb set mesos i pesava dos quilos, el metge va dir que no l'esquerariem i que dubtava que visqués fins a la matinada. Sempre ha tingut molt bona mà per a les plantes, fa dos dies li van donar una dàlia pansida i a punt de morir, però ja l'ha esquerada.*

Al costat d'això, s'ha emprès de vegades una revisió realment primmirada dels exemples que poguessin presentar un esbiaixament sexista, classista o doctrinari.

Així, l'exemplificació de la veu *raonar* del *DFabra* «*Sols l'home raona*», teòricament equivoca, i diem teòricament perquè el context desfà normalment l'equívoc, s'ha mutat a «*Sols els éssers humans raonen*», per bé que no manquen casos d'exemples inalterats del DIEC d'ús *home* on cabia perfectament 'humà' («*L'homologia del braç de l'home i l'ala d'un ocell*», s.u. *homologia*).

Igualment, on el *DFabra* deia (i el DGEC reproduïa, tot canviant la definició):

menjapà *m.* Persona que hom és obligat de mantenir. *Aquest criat, acomiadeu-lo i us traieu un menjapà de la casa.*

el DIEC ha posat:

menjapà *m. i f.* Persona que hom és obligat de mantenir. *Els seus fills són una colla de menjapans.*

potser pensant que s'hi amagava un menyspreu classista que el text no afirma necessàriament. Ara, amb la nova formulació (canvi del qualificatiu *menjapà* aplicat no a un criat, sinó a la *colla* dels fills) no sabem si s'atenua o s'agreuja el que es volia evitar.

El recurs als *deures patriòtics* que usava Fabra per a il·lustrar l'ús d'*oblit* també ha estat considerat suspecte, i això que la frase era purament nominal i no prenia partit per res: «*L'oblit dels seus deures patriòtics.*» Tanmateix, dins l'article dedicat al verb *sacrificar* trobem un anàleg o encara més marcat «*Sacrificar-se per la pàtria*», i sota la veu *pàtria* fins i tot «*Morir per la pàtria*». Tot això sense comptar-hi que hi ha abundants exemples mantinguts que semblen una autèntica professió de fe:

germà germana [...] *Tots som germans davant de Déu.*

sadollar [...] *Jesucrist amb uns quants pans i peixos, multiplicant-los, sadollà milers de persones.*

sagrament *m.* Signe sensible d'un efecte espiritual que Déu obra en les ànimes i és causant de la gràcia. *El set sagraments: baptisme, confirmació, eucaristia, penitència, extremunció, orde sagrat i sant matrimoni.*

No cal dir que tots aquests exemples fabrians havien estat llevats o posats al dia pel DGEc, d'acord amb la sensibilitat més laïcista i pluralista de la societat actual, i en aquest terreny el DIEC ha intervingut rebobinant la pel·lícula del temps i tornant-nos a l'ambient mig sagristanesc de la gent benpensant dels felços trenta, o bé proposant-nos noves definicions ben adequades al «pensament únic» del sistema polític-mediàtic sorgit de la dita transició postfranquista... Aquest aspecte ideològic dels continguts informatius del corpus proposats pel DIEC és el que analitzem amb un cert detall en els apartats següents.

6. Objectivitat i ideologia en el gènere dels mots i en les definicions: no-discriminació per raó de sexe

Un diccionari és una obra humana i, com a tal, subjecta a les condicions del temps i l'espai on es fa i a la visió de qui l'elabora. Però, com a instrument definidor de les paraules i, en aquesta mesura, de les realitats, un diccionari que pretén cobrir el corpus lexicogràfic estàndard i, per tant, aspira a proposar-se com a referència general de la comunitat parlant ha de cercar més que cap altra obra la justesa i l'equanimitat. Això es demostra, d'una banda, en la tria dels mots que s'hi inclouen, però, sobretot, en les definicions, que és allà on més pot traspuar la ideologia.

El *Diccionari general de la llengua catalana* de Fabra fou elaborat a les acaballes dels anys deu i fins a la primeria dels trenta. Seixanta-cinc anys després que es publicués, els canvis en la nostra societat són tan grans que no cal fer-ne cap ponderació. L'actualització del *DFabra* demanava, per a ésser fidel a l'esperit del seu autor, una revisió de tots els aspectes en què hi ha hagut un avanç democratitzador amb acceptació més o menys generalitzada: el reconeixement de la igualtat entre homes i dones, entre persones de diferent extracció social o càrrec, la no-discriminació per opció sexual, la relativització creixent de les creences religioses i culturals majoritàries en aquesta societat, on deixen d'ésser considerades les úniques i les *normals*, etc. I, a banda, en un país com el nostre, que precisament té en la llengua el seu principal element d'identificació i de cohesió i que, a mig fer des de segles, pugna per no desaparèixer assimilat, és determinant la pròpia consideració com a comunitat independent, que no sols pot *anomenar*, sinó que pot *definir* la seva realitat sense haver de mirar-la pels ulls d'altri. L'actualització del corpus en l'estat *DFabra* va ésser duta a terme, també en aquesta direcció de neutralitat ideològica, per l'obra lexicogràfica de la GEC i és recollida, és clar, en el DGEc. Com en la majoria d'altres aspectes, la tasca de qui vingués a continuació era de recollir l'obra feta i perfeccionar-la en allò que fos perfectible.

És constatable que en alguns aspectes el DIEC ha conservat els guanys assolits pel DGEc i encara els ha millorats. Així:

a) Ha mantingut les formes femenines incorporades pel DGEc en tots aquells càrrecs i oficis, abans exclusius dels homes, a què les dones ja tenen accés (*tinent tinenta, bomber bombera*).

b) Ha incorporat la forma femenina de certs càrrecs que el DGEc no havia gosat feminitzar, però amb indicació explícita en la definició de certes restriccions que encara s'imposen, restriccions que semblen fins i tot massa prudents:

bisbe *m.* Home que ha rebut l'ordenació episcopal, cap d'una diòcesi.

bisbessa *f.* En algunes esglésies cristianes, dona que ha rebut l'ordenació episcopal, cap d'una diòcesi. [La cursiva és nostra]

Diem massa prudents perquè hauria estat perfectament possible una formulació que obviés el fet que algunes esglésies cristianes, com la catòlica, no admeten bisbesses, atès que en d'altres és ja un fet, i, per tant, s'hauria d'haver redactat:

bisbe bisbessa *m.* i *f.* Persona que ha rebut...

c) Com hem vist en l'apartat anterior, ha incorporat la marca *REC.* ('en recessió') als femenins de càrrecs i professions que s'utilitzen o s'utilitzaven amb el significat de 'muller de' (*jutgessa*, «*REC.* Muller d'un jutge»; *coronela*, «*REC.* Muller d'un coronel»).

Cal convenir que en la gran major part dels casos el femení havia estat fixat correctament pel DGEC, i així han estat recollits *ministra*, *diputada*, *advocada*, *arquitecta*, *soldada*, etc., casos que, val a dir, no tothom resol correctament. Ara, si bé és cert que en *poetessa* i *abadessa* hi ha el pes de la tradició, aquesta ja no es pot invocar en casos com *jutgessa* o *metgessa*, que només havien estat utilitzats en el sentit de 'dona del...'. Tenint en compte l'ètim llatí, mots de la segona declinació, hom esperaria més aviat *bisba* o *clerga*, atès que el llatí hauria resolt en **EPISCOPA* i **CLERICA* aquestes feminitzacions. Igualment *jutja*, mot ja documentat en català medieval, o *metja*. També és molt probable que hi hagi sexisme masculista infiltrat, en els nostres lexicògrafs i gramàtics, en el fet d'atribuir també el gènere femení a la forma *heretge*.

Finalment, observem que segurament no és aliè a aquest signi feminitzador el fet que, en contraposició al *D'Fabra* i també a la tradició lexicogràfica catalana fins a les obres més recents, en el DIEC els lemes dels substantius es representin amb la forma plena masculí + femení (*pastor pastora*), en comptes de fer-ho amb la transcripció completa del masculí i només la terminació per al femení: *pastor -a*.

Tot i aquesta ferma voluntat, també en aquest punt el DIEC ha badat sovint i no ha aconseguit un tractament correcte pel que fa a la feminització. Així, en correspondència amb els aspectes assenyalats en els paràgrafs anteriors, veiem que:

a) En molts oficis considerats propis del passat, no ha mantingut la feminització feta pel DGEC i, introduint-los la marca ANT. ('emprat antigament'), nega la possibilitat que hi hagi actualment algú que encara sigui anomenat pel nom d'aquell ofici i, a més, que aquest algú sigui una dona:

albarder *m.* ANT. El qui feia albardes, baster.

alforger *m.* ANT. El qui feia o venia alforges.

L'error ací és doble, perquè, com hem comentat, ni els oficis són tan antics (ni tan sols necessàriament extingits!) perquè hom els assigni la marca ANT., ni hi ha cap constricció social o institucional per a poder pensar que hagin estat almenys alguna volta en mans d'una dona i en tot cas hi ha i hi ha d'haver la possibilitat de fer ús de les formes femenines corresponents. Pensem que cal no constrènyer la llengua en aquest punt. Però, a més, la restricció al masculí també s'esdevé quan l'ofici no és considerat antic:

baster *m.* El qui té per ofici fer bastos i tots altres arreus per a les haveries. [DGEC: *baster -a*.]

algutzir *m.* [...] Agent judicial. [DGEC: *algutzir m.*]

O, *in crescendo*, s'introdueix, a més, una clara contradicció entre la categoria gramatical de masculí i el descriptor 'persona':

alfondeguer *m.* ANT. Persona encarregada de l'alfòndec.

alquimista *m.* Persona que es dedicava a l'estudi o a la pràctica de l'alquímia.

En tots dos casos, el DGEC defineix «Persona que...», però és que a tots dos noms incorpora la forma femenina i la marca de gènere corresponent.

b) En els càrrecs, els oficis i les dignitats en què es limita institucionalment l'accés a les dones, el DIEC dista de procedir amb criteri unànim. Vèiem més amunt el cas de *bisbessa*, expressat amb restriccions. Curiosament, mentre que concep que en determinades esglésies les dones puguin rebre l'ordenació episcopal, el DIEC no preveu, ni amb les dites limitacions, que accedeixin a una dignitat inferior, com és la de la *clerga* o *clerguessa*:

clergue m. Home que ha rebut els ordes sagrats.

Però tampoc no preveu la dignitat d'*arquebisba* o *arquebisbessa*, que, recordem-ho, només difereix del bisbat en el caràcter metropolità i en el fet de governar una arxidiòcesi o de tenir una distinció honorífica:

arquebisbe m. Bisbe preeminent [...]

Tot plegat contrasta vivament amb la summa dignitat del papat, on no hi ha cap restricció ni en la forma ni en la definició:

papessa f. Dona papa.

Aquest cas és curiós, perquè l'evolució ha estat la següent: *DFabra*: *papessa f.* Dona Papa. *La papessa Joana*, personatge llegendari; *DGEC*: *papessa f.* Dona elevada a la dignitat de papa, únicament amb referència a la llegendària papessa Joana.

c) Hi ha femenins de determinats càrrecs i oficis usats amb el sentit de 'muller de' que no han rebut la marca *REC*. 'en recessió', com ara *mariscala* o *sagristana*.

I sense anar més lluny, i reprenent els exemples citats en els paràgrafs anteriors, per al DIEC no són concebibles *albarderes* i *alforgeres*, o bé *algutzires* i *escrivanes*, ni que sigui com les mullers dels qui exerceixen o exercien tals ocupacions! Si bé pot semblar que el DIEC, prosseguint la línia traçada pel DGEC, fa una aplicació dràstica del criteri de fer per a qualsevol substantiu d'ofici una entrada doble *m.* i *f.* sempre que correspongui, a vegades això no es compleix i no hem sabut veure per quins motius. Hi ha oficis, com *escuder* i *espigarder*, que no tenen femení (tot i que al DGEC sí que hi figuren). Caldria veure a què obeeix aquesta diferència de tractament.

També l'entrada *espatotxi espatotxina* fa pensar que s'ha actuat més per dèries que d'acord amb l'ús real.

espatotxi espatotxina m. i *f.* Persona de molta vivor, aptesa, enginy.

Sempre havíem sentit *Aquesta criatura és un espatotxi* (independentment de si és nen o nena), de la mateixa manera que també diem que *és un espinguet*, o bé *és un esmolet*, igualment per a tots dos gèneres (i, de fet, el DIEC no entra pas el femení *espingueta* ni tampoc *esmoleta*).

Vegem ara aquestes dues definicions:

salmaire m. i *f.* ANT. Recitador de salms.

salmista m. Autor de salms.

De manera que mentre que un autor de salms només pot ésser un home, qualsevol persona, independentment del sexe, en podia recitar.

Fins ací hem examinat l'admissió de formes femenines d'oficis i càrrecs i, en general, de tota restricció per raó de sexe en les entrades del DIEC. Ara analitzarem quin paral·lel ha tingut aquesta intervenció en les definicions.

Veiem que s'ha volgut substituir, sempre que això fos possible, *home* per *persona* o *ésser humà*. Així, *calavera*, que segons el *DFabra* era «El cap de l'home reduït als seus

ossos, i per ext. l'esquelet sencer», fou canviat pel DGEc en «1. Esquelet del cap de l'home. 2. p ext. L'esquelet sencer»; el DIEC recull la definició del DGEc, però aplicant-hi aquella substitució antisexista: «Esquelet del cap humà. | PER EXT. Esquelet sencer d'una persona». I en dues de les accepcions de la mateixa veu *humà -ana*, on el *DFabra* deia i el DGEc reproduïa: «Que mostra simpatia pels homes» o en *m. pl.* «Els homes», ara llegim, respectivament, «Que mostra simpatia pels éssers humans» i *m. pl.* «Éssers humans», fins i tot al preu de definir *humans* amb la mateixa paraula: *éssers humans*.

Amb això sembla que s'està d'acord en un dels punts que determinades plataformes polítiques i cíviques propugnen per tal d'evitar el sexisme en el llenguatge, i és considerar sexista l'ús de les formes del gènere gramatical masculí per a referir-se indistintament a membres de l'espècie humana amb independència de llur sexe concret. En un mot, impugnen com a sexista que el gènere gramatical masculí pugui ésser emprat com a gènere gramatical no marcat pel que fa al sexe de les persones al·ludides. Ens dol que la Secció Filològica accepti aquestes tesis i accepti d'aplicar-les sense estudiar en primer lloc si tenen raó (creiem que en tot cas el sexisme es pogué donar *només* en el moment de la introducció en la llengua d'aquesta estructura) i, en segon lloc, si són aplicables d'una manera coherent, sospesant curosament els pros i els contres. D'això darrer, ja en sabem la resposta, i és que no és possible l'eliminació de l'ús del masculí com a gènere no marcat per als membres de l'espècie humana. En la major part de contexts no interessa al·ludir al sexe de les persones i la llengua fa molts segles que va resoldre el cas de manera pràctica i còmoda, sense redundàncies enutjoses. I així veiem com el DIEC fa un ús abundós del masculí com a gènere no marcat, d'altra banda com tothom, inclosos els partidaris de no fer-ne ús. Per què, doncs, aquests canvis, tan gratuïts com innecessaris? O si es considera que són necessaris, per què no es fan en tots els altres casos, que són la immensa majoria?

I bé, posats a admetre la inconsistència d'aquests canvis, veiem com també han estat fets d'una manera incoherent. El disseny d'evitar d'ésser titllats de sexistes ha prevalgut més d'una vegada sobre la revisió d'altres defectes de la definició. Un exemple: *liberal*, segons la tercera accepció del *DFabra*, significa «digne d'un home de condició lliure, d'on *arts liberals* per oposició a *arts mecàniques*». Hom hi ha reemplaçat *home* per *persona* i ha oblidat que, a més d'aquest fet, la definició, vàlida com a origen històric, resulta completament obsoleta en aspectes fonamentals, si més no, des del feudalisme. No cal insistir que avui el tret comú i definidor dels professionals liberals no és que exerceixin professions de *persona* de *condició lliure* (ni que els torners o teixidors fossin serfs!). Malgrat això, el DIEC, en la definició i els exemples «*Arts liberals* (per oposició a *arts mecàniques*). *Professions liberals*», torna enrere respecte a les formulacions correctes establertes pel DGEc, s.u. *liberal*:

professió liberal SOCIOL. Professió que comporta autonomia laboral i desenvolupament d'una activitat intel·lectual.

Però a part d'*home*, sembla que en més d'un cas també l'expressió *el qui* ha estat substituïda per *persona*, potser a causa de la presència de l'article masculí. Així s'esdevé amb *paio*, una addició dels editors al *Diccionari manual de la llengua catalana*, també recollida pel DGEc, i descrit en ambdues obres com «entre els gitanos, el qui no ho és». El DIEC l'ha reproduïda, però reemplaçant *el qui* per *persona*, amb aquest resultat entre còmic i absurd:

paio paia m. i f. Entre els gitanos, persona que no ho és.

Un altre tant s'ha fet amb *catecumen*. On el *DFabra* deia:

catecumen -úmena m. i f. El qui és instruït dels rudiments, dels principis, d'una doctrina, esp. de la doctrina cristiana.

i el DGEC modificava:

catecumen -úmena *m. i f.* 1 Persona que hom instrueix en els rudiments, en els principis d'una doctrina. 2 *esp.* CRIST. Persona que es prepara per a rebre el baptisme, en el catecumenat.

el DIEC pren una mica de l'un i una mica de l'altre, hi afegeix algun condiment propi i ara podem llegir el següent resultat sorprenent:

catecumen catecúmena *m. i f.* Persona instruïda dels rudiments, dels principis, d'una doctrina, *esp.* de la doctrina cristiana.

Amb la qual cosa, de tenir com a tret essencial el fet d'estar en curs d'instrucció, els catecúmens passen ara a ésser els savis en la doctrina. Com veiem una vegada més, l'aplicació mecànica i acrítica de certes consignes ideològiques o estilístiques genèriques (supressió de *masculins*, supressió de frases passives, supressió de marques temàtiques, etc.) combinada amb una fluctuació de criteri o almenys una pràctica irregular en la manera d'intervenir en el corpus (adés mantenint els continguts del DGEC, adés reculant a l'estat *DFabra*) dóna resultats absurds i al capdavant regressius:

Nogensmenys, la feminització no ha estat, ni de bon tros, sistemàtica, fins i tot allà on no hi havia cap impediment formal de disponibilitat de formes lingüístiques i naturalitat en l'expressió.

D'una banda, en les definicions:

cintura *f.* Part més estreta del tronc de l'*home* sota la caixa toràtica.

tim *m.* Glàndula situada darrere l'estern a la part inferior del coll que té un paper essencial en l'establiment de les funcions immunitàries i desapareix o esdevé rudimentària en l'*home* adult. [Cursives nostres]

No cal insistir que «tronc *humà*» i «*persona* adulta» haurien estat perfectament possibles. I s'ha de tenir en compte que si la primera definició és un manteniment del DGEC, que al seu torn mantenia, lleugerament modificada, la definició del *DFabra*, la segona és una definició del DIEC d'un mot ja incorporat pel DGEC i, per tant, no és cap inèrcia del passat que hagi pogut passar inadvertida entre la massa de les definicions. Més: ni el DGEC parla de l'*home* ni ho fa el *Diccionari enciclopèdic de medicina*.

En altres casos, el sexisme i les connotacions ideològicament esbiaixades es combinen amb deficiències en la presentació que encara ho agreugen més:

barjaula *f.* Mala dona; prostituta.

Si les dues expressions no són sinònimes (i no ho deuen ésser perquè el DIEC no recull *mala dona* com a prostituta ni s.u. *mala* ni s.u. *dona*), llavors haurien d'anar separades per la pleca simple (|) o doble (||). Una cosa és una mala dona i una altra, una prostituta. Es tracta d'un manteniment íntegre del *DFabra*; el DGEC, potser com a resultat d'un raonament semblant al nostre, defineix únicament: *Prostituta*. (Cal remarcar que, fet i fet, tots els sinònims de *prostituta* es poden aplicar, i molts sabem que són realment aplicats, figuradament i en registre baix, per significar 'mala dona'.)

Però a banda de les definicions, on el volum del text ha pogut esmussar més la capacitat crítica dels redactors, també trobem casos flagrants de sexisme en entrades i en subentrades. Sota la veu *color*, el text de Fabra «*Un home de color*, un negre, un mulato» ha

estat ben esmenat amb l'eliminació de l'article indefinit *un*, que, per tractar-se d'un element sintagmàtic i no paradigmàtic, no escau a una subentrada de diccionari. Ara llegim, doncs,

home de color Negre, mulato.

I les dones? Un altre absurd degut al fet de no haver mantingut el DGEC, el qual, a més d'haver solucionat correctament l'escull del *DFabra* (s.u. *color*, 2.15), hi afegeix un altre element determinant en la definició: *de color* pot aplicar-se a totes les races que no són la blanca.⁷¹

de color loc. adj. Dit de les persones que no són de raça blanca, especialment els negres i els mulats.

En l'article *sexe* ocorre una cosa pareguda. Sí que hi ha hagut una esmena al text de Fabra, però només per a satisfer les formalitats de presentació. El text del *DFabra* que deia:

Conjunt d'individus de l'un o de l'altre sexe. *El sexe dèbil, el bell sexe*, les dones. *S'admeten socis d'ambdós sexes*.

ha estat corregit així:

Conjunt d'individus de l'un o de l'altre sexe. *S'admeten socis d'ambdós sexes. el bell sexe* El sexe dèbil. *el sexe dèbil* Les dones.

És a dir que la correcció ha consistit en la —d'altra banda, coherent— readaptació en subentrades separades (bé que estranyament inserides sense cap separador) i inserció de l'exemple, però admetent, doncs, de manera explícita les expressions *el bell sexe* i *el sexe dèbil* sense cap marca del tipus *REC*. ('en recessió'), tal com, per exemple, s'aplicava als femenins del tipus *muller de (batllessa)* com a 'muller del batlle'. I no sols s'admeten acríticament, sinó que es consagren com a normals amb la introducció d'una remissió interna: *el bell sexe* i *el sexe dèbil* no remetent tots dos a *les dones* o a *el sexe femení*, sinó que es fixa que *el sexe dèbil* és preferent respecte a *el bell sexe*. Malgrat que també li és aplicable alguna de les reserves que hem fet, la solució del DGEC és, tanmateix, preferible: «*el bell sexe* (o *el sexe dèbil*) Les dones.» A remarcar que el DIEC suprimeix incongruentment la subentrada «*el sexe fort* Els homes.» del DGEC i també d'aquest, i molt més lamentablement, l'accepció 3 «Sexualitat, exercici de l'activitat sexual.» En un mot, que tot hauria estat molt més reeixit si s'hagués mantingut, en aquest cas, el DGEC.

Finalment, ni els mots dits gramaticals són aliens a aquest esbiaixament. Mentre que *llur* es defineix com a «pertanyent a ells o a elles» i *els*¹, com a «acusatiu masculí plural i datiu plural (masculí i femení) del pronom de tercera persona», *li* és, copiant una badada de Fabra, el «datiu singular del pronom de tercera persona *ell*», sense cap menció al pronom *ella*. Errada, una vegada més, més lamentable encara quan llegim la definició del DGEC: «Datiu singular del pronom personal de tercera persona, masculí i femení, tant al darrere com al davant del verb.» Si tantes i tantes vegades el DIEC reproduceix encertadament el DGEC, per què no ho va fer en aquest cas?

71. Encara no acaben ací les deficiències de la subentrada del DIEC, perquè s'hi ha reproduït la definició de Fabra sense tenir en compte que aquest només donava entrada a *mulato -ata*, mentre que el DIEC ha introduït *mulat mulata* com a principal i ha relegat *mulato mulata* a secundari. És així que *home de color* ens remet a *mulato*, el qual, al seu torn, ens envia a *mulat*².

7. Objectivitat i ideologia en les definicions: adjectivacions infamants o despectives per a grups humans

A banda d'evitar el sexisme, un diccionari modern ha de defugir tota adjectivació infamant o despectiva aplicada a un grup humà. L'obra lexicogràfica de la GEC ho tingué en compte, amb una gran cura, i esmenà les al·lusions d'aquelles menes incrustades al *DFabra*; el DIEC generalment l'ha seguit en aquesta línia, bé que, com és comprensible, no sempre hi hagi coincidit en la consideració de què és infamant. Així, en l'article de *menjapà* l'exemple de Fabra, ja esmentat adés: «*Aquest criat, acomiadau-lo i us traieu un menjapà de la casa*», fou mantingut pel DGE i, en canvi, el DIEC, veient-hi potser una mostra de classisme, l'ha substituït per «*Els seus fills són una colla de menjapans*». I sota la veu *empalar* l'exemple del *DFabra*: «*Els turcs empalaven els condemnats a mort*», que el DGE havia simplement suprimit, el DIEC l'ha reintroduït, però transformant-lo en un genèric «*En alguns països empalaven els condemnats a mort*».

Ara bé, aquesta cura extrema que mostren els exemples que acabem de citar contrasta amb altres casos en què s'admeten les desqualificacions més dures i grolleres per a grups humans, sense cap marca que anunciï l'ús despectiu o clarament ofensiu. Com a molt, s'hi afegeix un *FIG.* 'en sentit figurat', que, ben mirat, confirma més que no desmenteix les qualitats que s'atribueixen. Vegem-ho:

jueu jueva *adj.* Individu que professa la religió de Moisès. [...] | *adj.* Relatiu o pertanyent als jueus. | Relatiu o pertanyent a la Judea. | **FIG.** Usurer, persona que no mira sinó el guany. *És un jueu.*

alarb *m.* Àrab. || *ésser un alarb* Ésser inculte, salvatjot, ferest. | *anar com un alarb* Anar mal vestit.

Aquest tracte infamant per a aquests dos pobles actuals encara resulta més greu quan es comprova que amb un tercer poble semític, però extingit, com són els fenicis, hom ha tingut més respecte. Sota la veu *fenici*, en una accepció afegida pel DIEC que no figurava en el *DFabra* ni en el DGE, sí que apareix la marca *DESP.*, 'despectiu', i el distanciamment respecte a la qualitat que s'assigna:

m. i f. DESP. Persona que presenta les característiques atribuïdes als fenicis, com ara capacitat per al comerç, interès pels béns materials, etc.

I n'hi ha més:

cafre *adj. i m. i f.* Indígena de l'Àfrica del Sud entre les províncies del Cap i Natal. | *adj.* Relatiu o pertanyent als cafres. || *m. i f. FIG.* Persona bàrbara, brutal. || *m. i f.* A l'islam, nom aplicat als no musulmans.

jesuïta *m.* Religiós de la Companyia de Jesús, fundada per sant Ignasi de Loyola. || *adj. i m. i f.* Hipòcrita.⁷²

I, ni que sigui amb desqualificacions més lleugeres, però també sense cap marca que ho indiqui, tampoc n'estan lliures alguns col·lectius professionals:

bugader² **bugadera** *m. i f.* [...] || Xafarder, xafardera.

pescater **pescatera** [...] **FIG.** Persona ordinària, no gens amesurada en les paraules.

72. En aquest darrer cas, a més, es manté l'errada, producte de la interferència del castellà, d'escriure el topònim basc Loiola amb *y*, quan tant en èuscar com en català s'escriu amb *i*.

Cal dir que en el DGEC el tractament de cada cas també oscil·la d'una manera no gaire coherent: en aquest sentit *jueu -eva* és usat «despectivament», *ésser un alarb i pescater -a* són «figurats», i *bugader -a* i *jesuïta*, «pejoratiu».

8. Objectivitat i ideologia en les definicions: religió i moral

El tractament de les veus referides a les diferents religions és, així mateix, un dels índexs del grau de neutralitat, de distància i de respecte que mereixen les creences. Certament, la cultura occidental està profundament impregnada de la religió cristiana, i la catalana, en concret, del catolicisme. En la coneixença del món de la majoria dels catalanoparlants molts fets propis de la confessió catòlica es poden donar per descomptats, si els comparem amb el que tenen de les creences dels evangèlics, dels jueus, dels musulmans o dels budistes, per posar alguns exemples. Això podrà justificar una quantitat més gran d'entrades referides a realitats cristianes i, en concret, catòliques o, a tot estirar, unes definicions que conjuminen, d'un costat, més sobreentesos i, de l'altre, informació més detallada. Ara bé, allò que en cap cas no és lícit de fer, en un diccionari elaborat a la fi del segle XX, és donar per descomptat que *la* religió és la catòlica.

Una primera dificultat, gravíssima per l'abast, és, com ja hem remarcat tot sovint, la supressió de les marques temàtiques incorporades pel DGEC. La simple presència de *CRIST.* 'cristianisme', de *CATOL.* 'catolicisme', de *JUD.* 'judaisme', d'*ISLAM.* 'islamisme', de *BUD.* 'budisme', etc., com fa el DGEC, hauria fixat el vocable en el seu terreny just i, doncs, la informació que se sobreentén respecte a la que es dona en la definició no seria imputable a un partit pres, sinó al domini d'aquella esfera del coneixement, com pugui ocórrer en qualsevol altra marca temàtica. A banda que això estalviaria haver d'avisar a cada pas, per no comprometre-s'hi, que tal concepte és «segons la creença de» tal religió o «entre els creients de» tal altra. Així és, en efecte, com s'ha resolt en alguns casos, afegint a quina confessió pertany la realitat designada:

imam *m.* Encarregat de dirigir l'oració entre els mahometans.

rabí *m.* Entre els jueus, mestre o doctor de la llei; doctor del culte judaïc posat al cap d'una comunitat.

sacerdot *m.* [...] En l'Església catòlica, home consagrat a Déu, ungut i ordenat per a celebrar la missa.

Però en moltes ocasions es descriuen o s'exemplifiquen mots sense ni tan sols advertir segons quina creença, perquè es dona per descomptat que és la cristiana catòlica (situació que, com hem dit, no es produeix en el DGEC, sense comptar que generalment en aquests camps les definicions d'aquest són molt més precises i tècniques que les que ofereix el DIEC):

llimbs *m. pl.* Lloc on estaven detingudes les ànimes dels justos esperant la redempció del gènere humà; lloc on van les ànimes dels infants morts sense baptisme.

papista [...] | *adj. i m. i f.* Que reconeix l'autoritat del papa (dit pels cismàtics).

sagrament *m.* Signe sensible d'un efecte espiritual que Déu obra en les ànimes i és causant de la gràcia. *El set sagraments: baptisme, confirmació, eucaristia, penitència, extremunció, orde sagrat i sant matrimoni.*

sant [...] Persona canonitzada per l'Església.

Per l'Església per excel·lència, doncs. I s'arriba fins i tot a fixar com a universal el punt de vista vaticà sobre la funció del sexe (s.u. *dèbit*):

dèbit conjugal Deures matrimonials tocant a la propagació de l'espècie.

Es dona, doncs, per descomptada la moral sexual catòlica més conservadora, amb una fraseologia ben *sui generis*. Això contrasta, per exemple, amb totes les delimitacions que hi posa el DGEC (s.u. *dèbit*):

dèbit conjugal *CATOL.* En moral, segons una concepció contractual del matrimoni, obligació que té cadascun dels cònjuges d'accedir a la justa demanda d'unió carnal de l'altre cònjuge. [Cursiva nostra.]

I contrasta també amb la severitat amb què s'han tractat uns altres deures, que ja hem esmentat més amunt: els *deures patriòtics* («*L'oblit dels seus deures patriòtics*», s.u. *oblit*), els quals, malgrat aparèixer en el *DFabra* en una posició tan secundària com és un exemple, sí que han estat esmenats —amb l'exemple suprimit, de fet.

I si bé tot això s'esdevé en veus lligades al cristianisme o al catolicisme, que l'usuari encara podria entendre implícitament descrites des del punt de vista d'aquella confessió, tampoc no manquen exemples en què, sense cap relació i fora de lloc, es professen principis lligats a creences religioses concretes:

món *m.* Conjunt de totes les coses creades. [...] *Déu féu el món en sis dies.*
sol⁴ -a [...] *un sol* Un únic. *No hi ha sinó un sol Déu.*

9. Objectivitat i ideologia en les definicions: institucions i adscripció nacional

Igual que, com hem vist, sovint s'han donat per descomptades les institucions i la doctrina del catolicisme, així es fa també amb les institucions legals, polítiques, administratives, militars, etc. de l'Estat espanyol, com si fossin absolutes o universals, o almenys les pròpies i les úniques dels catalans.

Observem la diferència de tractament entre realitats legals espanyoles i andorranes d'un fet similar. De l'espanyola, no se'n dona cap adscripció ni limitació:

lleï orgànica Llei, aprovada per la majoria absoluta dels membres de la cambra legislativa, que desplega la Constitució i que regula aspectes jurídics fonamentals (drets i llibertats, estatuts d'autonomia, etc.).

De la d'Andorra, en canvi, sí:

lleï qualificada *A Andorra*, llei aprovada per una majoria dels membres del Consell General, que desplega la Constitució. [La cursiva és nostra]

El mateix s'ha de dir per a institucions espanyoles, comparades amb les d'altres estats —caldrà recordar que, a banda de l'Estat espanyol, hi ha catalanoparlants d'administració andorrana, francesa i italiana? Confrontant realitats equiparables, la desigualtat en allò que és sobreentès com a propi i com a aliè, i en la informació que s'hi ofereix, és prou eloqüent:

governador -a [...] **governador civil** Representant permanent del Govern en una província, al qual correspon la direcció i la coordinació de l'Administració civil de l'Estat a l'esmentat àmbit territorial. | **governador militar** Oficial que exerceix el comandament de les forces militars d'una província militar.

prefecte **prefecta** *m. i f.* A l'Estat francès, administrador i representant del Govern a cada un dels departaments.

província *f.* [...] Entitat local determinada per l'agrupació dels municipis situats dins els seus límits i divisió territorial, per al compliment de les activitats de l'Estat. | Unitat administrativa territorial de primer grau de molts estats.

departament [...] Divisió territorial.

alferes *m.* i *f.* Persona que té el grau inferior entre els oficials en els exèrcits de terra i aire. | **alferes de fragata** Grau del cos general de l'Armada immediatament inferior al d'alferes de vaixell. | **alferes de vaixell** Grau del cos general de l'Armada immediatament inferior al de tinent de vaixell.⁷³

mariscal mariscala *m.* i *f.* Antic alt càrrec de la milícia, que es conserva en alguns països com la Gran Bretanya i França.⁷⁴

Com a mostra final d'aquesta inconsciència nacional tancarem aquest apartat amb dos exemples realment definitius. El primer és el de *magistratura del treball*, l'«organisme de l'Estat espanyol, dependent del ministeri del treball, creat per a resoldre conflictes laborals i amb funcions judicials i un cos de jutges propi», segons el DGEC, que és definida en el DIEC no com una institució espanyola molt concreta, sinó com si es tractés del nom comú de qualsevol entitat genèricament dedicada a solucionar els problemes del món del treball:

magistratura *f.* [...] *magistratura del treball* Organisme creat per a resoldre els conflictes laborals.

Però no acaba ací: com a institució, és sotmesa a canvis i avui ja no existeix. De fet, ja havia deixat d'existir abans que la Secció Filològica es decidís a elaborar el DIEC, de manera que o se n'hauria pogut estalviar l'addició o hi hauria d'haver consignat el caràcter ja pretèrit.

Fins ací havíem documentat exemples d'inconsciència nacional *excèntrica* producte de l'assumpció per excel·lència de les institucions espanyoles. No hi manca, tanmateix, algun cas en què la inconsciència es manifesta no sols per *excentricitat*, sinó a més per oblit d'allò que és propi: d'algun dels territoris de parla catalana, fins i tot dels situats dins el Regne d'Espanya. Així, tenen la subentrada corresponent les corts catalano-aragoneses de l'edat mitjana i la moderna, i les espanyoles actuals, però no les valencianes autonòmiques d'avui dia:

cort² [...] Assemblée convocada pel sobirà. | *Cort General* o simpl. *Corts pl.* Junta general que, a la Corona catalanoaragonesa, celebraven les persones autoritzades per a intervenir en els negocis de l'Estat. | *Corts Generals* o simpl. *Corts A Espanya*, el conjunt del Senat i el Congrés dels Diputats, que tenen la facultat de fer lleis i altres atribucions que els assenyalava la Constitució. *Convocar les Corts.*

I, de vegades, quan s'inclou la institució d'autogovern, s'oblida que, a banda de la del Principat, també n'hi ha al País Valencià i les Illes:

73. Recordem que *alferes* és la denominació privativa que rep en l'exèrcit espanyol el sots-tenent o el segon tinent d'altres exèrcits del nostre entorn. En aquest sentit, és curiós que el diccionari d'Alcover-Moll situï la institució en els seus termes justs millor que no el DIEC: «Modernament, en l'exèrcit d'Espanya, és el grau més baix de l'oficialitat i equival a l'antic càrrec de subtenent.» No caldrà que insistim gens en el fet que els «exèrcits de terra i aire» i l'Armada (aquesta, en majúscula) per excel·lència són, per al DIEC, els espanyols.

74. Amb la qual cosa ens quedem sense saber quin n'és el rang exacte en la jerarquia militar, informació que amb més o menys precisió sí que donen els altres diccionaris: el de Fabra («Nom donat a França a diversos oficials generals»), el d'Alcover-Moll («Oficial de la més alta graduació, més que de general») i el DGEC («En certs països, grau suprem de la jerarquia militar»). I enfront de la minuciositat per als diversos tipus d'alferes de l'exèrcit espanyol (*de vaixell*, *de fragata*), encara menys podem aspirar a saber què caracteritza, per exemple, els famosos mariscals de camp dels exèrcits francesos, britànics o alemanys.

president *presidenta m. i f.* Persona que presideix. [...] | *president del Consell de Ministres* A l'Estat espanyol, president del Govern. *president del Govern* Cap del Govern nomenat pel cap d'Estat d'acord amb el resultat de les eleccions. [...] || Cap del Govern autònom *de Catalunya*. [Cursiva nostra; a remarcar que la definició darrera és tècnicament un nyap.]

La tendència es constata des de les més altes jerarquies autonòmiques fins a la institució més popular, influent i real dels nostres dies: el futbol. Mentre que *barcelonista* i *espanyolista* tenen accepcions específiques per a «afecionat del club» respectivament, el FC Barcelona i el RCD Espanyol, ni *valencianista* no recull aquest significat futbolístic, ni *mallorquinista* no arriba a tenir entrada en el DIEC, ni tan sols per a donar compte del sentit més general del mot.

Com a conclusió d'aquesta exposició, resulta clar que per al DIEC hi ha dues realitats: Espanya i Catalunya. Espanya és el *nostre* estat i, per tant, el marc de referència obligat i únic possible. Ara, dins aquest marc real hi ha una altra realitat (una subrealitat, com si diguéssim), Catalunya, com a *comunitat autònoma* d'Espanya amb llengua pròpia. Tot molt d'acord amb les lleis vigents i els criteris imperants. Quan cal també es fa referència a altres *comunitats autònomes* de l'Estat espanyol que tenen la mateixa llengua que Catalunya, això sí, però aquestes són secundàries i, a més, les característiques de la nació catalana només són aplicables amb propietat a Catalunya. La resta dels Països Catalans només existeix com un apèndix, que cal tractar a part i no posar en el mateix lloc que el Principat.

c) Manteniments i canvis en les marques de variació lingüística

En altres apartats específicament, i de manera ocasional al llarg de tot aquest treball, hem considerat el tractament que el DIEC havia donat al marcatge de la variació geogràfica, en la mesura que cal determinar-ne alguna restricció d'ús, i del caràcter terminològic de les formes lèxiques o d'algunes de llurs accepcions. I hem vist les malvestats a què podia portar la decisió, tècnicament indefensible, de suprimir les unes i les altres, i la regressió que això significava per al corpus en l'estat a què, en aquests aspectes, l'havia situat el DGE. Ací tractarem de dos altres classes de marques de variació lingüística, igualment inherents a una proposta estandarditzadora: les que es refereixen a la variació funcional i les que indiquen l'estatus d'un mot o una accepció en relació amb la dimensió diacrònica de la llengua o en relació amb la història de la societat que s'ha servit i continua servint-se d'aquesta llengua, i que nosaltres per abreviar etiquetem conjuntament de *variació cronològica*. Dues classes de marques que, per sort, no han estat víctimes de la dèria supressora que ha fet caure les altres.

1. Les marques de variació funcional

Una bona proposta lexicogràfica estandarditzadora ha d'assenyalar el que podríem anomenar valor absolut i denotatiu dels mots, o sigui què signifiquen, però també un valor relatiu i connotatiu tan important com és el grau de formalitat que la comunitat de parlants els atorga i que, per això, els fa més o menys adequats per a ésser usats en tal o tal altra situació.

En aquest eix de variació, anomenat funcional o estilístic, podem fixar un màxim de formalitat, propi del llenguatge solemne, que els diccionaris no solen marcar, excepte en els mots típicament retòrics, generalment etiquetats com a poètics (*glavi* 'espasa'), i un mínim, que sí que sol etiquetar-se, i així ho fa el DIEC, de manera binària: popular-col·loquial.

Si comparem l'expressió del nivell de formalitat del DIEC amb el *DFabra*, veiem que el DIEC ha prescindit d'algunes marques d'ús social del DGLC com ara «*h.*» ('habitualment'), «*ord.*» ('ordinàriament'); ha prescindit també de la marca «*fam.*» ('propri del llenguatge familiar'), que ha estat assimilada a la marca «*POP.*» ('[emprat] popularment'); ha restringit la marca «*VULG.*» ('[emprat] vulgarment') a usos d'un grau de formalitat mínim.⁷⁵

Pel que fa a l'estat anterior del corpus, constatem que, si més no teòricament, la gradació de registres informals del DGEc és una mica més matisada: col·loquial, popular, vulgar.

Constatats aquests aspectes de tipificació i deixant de banda el fet de l'abast incert de les marques sobre les diferents accepcions d'un article, tal com hem vist més amunt, podem passar ja a analitzar quan i com s'han aplicat aquests senyals de registre lingüístic. El resultat és ben decebedor, perquè una vegada més ens adonem que les valoracions s'han assignat d'una manera arbitrària i contradictòria. Vegem-ne alguns exemples.

Parir, que, com cal, no duu cap marca per al seu significat estricte, mereix la més baixa qualificació de formalitat que atorga el diccionari, vulgar, en l'accepció de «crear, fer», de nova incorporació. Quan diem que algú ha parit una idea brillant, estem avisats de l'ús no col·loquial, sinó quasi plebeu de la nostra expressió:

parir [...] *VULG.* Crear, fer. *Com ho has parit, això?*

Ara bé, ens pot alleugerir saber que sempre podem recórrer al seu correlat nominal, *parida*, que no és vulgar, sinó només popular:

parida [...] *IRÒN. POP.* Idea absurda.

Si mirem paraules més o menys tabuïtzades, ens trobarem que *pixar* rep la classificació de vulgar:

pixar *v. intr. VULG.* Orinar.

Tanmateix, *cagar*, que la majoria dels catalanoparlants no deu dubtar a considerar més marcada i «forta», apareix sense cap valoració:

cagar *v. intr.* Evacuar el ventre, fer de cos.

Continuant amb les sèries respectives, especialment il·lustratives —ens excusem per la reiteració escatològica—, constatem que es consideren vulgars *pixarada*, *pixat(s)* [usat generalment en pl.] i *pixera*. *Pixum*, en canvi, és només popular, amb la particularitat que, per a definir-lo, hom no s'està d'emprar un mot vulgar, com és, segons el DIEC, *pixats*:

pixum *m. POP.* Mullena de pixats.

D'altra banda, no sols *cagar* no duu cap marca valorativa (enfront de *pixar*, vulgar). No en duen tampoc *cagar-se a les calces* o *cagar-se de por*, que, per no tenir, no tenen ni un *sentit figurat*. En canvi, *cagarada*, *cagarel·la*, *cagarinal-es* es consideren populars. *Cagarro* mereix una valoració més severa: és vulgar. Contra ell, *cagalló* es presenta exempt de tota marca de formalitat.

75. M.T. CABRÉ, M. BOZZO, C. SANTAMARIA, *Característiques generals del «Diccionari de la llengua catalana» de l'Institut d'Estudis Catalans (i II)*, «Llengua i Ús», núm. 5 (primer quadrimestre de 1996), p. 37.

Putà pertany al terreny del popular quan significa 'prostituta'; quan vol dir 'murri' esdevé vulgar. Una *putada*, malgrat constituir, segons el DIEC, una «acció pròpia de putes», és més greu que les seves autores: és vulgar. Vist això, no deixa de sorprendre que *bagassa*, *barjaula*, *bardaixa*, *marfanta* o *meuca* estiguin absoltes de cap marca d'ús.

Enfront d'aquesta lenitat, a l'innocent *romanço* se li imposa el rigorós estigma de *vulgar* quan significa «Romanç (ACC. 3)», és a dir «Narració de la vida d'algú popular pels seus fets». La reprensió, però, queda assuaujada en «popular» quan vol dir «amistançada d'algú».

Però deixem-nos ara de romanços i passem a comprovar com es reflecteix la variació que, des del romanç catalanesc, el temps ha operat en la nostra llengua.

2. Les marques de variació cronològica

Allò que adés dèiem per a la indicació de formalitat val per a la variació en el temps. A banda de consignar el significat d'un mot, una bona proposta estandarditzadora ens ha d'informar de les condicions d'ús que es refereixen a la seva disponibilitat com a expressió actual, en el qual cas no rebrà cap marca, o com a pròpia del passat, i llavors ens avisarà de quines restriccions té (com ara, les que empra el DIEC: obsolet, arcaic, antic, en recesió).

Des del punt de vista formal, aquesta darrera marca REC. és una innovació respecte al *DFabra* i al *DGEC*, i compleix una funció doble: no sols constata que tal mot o significat recula en l'ús, sinó que, a més, encoratja el lector a no emprar tal expressió. S'assigna, gairebé en exclusiva, als femenins de càrrec i ofici del tipus *metgessa* o *capitana*, quan signifiquen 'muller de' (el metge o el capità).

Deixant de banda OBS., '[mot o sentit] obsolet', amb una freqüència molt baixa, les altres dues etiquetes freqüents més rendibles són: ARC., 'arcaic' i ANT. '[emprat] antigament'. La primera es refereix als arcaïsmes lingüístics, és a dir, a aquelles paraules que ja no s'usen comunament o que, quan s'empren, és amb un regust d'expressió pròpia del passat. En aquests casos, el que ha envellit no és el significat del mot, que es manté en l'actualitat, sinó el significat: ara això mateix ho expressem mitjançant una altra paraula. Per exemple, *flum* per *riu*; *gicar* per *deixar*; *membrar* per *recordar*.

La segona de les indicacions, ANT. '[emprat] antigament', la més freqüent de les cronològiques, es refereix als arcaïsmes de cosa o històrics: a fets, objectes o institucions del passat, avui desapareguts, de manera que el que estrictament ha envellit són els significats; no pas els mots, que són els únics amb què podem designar aquelles realitats. En són exemples *almugatèn* «capità de peons o d'almogàvers d'una host» o *saig* «ministre de justícia que tenia al seu càrrec de fer les citacions, executar els embargaments, o bé d'executar les penes a què eren condemnats els reus».

Fins ací la part teòrica. Quina aplicació real tenen aquestes marques en el DIEC?

L'ús de REC. és gairebé sistemàtic, com hem dit, en les accepcions de 'muller de (qui exerceix l'ofici o en càrrec en qüestió)', però, tanmateix, no deixa d'haver-hi omissions, com en *mariscala* o *sagristana*:

mariscal **mariscala** [...] *f.* Muller d'un mariscal.

sagristà **-ana** *m. i f.* Persona que té cura de la sagristia i de l'endreçament d'una església. || *f.* Muller del sagristà.

Amb tot, on es produeix un autèntic desgavell és en les altres dues indicacions: ARC. i ANT. Respecte a la primera, ja resulta eloqüent que cap dels tres exemples que suara hem posat per il·lustrar l'ús de la marca (*flum*, *gicar*, *membrar*) no estigui qualificat en el DIEC com a arcaisme. Com tampoc no ho estan *jaquir* 'deixar', *jamai* 'mai', *cuguç* 'marit enganyat per la muller', *drut druda* 'amant, amistançat'. Inversament, la conjunció *car* sí que és assenyalada com a mot arcaic.

Ara bé, és en l'ús de la etiqueta ANT. on es detecta el major nombre de contradiccions, algunes de les quals freguen l'inexplicable, de tan relacionats com estan els vocables afectats per tractaments divergents. Vegem-ho.

Segons el DIEC, *alquímia* és un d'aquests mots que expressen realitats del passat i rep la corresponent marca, però per alguna raó tan oculta com la pedra filosofal no es fa el mateix amb *alquimista*. Passant de la cerca de misteris al brogit de les armes, ens topem amb casos igualment irreductibles: un *almogàver* designa una realitat «antiga» si hom el pren per separat, un per un, però quan, aplegant-se en una host, forma una *almogaveria*, que és senzillament una «tropa d'almogàvers», desapareix, segons el DIEC, l'antigor. Sense sortir de l'edat mitjana i de la bel·licositat, *almohade* és marcat amb ANT., però no *almoràvit*, i això que aquell és, com afirma explícitament el DIEC, històricament posterior, puix que es tracta de l'«individu d'una secta islàmica que fundà un nou imperi que reemplaçà el dels almoràvits».

Entre els exemples més esbalaïdors, podem citar el dels fabricants o venedors d'albardes o basts. Si prenen el nom d'*albarders*, estan irremissiblement condemnats a ésser una antigalla:

albarder m. ANT. El qui feia albardes, baster.

Però si usen la denominació *baster* ja queden homologats a qualsevol ofici modern:

baster m. El qui té per ofici fer bastos i tots altres arreus per a les haveries.

Una incongruència similar, que més endavant comentarem per altres motius (vegeu IV.2), es dona en *mostassà* i *mostassaf*, l'oficial que s'encarregava de la supervisió dels pesos, les mesures i els queviures als mercats. Aquestes dues entrades, contigües en el diccionari i, com proclama l'evidència, variants d'un mateix mot, difícilment poden acabar de fer el pes a l'usuari: mentre que la primera és exempta de càrrega cronològica, la segona és gravada amb la marca d'antic.

Cal dir que les incoherències no es limiten a un grapat de badades esporàdiques. Realment abracen una amplíssim ventall de possibilitats:

a) Màquines i instruments:

bombarda f. [...] ANT. Giny de tirar pedres grosses.

catapulta f. ANT. Giny per a tirar pedres, sagetes, etc.

però

ariet m. Giny de guerra per a abatre muralles, portes, etc., [...]

espingarda f. Màquina de guerra que llançava pedres.

almanjanec m. Giny de guerra per a llançar pedres.

b) Càrrecs i dignitats:

canceller m. [...] ANT. En alguns imperis, primer ministre de la corona.

majordom m. [...] ANT. Cap principal de palau.

però

visir m. Alt funcionari executiu de Turquia i d'altres països musulmans; ministre d'un príncep musulmà.

sultà m. Sobirà d'un estat mahometà; esp. dels turcs.

camarlenc *m.* En certes corts europees, oficial palatí encarregat dels serveis domèstics del sobirà, llevat el de taula.

c) Demarcacions administratives:

sotsvegueria *f.* *ANT.* Demarcació administrativa del Principat de Catalunya més petita que la vegueria, de la qual depenia i en formava part.

però

sotsintendència *f.* Divisió administrativa creada al Principat de Catalunya durant la Guerra del Francès com a subdivisió de les intendències de finances.

d) Monedes:

souet *m.* *ANT.* A València, mig ral castellà d'argent.

però

sou *m.* Nom amb què es designen monedes d'èpoques, de valors i de metalls diversos. [...] *sou d'Eivissa* Moneda d'aram amb valor de 6 doblers. *sou de Perpinyà* Billó.

Hom podria pensar que alguns dels usos asimètrics i irregulars de la marca *ANT.* es deuen a un motiu com el següent: s'afegiria quan la definició no porta cap verb en forma personal o cap precisió cronològica que l'adscrigui al passat, però s'estalviaria quan resulta sobrer, bé perquè ja s'utilitza un verb en pretèrit o perquè s'esmenta explícitament una localització temporal. Segons aquesta hipòtesi, s'explicaria que no dugui marca la acció tercera de *canceller*:

m. A la corona catalanoaragonesa, oficial reial que dirigia la cort, la cancelleria i el consell del rei, i també podia presidir l'audiència reial.

puix que la definició ja inclou un verb en passat («dirigia») i una situació espàcio-temporal («a la corona catalanoaragonesa»). En canvi, sí que tindria raó de portar *ANT.* l'acció tercera de *cancelleria*, que no presenta cap d'aquells indicis per a reconèixer-la com un fet pretèrit:

cancelleria *f.* [...] *ANT.* Oficina dirigida per un canceller, encarregada d'expedir o de copiar documents reials o de dignataris nobles o eclesiàstics.

Aquesta suposició, però, la desmenteix ací i allà el DIEC, que usa indistintament la marca *ANT.* tant si hi ha indicacions de passat com si no:

pontífex *m.* [...] *ANT.* Ministre que *presidia* les cerimònies religioses a l'*antiga* Roma.

sotsintendent *m.* *ANT.* Persona que *presidia* cada una de les sotsintendències. [Cursives nostres.]

A banda de tot això, el lector ja deu haver deduït més d'un anacronisme flagrant en el DIEC. *Canceller* com a 'primer ministre' és declarat antic, malgrat que aquest és el nom amb què es designen ordinàriament els caps de govern alemany i austríac, i, en canvi, s'insisteix en uns sultans i visirs turcs que han desaparegut des que, el 1923, Turquia fou

proclamada república. Hi podem afegir que *duma* torna a ésser el nom del parlament rus i no sols, com encara no ha corregit el DIEC, l'«assemblea legislativa de la Rússia tsarista». O també que, sigui quin sigui l'origen que tingueren, encara és perfectament possible de cantar espirituals negres, sense que constitueixin un patrimoni exclusiu dels afroamericans dels Estats Units:

espiritual [...] *m. espiritual negre* Cant religiós d'inspiració cristiana que *cantaven* els negres dels Estats Units.⁷⁶ [Cursiva nostra.]

Tot aquest garbuix fa dubtar si certes especialitzacions antic-actual de vocables idèntics en significat són una distinció conscient o un producte de la confusió. *Call* i *jueria* designen tots dos un «barri de(ls) jueus», segons el DIEC. Quan s'indica que el primer és antic, però no el segon, hem d'entendre que cal reservar aquell per als barris jueus del passat, mentre que aquest l'aplicaríem (també) als que existeixen en l'actualitat? Un altre exemple. Segons el diccionari de Fabra, el d'Alcover-Moll i el DGEC, *seller* i *selleter* són sinònims absoluts. El DIEC, però, distingeix entre un *seller* antic i un *selleter* actual (o almenys sense cap restricció temporal):

seller *m. ANT.* Menestral que fabricava i venia selles per a cavalcar.
selleter selletera *m. i f.* Persona que fa selles.

D'altra banda, són nombrosos els casos en què que el DIEC sembla haver aflluixat les regnes, amb una pressa excessiva, per enterrar algunes realitats que encara continuen vives o que almenys ho han estat fins a data ben recent, com els oficis d'*albarder*, *alforger*, *arrier* o *traginer*. I també és de plànyer que es consignin com a arcaics mots o accepcions ben actuals en un o més dialectes del català. Així, ocorre amb

jupetí *m. ANT.* Armilla de pagès.

malgrat que és la denominació normal de l'armilla en general, i no sols la de pagès, en tortosí, valencià i eivissenc. O bé que es recullin els significats medievals de *brial*:

brial *m.* Vestit de seda o de tela rica que portaven a l'edat mitjana les dones, el qual, lligat a la cintura, baixava fins als peus. || Faldó de seda o d'una altra tela que portaven els homes d'armes des de la cintura fins a prop dels genolls.

però s'oblidi que és l'apel·latiu comú del valencià per als enagos.

I una observació final. Encara que el DIEC no sigui, ni hagi d'ésser, un diccionari històric, es troben a faltar significats antics de mots actuals, que sovint poden induir a perplexitat o a error el lector mitjà d'avui dia que s'encara amb texts medievals. Igual com es recull per a *alferes* l'accepció arcaica d'«oficial que duia la bandera», per a *afaitar* la d'«embellir-se el cutis», per a *mainada* la de «companyia d'armes d'un senyor» o per a *munt* la de «muntanya», hom podria esperar que l'article de *frare* inclogués una accepció tan elemental com la de «germà»; el de *flamenc*, la de «rogenc, de color semblant a una flama» (que segurament és l'origen de tots els altres significats del mot); o s.u. *sempre*, la de «tot seguit, immediatament».

Atès que aquest aspecte de les marques de variació funcional i cronològica és força deficient en el DGEC, amb irregularitats, fluctuacions i contradiccions no gaire diferents de les que hem observat en el DIEC, és encara més de doldre que aquest hagi perdut una

76. Tant en el cas de *duma* com el d'*espiritual negre* el DIEC sembla haver reproduït acríticament les definicions del DGEC: la primera és una còpia literal; la segona, una reformulació bastant aproximada.

magnífica oportunitat de fer un pas més enllà en l'estandardització del corpus lexicogràfic. Perquè, com ja hem dit i reït, aquesta mena d'indicadors, igualment com els de variació geogràfica i els de terminologia (aquests, sí, correctament resolts, en termes globals, en el DGE), no són només guiatges pràctics per al consultant, sinó que formen part del concepte mateix d'estandardització. No n'hi ha prou de proposar si un mot ha d'ésser considerat d'ús general, és a dir, de coneixement compartit per tots els parlants, cal alhora que se'n proposi el context d'ús, i que si no es proposa (és a dir, per defecte), es pugui entendre, sense cap mena de dubte, que es pot fer servir en els contextos més formals. Ja veiem que el DIEC no hi ha reeixit.

IV. CRITERIS INTERNS

1. Homonímia i polisèmia en la representació de les entrades

Un dels problemes amb què s'ha d'enfrontar un diccionari és la representació d'aquelles entrades en què, sota una forma idèntica, concorren significats divergents i sense una clara relació causal o genètica, sobretot quan responen bé a etimologies diferents, bé a diverses categories gramaticals. Considerem el primer cas, el d'homonímia de veus amb etimologia diferent, com en els tres significats bàsics de *poll*: a) *poll* com a 'petit d'un ocell, especialment de la gallina', provinent del llatí PVLLVS; b) *poll* 'insecte, sobretot el paràsit', que és un reflex del llatí PEDVCLVS; i c) *poll* 'pollancre', amb origen en POPVLVS. S'hauran de definir en un sol article o en articles diferents?

I, a la inversa, què caldrà fer en el segon cas, o sia quan amb un mateix significat bàsic i una idèntica etimologia ens trobem diverses categories gramaticals? Com procedirem davant la diversitat d'*alt*, que és alhora a) adjectiu («No era gaire alt; de fet, tothom li deia tap de bassa»); b) substantiu ('alçada': «La torre de guaita feia vint metres d'alt»); c) adverb («Pixava molt alt, ell: volia arribar a president») i d) forma prefixada («Aquest llibre explica l'evolució dels parlars alt-alemanys»)? Aquests diferents oficis gramaticals, els representarem aixoplugats en un mateix article o en dedicarem un de propi a cadascuna de les categories?

Sobre aquest punt la Secció Filològica aprovà en la sessió plenària tinguda el dia 22 d'octubre de 1993 el criteri que reproduïm a continuació:

«Es tractaran en dues o més entrades separades les formes que presentin les característiques següents:

a) Les formes que tenen dos o més significats completament diferents que responen a etimologies també diferents, o bé a paraules amb la mateixa etimologia que presenten una diferenciació semàntica molt antiga. Per exemple:

dol¹ *m.* Aflicció causada per la mort d'una persona estimada [...]

dol² *m.* Engany, frau. [...]

[...]

d) Pel que fa a les paraules que presenten canvis de categoria gramatical, seran tractats com a homògrafs (i, per tant, se'ls assignaran entrades separades) només els masculins procedents de la substantivació d'una paraula d'una altra categoria gramatical que s'hagin convertit en mots molt corrents, com és el cas de *ésser* i dels noms dels àpats.»⁷⁷

77. L'elaboració del «Diccionari de la llengua catalana», ps. 42 i 43.

El primer d'aquests criteris forma part de la tradició lexicogràfica catalana des del *DFabra* (no pas de l'anterior, com és el cas del diccionari de Labèrnia); el segon, relatiu a la diferenciació per categories gramaticals, en part també, quan es tracta de noms i verbs, però no tan clarament quan es tracta de noms, adjectius i adverbis. En aquest aspecte, el DIEC incorpora una innovació formal interessant i útil. Per als exemples que hem citat més amunt sembla que el criteri s'aplica així:

- poll¹ m.** Petit d'un ocell [...] || Larva de les abelles. || Qualsevol dels brotets que neixen a les branques velles d'una planta i li són més aviat perjudicials.
poll² m. Nom donat a diversos insectes petits pertanyents principalment als ordres dels homòpters, anoplurs i mal·lòfags. || **poll de mar** Crustaci marí de l'ordre dels isòpodes [...] || FIG. Persona molt pesada.
poll³ m. Pollancre. [...]
alt¹ m. Dimensió d'un cos en direcció vertical. [...] | *pl.* Part alta d'algunes coses.
alt² adv. A una altura considerable. [...]
alt³ -a adj. Que és d'una alçària considerable, superior a l'ordinària. [...] ⁷⁸

Ara bé, en radical oposició a aquests exemples, trobem que, respecte a *poll*, el substantiu femení *polla* acull en el mateix article tant els significats referits a l'ocell i derivats, com el de l'arbre:

- polla f.** Gallina jove. | **polla d'índia** [...] | **polla fera** [...] | Nom donat a diversos ocells de la família dels ràl·lids [...] || Escorpina cap-roja. || Pollancre.

Contradicció sorprenent, atès que la darrera accepció és una incorporació del DIEC. Igualment contradictori és, respecte a *alt*, el tractament d'*ample* o de *curt*, que apleguen en un mateix article categories diferents:

- ample -a adj.** Extens en amplària, que té una amplària considerable. [...] || *m.* Amplària. *El camp té 20 metres d'ample per 40 de llarg.*
curt¹ adv. No arribar al just. *Fer curt, tallar curt.*
curt² -a adj. De poca llargària, de llargària insuficient, menor que la normal. [...] || *m.* Curtmetratge. || *m. pl.* En algunes danses, certs passos, oposats als *llargs*. *Aquesta sardana té una tirada de curts molt llarga.* || *f.* Qualsevol de les fustes arquejades que serveixen per a tapar la banyera d'una embarcació.

Una cosa semblant s'esdevé amb *deure*, excepte que ací no s'agrupen sota una entrada categories gramaticals diferents, sinó que es dissocien. Mentre que el verb recull els dos significats de 'quantitat que s'ha pagar' i d'obligació moral':

- deure¹ v. tr.** Haver de donar o pagar (una quantitat prestada, imposada per la llei, etc.) [...] Haver (de fer quelcom); no poder deixar de fer quelcom. [...] *Un noi deu obeir els seus pares.*

els substantius corresponents apareixen en entrades diferents:

- deure² m.** Allò que hom ha de fer per obligació moral.
deure³ m. En un compte obert a algú, el conjunt de les partides que formen el crèdit de qui obre el compte (oposat a *haver*).

78. Tanmateix, *alt* com a forma prefixada és incomprendible inclosa dins l'adjectiu i assimilada a aquest. Vet ací com s'exemplifica: «*Un vol alt. Aquella àguila passa molt alta. Va fer un salt molt alt. Alt alemany. Alt navarrès*». Una simple constatació del comportament demostra que no és un adjectiu: no podem dir «En aquell capítol estudiava els dialectes *alts alemanys».

En alguns casos s'ha vist que, contràriament al que fa el *DFabra*, calia separar dues accepcions d'un mateix mot en entrades separades, per raons d'etimologia. Doncs bé, el DIEC no ho té en compte i les manté agrupades dins la mateixa entrada.

Així, en l'entrada *fusell* el DIEC, seguint el *DFabra*, diu:

fusell *m.* Arma de foc portàtil que consisteix en un canó de metall [...] || [...] ||
Eix, esp. d'un carruatge.

Tots els altres diccionaris, corregint el *DFabra*, en fan dues entrades separades, ja que, tal com podem veure en el DCVB, en el DGEc i en el DECLC, es tracta de mots amb una etimologia diferent.

De fet, a l'hora de posar dins una mateixa entrada o en entrades diferents significats diversos, el DIEC no observa una actitud totalment crítica i definida, tot i partir d'uns criteris tan clars com els que hem vist que havia establert la Secció Filològica. No imposa amb rigor el criteri etimològic, que tanmateix sembla el dominant, però tampoc no es decanta per un de pràctic i sincrònic, en què els homògrafs es tractarien igual, independentment de llur origen, sobretot si hom no està segur de quin és. Així, per exemple, és evident que, d'una banda, *bacó* 'porc' i *bacó* 'persona bruta', d'una altra, i *factura* 'acció de fer una cosa' i 'nota de les mercaderies lliurades' tenen una mateixa etimologia, que confirmen tant l'Alcover-Moll com el *Diccionari etimològic i complementari* de Coromines. El DIEC, però, les dona com a entrades separades. Inversament, *franc* 'unitat monetària' té una relació directíssima amb *franc* 'd'un poble germànic que s'establí a la Gàl·lia i donà naixença a la França medieval' i així ho recullen Alcover-Moll i Coromines. Tanmateix, en el DIEC apareixen com a articles separats, malgrat que *franc*² acull significats tan divergents com 'd'un poble germànic', 'de condició lliure', 'lliure de càrregues', 'gratís', 'sincer', i 'no adulterat'.

Si això ocorre en veus heretades del *DFabra*, que no s'han esmenat malgrat tota la tradició lexicogràfica catalana d'aquests seixanta anys, en les noves incorporacions la descurança encara és més flagrant.

D'un costat, la translació dels sentits materials a d'altres de figurats no sembla que sigui motiu d'assignació d'entrades independents. No hi ha el més mínim dubte que *buró* com a òrgan dirigent d'un partit és una pura extensió de l'oficina material, de la mateixa manera que *banc* 'entitat de crèdit' i, fins i tot, 'lloc d'emmagatzemament' (p. ex. banc de dades, de semen) ho són, per desplaçaments successius, del banc material on treballaven els canvistes i, així, apareixen com a entrada única en el DIEC. Doncs bé, el DIEC porta com a veus separades:

buró¹ [pl. -ós] *m.* Taula per a oficina o despatx, normalment formada per dos bucs amb calaixos i un calaix entre els dos bucs, o més petita, amb un buc i un calaix. | Suport pla de pell, de cartó folrat, etc., que serveix per a protegir la taula damunt la qual s'escriu.

buró² [pl. -ós] *m.* Òrgan dirigent d'un partit o d'una associació amb especials funcions de tàctica política i d'organització. *El buró polític del partit comunista.*

Per un procediment anàleg, tots els animals que per alguna semblança han rebut el nom d'altres de més comuns o d'un objecte més o menys quotidià apareixen agrupats sota el mateix lema. Ho acabem de veure en la veu *polla*, que, a banda de la 'gallina jove' recull 'diversos ocells de la família dels ràl·lids' i fins i tot un peix, l'escòpora cap-roja'. Un altre tant trobem en *gat* 'el felí més comú', 'diversos felíds' (*gat cervical*, *gat salvatge*), 'diversos mamífers d'altres famílies' (*gat mesquer* = 'geneta') i també 'peix dels condrictis'; o en *rata* 'el rosegador més comú', 'altres rosegadors' (*rata cellarda*) i 'peix dels uranoscòpids'; o en *rabosa* 'guineu' i 'peix dels blenníds'. Tot i això, quan han incorporat *ase*, 'moixonet, peix de la família dels aterínids', 'garneu, peix de la família dels tríglics' i 'crustaci de

l'ordre dels isòpodes', els redactors del DIEC els han posats com a entrades diferents: *ase*² per als peixos i *ase*³ per als crustacis.

I en els casos de nominació per semblança amb plantes o coses, comprovem que els peixos anomenats *lliri* 'tallahams' o *guitarra* 'peix guitarra petit' s'han afegit als articles de les veus corresponents, mentre que *arpa*³, un gènere de mol·luscs amb l'evident nom científic d'*Harpa*, ha estat incorporat amb entrada pròpia i diferent de l'instrument musical que recorda. Però ja se sap que les arpes i les etimologies sovint s'associen amb música celestial.

2. Mots principals i secundaris

Davant la concurrència de sinònims, els diccionaris que pretenen fer una funció estandarditzadora en proposen generalment un com a prioritari o principal, on figura la definició, en detriment de la resta, els secundaris, que simplement remetent a aquell. Així, *rabosa*, *guilla* o *guinarda* envien a *guineu*; *olivar*, *oliveda*, *olivereda* i *olivet*, a *oliverar*.

Què ocorre, però, quan hi ha derivats d'un mot secundari? Aquests han de remetre al que els és principal segons l'arrel o segons la preferència lèxica normativa? Exemplifiquem-ho: *granera* és considerat mot secundari respecte a *escombra*; ara bé, quan definim *granerada* com a 'cop donat amb una ...', s'hi ha d'emprar *granera*, que és la que justifica l'arrel a què s'aplica el sufix *-ada*, o s'hi ha d'usar el mot principal, *escombra*?

En el DIEC hi manca una línia coherent, i hom hi troba una mica de tot. Així, en el cas exposat s'opta per la via, diguem-ne, morfològica, i *granerada* (nova incorporació del DIEC) és un 'cop donat amb una granera'. Però en el cas dels geosinònims de *guineu* les vies són totes les altres: d'una banda, la solució de compromís, en els derivats de *rabosa*:

rabosí -ina *adj.* Relatiu o pertanyent a la rabosa o guineu.

rabosot *f.* Mascle de la rabosa o guineu.

però la solució de la preferència lèxica en el cas de *guinarda* i de *guilla*:

guinardera *f.* Cau de guineus.

guillot *m.* Mascle de la guineu.

Altres exemples. *Tramús* és secundari respecte a *llobí*, i *mandra*, respecte a *peresa*. Els derivats dels secundaris es defineixen seguint la morfologia:

tramussar *m.* Camp plantat de tramussos.

tramusser² **tramussera** *m.* i *f.* Persona que ven tramussos remullats.

mandrejar *v. intr.* Abandonar-se a la mandra.

mandrós -osa *adj.* i *m.* i *f.* Que té mandra | *adj.* PER EXT. Que denota, manifesta, mandra.

Inversament, *calceter* *calcetera*, derivat de *calça* (secundari respecte a *mitja*) és definit així: «Persona que fa, adoba o ven mitges.»

I un poc d'ací i un poc d'allà, els derivats d'*algeps*, que remet a *guix*, barregen tots dos criteris, un per a cada cas:

algepser **algepsera** *m.* i *f.* Persona que fabrica o ven guix.

algepseria *f.* Establiment industrial on es fabriquen i es venen algeps.⁷⁹

79. A propòsit: per què van el verbs en plural? *Algeps*, malgrat la -s final, és in comptable, com *guix*, i demana singular: «Etabliment on es fabrica i es ven algeps.»

I amb això passem a un altre aspecte de l'ús de mots principals o secundaris. Segurament cal esperar que, fora dels casos esmentats de derivats, el diccionari normatiu utilitzi en les definicions els mots (o les formes gramaticals) que precisament són principals en virtut de la preferència que el mateix diccionari proposa.

Així, el DIEC ha donat, amb molt bon criteri, preferència a formes com *caragol* o *carabassa* (i derivats), en detriment de *cargol* o *carbassa*. En conseqüència, seran aquelles i no pas aquestes les que s'hauran d'usar en una definició. Tanmateix, trobem encara, a més dels exemples que ja n'hem donat més amunt:

caragolí m. Cargol petit.

columel·la f. Eix ossi de cargol de l'òrga de l'oïda.

lliura [...] Contrapès que es posa al cap del cargol de les premses d'oli.

xufanc m. Cargol marí (*Pagurus arrosor*) que s'usa com a esquer.

Àbsida ens envia a *absis*, però és, en canvi, aquell mot i no aquest el que s'empra per a definir *absidal* («Relatiu o pertanyent a l'absida») i *absidiola* («Àbsida petita o secundària»).

Ser, com a infinitiu, a banda de l'ús com a substantiu, remet a *ésser*. Amb tot, topem amb aquesta forma secundària usada amb profusió, i això tant en subentrades i exemples nous, del tipus:

hòstia [...] *ser l'hòstia* Ser el súmmum, d'allò que no hi ha.

puta adj. VULG. Murri. *Ser molt puta*.⁸⁰

com en exemples calcats —i conscientment rectificats, doncs— del *DFabra*, on aquest posava *ésser*:

capella [...] Cambra on els condemnats a mort són cridats a fer les pràctiques religioses abans del suplici. *Ser posat en capella*.

llista [...] *Ser un més a la llista*.

Igualment, trobem *castellà* on hauríem d'esperar *espanyol*, per raó de la remissió del primer al segon com a nom preferent d'aquesta llengua.⁸¹

espardenyada [...] POP. Paraula o frase incorrecta dels valencians en parlar castellà.

En contrast, per exemple, amb un altre mot provinent del valencià, *xurro*² *xurra*:

*xurro*² *xurra adj. i m. i f.* Aragonès, esp. del Baix Aragó i de la zona limítrofa dels Serrans de parla espanyola. [...] | PER EXT. Natural de la major part de les comarques valencianes de llengua espanyola. [...] || Varietat de l'espanyol parlada a les comarques occidentals del País Valencià.

Semblantment, apareix també *tomàtiga* en comptes de la forma principal *tomàquet* s.u. *trempó* «Amanida feta de tomàtiga, ceba i pebrot verd tallats a trossos petits i altres

80. Exemple, que, per cert, empitjora el de l'addició feta pels editors del *Diccionari manual de la llengua catalana*, que deia de manera força més explicativa: «Aquest home és un puta: vés-hi amb compte».

81. Cal dir que el DIEC no dóna gaires pistes per a discernir que és, com deduïm, «com a nom de la llengua» a causa de totes les mancances que hem assenyalat més amunt: no hi ha cap marca del tipus LING. ni en l'un ni en l'altre article, ni cap numeració que permeti indicar a quina accepció es refereix.

ingredients secundaris». Vist això, fa l'efecte que en la incorporació de mots provinents del fons dialectal no sempre s'ha tingut prou cura a l'hora d'aplicar els criteris de coherència.

En aquest apartat on estudiem les relacions entre mots principals i mot secundaris no deixa d'haver-hi casos per a la perplexitat. Parlem d'exemples en què, tot i que es tracta efectivament de sinònims, no es defineix amb claredat quin és el principal i quin el secundari i, sobretot, es donen definicions divergents. Més amunt hem reportat la definició del mot *algepseria*: «Establiment industrial on es fabriquen i es venen algeps.» *Guixeria*, en canvi, malgrat que *algeps* remet a *guix*, és el «lloc on es cou o es ven el guix». Haurem de preferir *algepseria* quan es tracti d'un «establiment industrial on es fabrica» i reservar *guixeria* per al més modest i tradicional «lloc on es cou» el guix?

Pernil és la «cuixa d'un animal; esp. del porc» i, a més, «ESP[ecialment] la cuixa o espatlla de porc o de senglar salada per a ésser conservada». *Cuixot*, per la seva banda, es defineix com la «cama de porc salada». Hem de veure un sentit més ampli en *pernil*, que pot incloure l'espallla com a part i la carn de senglar com a primera matèria?⁸²

I el que més estupor causa de tots plegats: *mostassà* i *mostassaf*. Mentre que el primer és la

Persona encarregada de contrastar oficialment els pesos i les mesures i de vetllar per la bona qualitat dels queviures.

el *mostassaf* *era antigament* (ANT.) [la cursiva és nostra] el

Funcionari municipal encarregat de contrastar els pesos i les mesures, de comprovar la bona qualitat dels queviures i altres coses vendibles i de vetllar per l'observança dels preus assignats oficialment.

Ja és greu no adonar-se de la duplicitat: el DIEC recull els dos mots l'un just darrere de l'altre. Hem d'entendre, doncs, que *mostassà* és el mot actual normal i corrent, mentre que *mostassaf* només era usat antigament? O bé que la institució antiga era la de *mostassaf*, que avui s'ha reconvertit en el càrrec de *mostassà*? Quina diferència hi ha entre la «persona encarregada [...] oficialment» i el «funcionari»? Hem de veure una diferència en el fet que, a banda del control comú de pesos, mesures i qualitat dels queviures, el *mostassaf* té assignada, com a afegit, la comprovació d'«altres coses vendibles» i la vetlla «per l'observança dels preus assignats oficialment»?

Es ben clar el que ha passat en aquest cas. *Mostassà* és la forma amb què el *DFabra* proposà d'incorporar el mot en el corpus i la definició reproduceix la mateixa del *DFabra*. D'altra banda, *mostassaf* és la forma antiga i general del mateix mot proposada pel DGEC, i la definició és també la del DGEC, amb alguns abreuïjaments. El DIEC recollí les dues procedències sense adonar-se que es tractava de dues variants del mateix mot. Creiem que *mostassaf* havia d'ésser la preferent i que, en conseqüència, *mostassà* hi havia de remetre, simplement mitjançant la definició «*Mostassaf*».

Un altre principi d'organització interna dels diccionaris és que no s'hi hauria d'usar cap mot (si doncs no és un nom propi, que remet al coneixement enciclopèdic) que no figurés com a entrada i que no hagués estat definit. Ara bé, en el DIEC i només en el cap de la psicologia hem trobat aquests dos exemples:

82. Potser algú pensarà que filem massa prim. En absolut. D'un costat, perquè és ja greu que no es reculli la sinonímia (en molts casos geosinonímia) entre *pernil* i *cuixot*, independentment que els puguin correspondre alguns matisos semàntics particulars. Però, a més, una edició del *DFabra* com és el *Diccionari manual de la llengua catalana* (Barcelona, 1983) ja donava com a definició de *cuixot* la remissió a «*Pernil*». I també a propòsit de la definició de *cuixot* del DIEC: els porcs tenen *cames* i no *poses*?

allò [...] || *m.* Estat o fase de la vida psíquica que es troba en una relació integrativa, estructural, amb els altres dos estrats, el jo i el superjo [*sic*].

Ni *superjo*, errada evident, ni *superjò* no tenen entrada en el DIEC. Si, a més, consultem:

psicosomàtic -a *adj.* Relatiu o pertanyent al psiquisme i al cos.

i intentem esbrinar què és *psiquisme*, trobarem que es tracta del «conjunt dels trets característics de la psique d'un individu, d'un grup social, etc.», amb la qual cosa haurem de tornar a mirar una altra entrada, *psique*. En aquesta, com a única accepció, figura «personificació de l'ànima humana». Conclusions: primera, que aquesta definició no correspon al sentit amb què s'empra s.u. *psiquisme*: no pot reemplaçar-se l'un per l'altra: «conjunt dels trets característics de la *personificació de l'ànima humana* d'un individu, d'un grup social, etc.». I segona, que el DIEC no recull la definició de *psique* pròpia de l'ús de la psicologia i la psicoanàlisi moderna, tal com és emprada s.u. *psicosomàtic*.

Deixem la psicologia per mirar en un altre camp, la gramàtica generativa i transformacional. Si cerquem *reescriure*, trobarem que se'n explica així: «En ling. generativa, expandir una categoria en una altra o en una seqüència de categories ordenada d'esquerra a dreta». Si volem saber què s'entén per *expandir*, haurem de recórrer fora del DIEC, perquè, com a única accepció, hi figura: «Causar l'expansió (d'alguna cosa), dilatar, difondre», sense que sota *expansió*, com a darrer recurs, hi trobem alguna pista més.

Vegem un altre element bàsic de la gramàtica generativa, les regles. Les trobarem definides com segueix:

En ling. generativa, esquema general que, aplicat a una configuració determinada, hi introdueix algun tipus de canvi.

malgrat que com a mot general de la llengua ja en tenim una noció, de *configuració*, sospitem que hi ha quelcom de més específic. Si ho consultem, serà debades: només hi podrem llegir una definició del significat més comú, i quant als sentits especialitzats, sols els corresponents a astronomia i química:

configuració *f.* Disposició de les parts d'un cos que li dona certa forma o figura.
Configuració del cos humà. Configuració d'un terreny, d'una serra, d'una illa. |
En astron., [...] | En químic., [...]

I encara és més greu el cas d'entrades que remetent a altres entrades que no n'expliquen res o senzillament no hi són. El terme químic *divalència* ens envia a *bivalència*, que resulta que, segons el DIEC, és obsolet (*OBS.*). I no s'acaba ací: la definició de *bivalència* completa la circularitat tornant a remetre a *divalència*, i afegint-hi la paràfrasi «qualitat de divalent», del tot redundant. Quan, prescindint de la remissió a un terme principal obsolet, de la circularitat en les definicions i de la redundància, intentem, en un darrer esforç, saber almenys què és *divalent*, comprovarem que, senzillament, no té entrada en el DIEC.

Si, desdubts, fem discretament mutis pel fòrum i arribem a aquesta veu, no tindrem gaire conhort més: fins a dos mots dels usats en la definició (*cardo*, *decumanus*) manquen d'entrada:

fòrum *m.* Centre administratiu i plaça de mercat d'una ciutat romana, emplaçada generalment en la intersecció del *cardo* amb el *decumanus* principals.

Amb tot, el cas més greu, per sovintejat, és el dels exemples de la majoria de les formes prefixades: amb una altíssima freqüència ni apareix un exemple de cadascuna d'aquestes

formes, que és el que el redactor s'havia imposat com a principi, ni tenen entrada en el diccionari els exemples que es donen d'aquests formants.

D'una banda, formants no exemplificats:

cromo- [o crom-] Forma prefixada del mot gr. *chrôma*, 'color'. Ex.: *cromolitografia*, *cromofotografia*, *cromoleucit*, *cromòfit*.

ergo- [o erg-] Forma prefixada del mot gr. *ergon*, 'treball', 'obra'. Ex.: *ergoteràpia*, *ergonomia*.

exo- [o ex-] Prefix que significa 'a la part de fora'. Ex.: *exosquelet*, *exoteci*, *exocarpi*, *exodermis*.

galacto- [o galact-] Forma prefixada del mot gr. *gála gálaktos*, 'llet'. Ex.: *galactoscopi*, *galactòfor*, *galactòmetre*, *galactorrea*.

on no se'ns dona cap mostra de mots formats amb *crom-* *erg-*, *ex-* o *galact-*. Però, ultra això, el DIEC no recull com a entrades *ergoteràpia* (un dels dos exemples proposats); *galactoscopi* i *galactorrea* (dos dels quatre), ni *cromofotografia*, *cromoleucit* i *cromòfit* o *exoteci*, *exocarpi* i *exodermis* (tres dels quatre adduïts, respectivament). I no són gens rars els casos extrems en què no té entrada ni un sol dels exemples:

algo- Forma prefixada del mot gr. *álgos*, 'dolor'. Ex.: *algotfilia*, *algotfòbia*.

eclesio- Forma prefixada del mot ll. *ecclesia* 'església'. Ex.: *eclesiolatria* i *eclesiologia*.

fragma- Forma prefixada del mot gr. *phragmós*, 'tancat', 'estacada'. Ex.: *fragmacon*, *fragmoplast*.

Si ho comparem amb el DGEc, observem que la majoria d'aquests mots sí que hi tenen entrada.

I ara que comentem els formants grecs i llatins, no ens podem estar de demanar per què en uns casos, com en quasi tots els reportats, s'especifica el mot de què provenen, però en altres, com en *exo-* (al qual podríem afegir, *endo-*, *hipo-*, *hiper-*, etc.), no s'esmenta.

3. L'expressió de les categories gramaticals

Dos són els canvis de més relleu quant a les categories gramaticals. D'una banda, quan més d'una possibilitat concorre en una mateixa veu (per exemple, els verbs que són alhora transitius i intransitius), el DIEC ha optat per expressar-les successivament en el cos de l'article i no donar-les totes al principi, al costat de l'entrada. El *DFabra* expressava totes les possibilitats al principi, a continuació del lema, i després les reprenia, repetint-les:

parlar *v. intr.* i *tr.* Intr. Expressar el que hom pensa mitjançant el llenguatge articulat. *És mut: no parla [...]*

Tr. Emprar per a expressar els seus pensaments (tal o tal llenguatge). *P. francès, anglès, alemany.*

Cosa que el DIEC resol així:

parlar¹ *v. intr.* Algú, expressar el que pensa mitjançant el llenguatge articulat. *És mut: no parla [...]* || *tr.* Emprar per a expressar els seus pensaments (tal o tal llenguatge). *Parlar francès, anglès, alemany.*

Tot i que aquest darrer sistema és el mateix adoptat pel DGEc, l'ordenació jerarquitzada que aquest fa de les accepcions mitjançant una numeració i una subnumeració, permet de copsar fàcilment els canvis de categoria. En canvi, en el DIEc, mancant-hi aquesta ordenació, ens trobem que fins a la línia vint-i-dosena no sabem que *parlar* també pot ésser transitiu. I per arribar a la línia vint-i-dosena no podem córrer; a tot estirar, podem saltar de separador en separador. Comparem-ho amb el DGEc, per exemple, que empra un sistema de numeració combinat amb una tipologia de caràcters coherent, de manera que amb una ullada podem obtenir de seguida la informació que ens interessa:

*parlar*¹ *v. 1 intr. 1* Expressar allò que hom pensa mitjançant el llenguatge articulat. *Es mut: no parla [...]* *2 pron. Fer-se. Estan renyits: no es parlen. [...]* *3 intr 1* Tractar en un escrit. *L'autor de l'obra no parla d'aquesta qüestió [...]* *4 intr.* Articular mots. *Té un papagai que parla molt [...]* *5 tr.* Emprar tal o tal idioma per a expressar els seus pensaments. *Parlo francès, alemany i italià [...]* *6 tr.* Dir. *Parlar bestieses.*

D'altra banda, el segon gran canvi quant a expressió de categories ha estat la doble entrada amb forma plena també per al femení que s'ha atorgat als substantius (*obrer obrera*), però no als adjectius (*treballador -a*). No resta gens clar el motiu d'aquesta modificació ni què aporta de coherent. De fet, entre les categories nominals la fluïdesa és tan gran que molts adjectius funcionen també normalment com a substantius i a l'inrevés. Així, dels dos exemples citats, *obrer*, en principi substantiu, té les accepcions corresponents com a *adj.* «Treballador, feiner» i «Relatiu o pertanyent als obrers». Inversament, *treballador -a*, en principi adjectiu, és recollit amb la categoria de substantiu en les altres dues accepcions: «Obrer, obrera» i «Persona que treballa en qualitat d'assalariat».

Però fins i tot dins la mateixa categoria del substantiu es constaten contradiccions de tractament. Així, *cosidor* té una entrada *cosidor*¹, substantiu masculí, que inclou l'habitació i l'objecte, i una altra de diferent, *cosidor*² *-a* per a l'adjectiu i el substantiu («*adj. i m. i f.*»). Però *costurer*, idèntic en semàntica i comportament sintàctic, es resol de manera del tot diferent: amb una única entrada (*costurer costurera*) i diferents accepcions, una de les quals és precisament una definició per remissió a *cosidor*¹!

Ara bé, allà on la contradicció es fa insalvable és en els gentilicis, que són alhora en tots els casos adjectius i substantius. I, efectivament, no hi ha manera de trobar quin criteri presideix la tria de la categoria primària que es representa en el lema, si la substantiva, amb forma doble plena (tipus *indiget indigeta*) —per cert, millor *indiget, indigeta*— o l'adjectiva, amb forma masculina plena i femenina amb desinència (tipus *empordanès -esa*).

Davant alternances d'aquest tipus, hom té la temptació de pensar que el criteri pot ésser el de fixar primàriament com a adjectius els gentilicis actuals i com a substantius els de l'antiguitat:

indiget indigeta m. i f. Individu d'un poble preromà, ibèric, que habitava a l'Empordà. | *adj.* Relatiu o pertanyent als indigets.

enfront de

empordanès -esa adj. i m. i f. Natural de l'Empordà. | *adj.* Relatiu o pertanyent a aquesta regió o als seus habitants.

i, semblantment,

contestà contestana m. i f. Individu d'un poble ibèric que a l'època preromana ocupava la part meridional del País Valencià. | *adj.* Relatiu o pertanyent als contestans.

contra

cocentainer -a *adj.* i *m.* i *f.* Natural de la ciutat de Cocentaina. | *adj.* Relatiu o pertanyent a aquesta ciutat o als seus habitants.

Les llistes següents ho desmenteixen del tot. I desmenteixen també que hi pugui regir un criteri més rigorós, com és el de basar la discriminació en el fet que els gentilicis siguin etimològicament substantius o adjectius. Vegem-ho:

Edetà té entrada com a adjectiu (i només després apareix com a substantiu):

edetà -ana *adj.* Relatiu o pertanyent als edetans. | *m.* i *f.* Individu d'un poble ibèric preromà del País Valencià.

mentre que els seus homòlegs *contestà*, *lacetà* i *laietà* ho fan a la inversa:

contestà contestana *m.* i *f.* Individu d'un poble ibèric que a l'època preromana ocupava la part meridional del País Valencià. | *adj.* Relatiu o pertanyent als contestans.

lacetà lacetana *m.* i *f.* Individu d'un poble preromà, ibèric, establert a la part central de Catalunya, amb el nucli al Bages. | *adj.* Relatiu o pertanyent als lacetans.

laietà laiètana *m.* i *f.* Individu d'un poble preromà, ibèric, establert a les comarques del Maresme, el Barcelonès, el Baix Llobregat i el Vallès. | *adj.* Relatiu o pertanyent als laiètans.

Amorreu és tractat primàriament com a substantiu:

amorreu amorrea *m.* i *f.* Individu d'un poble semític seminòmada de l'Antic Orient, anomenat també *amorita*, habitant del nord-est de Mesopotàmia. | *adj.* Relatiu o pertanyent als amorreus.

i, tanmateix, *caldeu*, *cananeu* i *hebreu* tenen entrada primària com a adjectius, i ni així de manera coherent (compareu el primer i el segon amb el darrer)

caldeu -ea *adj.* i *m.* i *f.* Natural de l'antic país de Caldea. | *adj.* Relatiu o pertanyent a aquest país o als seus habitants. || *m.* Llengua semítica parlada pels caldeus.

cananeu -ea *adj.* i *m.* i *f.* Natural de l'antiga regió de Canaan. | *adj.* Relatiu o pertanyent a aquesta antiga regió o als seus habitants. || *m.* Grup de llengües semítiques occidentals a què pertanyen l'hebreu i el fenici. | *adj.* Relatiu o pertanyent a aquest grup de llengües.

hebreu -ea *adj.* Hebraic. || *m.* i *f.* Individu d'alguna de les tribus de la branca septentrional dels semites. | Israelita. | Jueu. || *m.* Llengua semítica parlada pels hebreus.

Finalment, *teutó* i *saxó*, indiscutiblement substantius en llurs formes etimològiques, són tractats com a adjectius (*teutó -ona*, *saxó -ona*), mentre que *britó* i *vascò* es representen amb lemes propis de substantius (*britó britona*; *vascò vascona*).

4. La indicació del plural

En la indicació del plural dels substantius se segueix la tradició d'indicar només els casos en què, a la vista de la terminació, no resulta predictable, però amb unes certes millores de sistematització respecte al *DFabra*, que en aquest aspecte és mantingut pel DGE. Així, *apèndix*, *pats*, *socors* i *vei* deixen de consignar un plural que el lector, segons les observacions d'ús, pot deduir i s'afegeix la indicació d'invariable a entrades on no apareixia: per exemple, els noms dels dies de la setmana.

Allò que hom no acaba de veure clar és per quin motiu, si no s'ha plangut espai per a consignar els substantius femenins regulars amb totes llurs lletres i no sols amb la terminació, que és com fan tots els altres diccionaris, sí que s'ha escatimat per als plurals. Mentre que els substantius femenins regulars es compten per milers i no susciten cap problema, la formació del plural d'unes quantes dotzenes de mots sí que presenta dubtes per a molts parlants.

Resulta ben natural que, malgrat que un diccionari no sigui una gramàtica, l'usuari cerqui la forma gràfica del plural —i la consegüent orientació en la pronúncia— en l'obra de referència per excel·lència: el diccionari general o estàndard. I no és fàcil esperar que aquesta mateixa persona sigui capaç de trobar en la pàgina LII de les preliminars al cos del diccionari l'epígraf de la «representació de les formes de plural». I, més encara, que, arribat en aquest apartat, tingui la paciència d'interpretar allò que tot seguit transcrivim (escurçat!), cosa que proposem al lector, segurament més avesat al llenguatge gramatical que el nostre hipotètic usuari:

«En el diccionari només es consignen les formes del plural dels noms si no es troben en cap dels casos indicats a continuació:

[...]

c) Si el nom, agut i masculí, acaba en *-s*, *-ç* o *-x* (el seu plural es forma afegint *-os* —no *-sos*, en el cas dels acabats en *-s*— al singular; ex.: *permís permisos*, *braç braços*, *peix peixos*).

d) Si el nom acaba en *-s* i no està comprès en el cas c, o bé si és un compost el segon element del qual és un plural (el seu plural és igual al singular; ex.: *pols* [f.], *llapis*, *petjapapers*, *adobacossis*).

e) Si el nom no està comprès en cap dels casos anteriors (el seu plural es forma afegint *-s* al singular; ex.: *torre torres*, *vel vels*, *forn forns*). Els masculins acabats en *-sc*, *-st* i *-xt* admeten, al costat del plural en *-scs*, *-sts* i *-xts*, un plural en *-scos*, *-stos* i *-xtos* (de *bosc*, *boscs* i *boscós*). Els masculins aguts acabats en *-ig* admeten, al costat del plural en *-igs*, un plural en *-os*, amb els consegüents canvis ortogràfics (de *assaig*, *assaigs* i *assajos*; de *fastig*, *fastigs* i *fastijos*; de *estoig*, *estoigs* i *estotjos*; de *desig*, *desigs* i *desitjos*); d'aquests, es consignen en el diccionari els plurals dels que adopten la forma en *-tjos*.⁸³

«Ningú no pretén que s'expliqui la formació de plurals com *dona- dones*, *pa-pans*, *torre-torres*, *braç-braços* o *peix-peixos*. Ni tan sols quan hi ha una modificació ortogràfica, predictable per qualsevol usuari mínimament instruït, dels tipus *placa-plaques*, *placa-places*, *pluja-pluges*, *aigua-aigües* o *pasqua-pasqües*. Ara, com pot deduir un usuari mitjà quin és el plural d'*apèndix* o de *làtex*, el de *fus*, el de *reig* (fins i tot els dels més bàsics *autobús* o *puig* o *passeig*)? Ha de saber que, per exemple, per a *apèndix* i *index*, com que són un masculins plans i no aguts (no pertanyen, doncs, al bloc c), els plurals són indiscutiblement *apèndixs* i *índexs* i no **apèndixos* i **índexos*? Fins i tot en els més fàcils *puig* i *passeig*, esperarem que, si vol fer-los en *-os*, sàpiga extreure conclusions de la grafia de *pujar* i *passejar*?»

83. DIEC, *Instruccions per al maneig del diccionari*, p. LII.

De tota manera, quin és el plural de *fax*, que s'hauria d'indicar i no s'indica: *faxs* o *faxos*? I el de *flux*? (Ací almenys hom té l'exemple com a ajuda: «*La taula dels fluxos intersectorials*».) I el del substantiu *jo* («Persona en tant que té consciència d'ella mateixa i de la seva relació amb el medi»)? És variable o invariable? Parlarem dels *jo* escindits o dels *jos* escindits?

Fóra també molt convenient i útil per als usuaris d'assenyalar la forma del plural en certs sintagmes nominals del tipus *abella reina*, *ciutat estat*, *home granota*, *màquina eina*, *alt relleu*, etc., per no parlar d'*alto el foc* o de *noli me tângere*. Però no ja útil, sinó necessari és rectificar formes com *alt alemany*, *alt navarrès* o *baix llatí* on el primer element és considerat adjectiu (s.u. *alt*³ -a, *baix*³ -a),⁸⁴ cosa que hauria de donar plurals com «els parlars *alts alemanys», «les poblacions *altes navarreses», «les innovacions lèxiques *baixes llatines».

En els adjectius és també imprescindible generalitzar la indicació «[inv.]» 'invariable' a tots els casos afectats. Alguns sí que la duen:

blaugrana [inv.] *adj.* Relatiu o pertanyent al Futbol Club Barcelona.

clau⁵ [...] [usat sovint adjectivament en forma inv.] Essencial, indispensable. *Paraulles clau. Indústria clau.*

però d'altres, inexplicablement, no:

granat¹ [...] ESP. Silicat de ferro i alumini, pedra fina, d'un color vermell fosc. ||

Color d'aquesta pedra. | *adj.* *Un vestit de seda granat.*

carabassa [...] Color característic d'aquest fruit.

Els qui consultin el DIEC no estaran segurs si cal dir «uns pantalons granat» o «granats» o «unes bruses carabassa» o «carabasses».

I què ocorre amb els plurals dels mots assenyalats com a estrangers? Per a *leitmotiv* una marca ens avisa que és invariable. Però, quina és la forma gràfica del plural d'una altra paraula alemanya: *kirsch* 'licor de cirera'. I de *whisky*? *Whiskys*, *whiskies*? I de la unitat monetària romanesa, el *leu*? *Leus*, *lei*? I d'*andante*, *larghetto*, *appoggiatura*? Invariables: «els *andante*», «els *larghetto*», «les *appoggiature*»? A la catalana, «els *andantes*», «els *larghettsos*», «les *appoggiatures*»? A la italiana «*andanti*», «*larghetti*», «*appoggiature*»?

Només en alguns casos podem fer-nos-en una idea gràcies als exemples (s.u. *pizza* «*En aquest restaurant fan unes pizzes molt bones*») o per l'aclariment de la mateixa definició (s.u. *quàntum*: «Quantitat elemental d'energia (fotó, mesó, etc.) postulada en la teoria de Planck, anomenada *teoria dels quanta*»). I fins i tot quan hi ha una ajuda més o menys providencial, com en aquest darrer mot, sobta que, tenint una forma indubtablement catalanitzada en singular (així es dedueix de l'accent gràfic *quàntum*), faci el plural a la llatina: *quanta*.⁸⁵ Però la presumpta ajuda sobre el plural esdevé tan impenetrable per al comú dels mortals com la mateixa teoria quàntica, quan es comprova que en l'opuscle dedicat a la *Formació del plural dels manlleus* es tracta separatament el cas de *quàntum* i s'afirma:

«Només en algun manlleu aïllat i molt especialitzat es conserva la forma llatina del plural (en -a, -i, etc.), especialment si aquesta forma culta està molt arrelada entre els tècnics o especialistes d'una àrea. En aquests casos s'accepten les dues variants del plural donant prioritat a la forma que segueix el criteri general: ex. *teoria dels quàntums* / *teoria dels quanta* [física].»⁸⁶

84. El DGEC, en canvi, sí que classifica encertadament aquests *alt* i *baix* com a formes prefixades. Vegeu l'apartat III.a) 9. «L'ús dels plurals amb variants opcionals.»

85. EL DGEC, per exemple, dóna amb coherència: *quantum** [llat.] [pl. *quanta*].

86. *Formació del plural dels manlleus* (Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura,

Recapitulant: en els criteris aprovats per la Secció Filològica aquest punt es tracta com un cas específic, resolent recomanant *quàntums* i admetent secundàriament *quanta*. Malgrat això, els redactors del DIEC no hi veuen cap problema de formació del plural i, en conseqüència, no indiquen res. Ara bé, és a partir de la definició —on en rigor no hauria d'aparèixer mai, car, per principi, per a explicar un mot no s'ha d'emprar aquest mateix mot!— que se'n dona el plural en qüestió, però en la forma que, segons la mateixa Secció Filològica, és la menys recomanable. En fi, que en comptes de guiar l'usuari sobre el *quàntum*, sembla que hom el confon amb un *totum reuolutum*...

5. L'ordenació alfabètica

Passem a l'ordenació alfabètica i la presentació de les entrades. Les *Instruccions per al maneig del diccionari* ens adverteixen que «Dins l'article, les subentrades s'ordenen alfabèticament pel sistema discontinu, és a dir mot a mot, dins la mateixa accepció —entesa, aquesta, en sentit ampli» (2.3.a). Igualment, segons la instrucció 2.3.c, «les expressions llatines tenen entrada pròpia i estan alfabetitzades pel sistema discontinu, partint de la primera paraula que les compon. Així, *ad hominem* està situada després de *acutorsió* i abans de *adàctil*, i *deltrium trèmens*, després de *deliri* i abans de *delirós*».

Deixant de banda el fet que *deltrium trèmens* hauria d'anar igual entre els dos mots esmentats s'adoptés l'ordenació alfabètica que s'adoptés, fos aquesta contínua o discontinua, creiem que cal fer unes observacions sobre aquesta decisió, no justificada enlloc, d'haver adoptat el sistema discontinu d'alfabetització. Aquest sistema és l'adoptat sistemàticament en les obres lexicogràfiques en llengua castellana, però en general els diccionaris i enciclopèdies de les llengües restants fan servir universalment el sistema continu; així ho hem pogut comprovar en francès, en italià, en anglès, en alemany, etc. Però és que, a més, és el sistema que va adoptar la GEC i que després fou seguit pel DGEc i per la majoria dels altres diccionaris catalans. No s'acaba d'entendre, doncs, per què ara el DIEC abandona aquesta pràctica tan general i adopta el sistema discontinu. Creiem que ens trobem un altre cop amb un pas endarrerit respecte del que va resoldre de fer la GEC i el DGEc, car el sistema discontinu té més desavantatges que no pas avantatges. I no costa gaire de veure que obliga a saber la partició en mots d'un sintagma nominal complex per a descobrir el lloc de l'entrada corresponent, mentre que això no s'esdevé amb el sistema continu, car el lloc és el mateix tant si hi ha aglutinacions com si no n'hi ha i sigui quina sigui la partició en mots o l'ús del guionet. Per aquest gran avantatge és que el sistema continu és l'internacionalment adoptat, mentre que el discontinu només té curs en castellà.

Ara, obviant la qüestió de si ha estat encertada o no la decisió d'adoptar el sistema discontinu en el DIEC, el fet més greu és que aquesta ordenació discontinua no es compleix en força casos. Més: s'observa un desgavell inexplicable.

Fixem-nos ara en les subentrades i reprenguem, una altra vegada, l'article *camp*, en concret la part darrera dedicada a les subentrades relacionades amb la lingüística, separades de tota la resta per una plec doble (||). Hi trobarem, en aquest ordre, *camp lèxic*, *camp semàntic*, *camp accentual*, *camp associatiu*, *camp de dispersió* i *camp d'entonació*. Quin ordre hi subjau? Si rellegim la instrucció 2.3.a, l'abast amb què opera l'ordenació («dins la mateixa accepció —entesa, aquesta, en sentit ampli»), no cap: la plec doble i l'àrea «lingüística» són prou contundents. Provem a afinar: lexicologia en primer lloc, i fonètica

1992) (*Criteris lingüístics per a la terminologia*, 4), p. 17. Recordem que aquests «criteris lingüístics per a la terminologia» els aprova un Consell Supervisor compost de membres designats pel mateix Institut d'Estudis Catalans, precisament amb el fi de sancionar els mots i els criteris que proposa el TERMCAT, l'entitat dedicada a l'estandardització de la terminologia catalana i a la qual pertanyen la resta de membres del dit Consell.

després? Tampoc: *camp associatiu*, situat entre termes de fonètica (*camp accentual* i *camp de dispersió*), és fora de lloc i, per a ésser vàlida la hipòtesi, hauria de recular fins a la primera posició absoluta. Més greu encara: si segueix l'alfabetització discontinua, ço és, mot a mot, *camp d'entonació* va davant i no pas darrere de *camp de dispersió*. Comparem-ho, si no, amb l'exemple proposat pel mateix DIEC, «*ad hominem* està situada després de *acutorsió* i abans de *adàctil*», per tal com després de les seqüències *ad* (o *camp d*) hi ha un caràcter no alfabètic: un espai i un apòstrof, respectivament.

Retrocedim unes quantes pàgines i mirem *cambrà*. Des de mitjan article fins al final trobarem una sèrie de cambres destinades a usos tècnics, totes separades per una plecà doble. Enunciem-les i mirem de veure-hi alguna ordenació alfabètica: *cambrà d'aire*, *cambrà obscura*, *cambrà anecoica*, *cambrà sorda*, *cambrà de bombolles*, *cambrà de càrrega*, *cambrà de centelleig*, *cambrà d'ionització* i *cambrà de reverberació*. Impossibile. Passem ara uns fulls avant i mirem un exemple més: les subentrades de *casa* que responen a «Edifici destinat a un ús especial públic o privat». Són aquestes *casa del comú* [o *casa de la vila*, o *casa de la ciutat*], *casa de la Vall*, *la casa gran*, *casa de salut*, *casa de bojós*, *casa d'infants orfes*, *casa de caritat* [o *casa de misericòrdia*, o *casa de beneficència*], *casa de maternitat*, *casa de correcció*, *casa de cultura*, *casa de socors*, *casa bressol*, *casa de moneda*, *casa de joc*, *casa de tolerància* [o *casa de cites*, o *casa de mala nota*] i *casa de putes* [o *casa de barrets*]. No cal dir-ho: debades hi cercarem cap criteri alfabètic.

Suara hem parlat de les locucions llatines. Aquestes exhibeixen una presentació que pot sobtar dins la tradició de la lexicografia catalana: seguint també l'ordenació alfabètica discontinua (que se suma al fet d'entrar-les pel primer mot, malgrat que aquest sigui una preposició), *ad hominem* no apareix entre *adhesivitat* i *àdhuc*, sinó entre *acutorsió* i *adàctil*; *ex cathedra* no ve entre *excardinar* i *excavació*, ans se situa enmig dels prefixos *ex-* i *exa-*, etc.

Un altre fet no menys colpidor, vist el que ha estat tradició en la lexicografia catalana, és la presentació de les entrades o lemes quan aquestes són locucions catalanes que «comencen per una preposició i contenen mots sense entrada pròpia», és a dir, del tipus *a la babalà*, *a les envistes de*, on *babalà* i *envistes* només existeixen dins aquestes locucions i no a banda. La novetat no hi és l'alfabetització, puix que «han estat alfabetitzades pel primer mot no gramatical que les compon»,⁸⁷ (o sia, *babalà*, *envistes*), sinó que la locució aparegui en el seu ordre habitual en el discurs: *a la babalà* i no pas *babalà*, *a la* o bé *babalà* «Mot emprat en la locució...»; *a les envistes de*, i no pas *envistes*, *a les* o bé *envistes* («Mot emprat en la locució...»).

6. Redacció i correcció

Si bé la redacció del DIEC és, sovint, correcta i adequada, amb la sobrietat que escau a les definicions d'un diccionari, en massa casos és prou deficient i algunes vegades clarament incorrecta gramaticalment. Hi ha també algunes badades ocasionals, com les que hem esmentat en les veus *frontennis* (ara *frontenis*) *paio* o *catecumen*, a les quals se sumen altres, que també fan que les definicions diguin coses que no volien dir:

ergatiu -iva adj. [...] En certes llengües, dit del cas que caracteritza el subjecte d'un verb transitiu.

essiu -iva adj. En algunes llengües, dit del cas que expressa un estat contingent o no permanent. [Cursives nostres]

87. DIEC, *Instruccions per al maneig del diccionari*, p. L.

88. Observem, de passada, que la grafia del mot *babalà*, com ja hem apuntat abans, seria més ben resolta si reproduïa la pronúncia de les Balears, que, d'acord amb l'etimologia (*bab Allah*, 'a la porta de Déu') es pronúncia inequívocament *a la babal·là* (i també en la forma *a la babal·lana*).

Evidentment, no és que parlar d'ergatiu o d'essiu sigui un fet privatiu d'algunes llengües, o que sols en aquests certs idiomes signifiqui això que es descriu, deixant oberta la interpretació que en d'altres llengües vol dir una cosa diferent. Tot plegat s'hauria pogut evitar amb la simple col·locació del complement circumstancial allà on toca: «Dit del cas que *en certes llengües té tal o tal altra funció*».

En els apartats corresponents hem parlat de l'alternança aleatòria entre *ésser* i *ser*, i entre els plurals en *-s* i en *-os*, alternança que feia que, en determinades ocasions i sense cap criteri sistemàtic ni predictable, alguns infinitius *ésser* de Fabra passessin a *ser*, i alguns plurals fabrians en *-s* (*justs*) es transformessin en *-os* (*justos*), i, en canvi, en molts altres casos romanguessin inalterats. Una cosa similar ocorre amb els possessius de tercera persona: en contradicció amb el cos del DIEC, provinent majoritàriament del *DFabra* reproduït pel DGEC o directament d'aquest —on s'usa *llur*—, quan hi ha noves incorporacions hom utilitza generalment *seu*, de manera que la persona que consulta el diccionari s'ha de topiar amb una nova barreja de criteris:

feminisme *m.* Moviment que combat la situació de subordinació de les dones i defensa *el seu* alliberament.

valons *m. pl.* Calces curtes fins als genolls i obertes pels costats, com les usades pels homes aragonesos en *el seu* vestit tradicional.

màgia [...] **màgia negra** Pràctica secreta que té per objectiu conciliar els mals esperits i les forces sobrenaturals perquè exerceixin *els seus* poders contra algú o alguna cosa. [Cursives nostres.]

Ara bé, el que assoleix ja rang de categoria és una falta gramatical que es repeteix tossudament en les noves incorporacions del DIEC. Parlem de l'ús de la preposició *a* davant l'article indefinit quan aquella indica 'lloc on s'esdevé quelcom', profusament escampada en les definicions que fan referència a l'extensió de les llengües i els dialectes:

grec grega [...] *m.* Llengua indoeuropea parlada a Grècia i *a* una part de Xipre.

finès -esa [...] *m.* Llengua baltofinesa parlada a Finlàndia i *a* zones veïnes.

navarrès -esa [...] **alt navarrès** Dialecte basc parlat a Navarra i *a* una petita part de Guipúscoa.

guipuscoà -ana [...] *m.* Dialecte basc parlat a gairebé tot Guipúscoa i *a* una part de Navarra.

indoirànic -a [...] *m.* Grup de llengües indoeuropees parlades *a* una part d'Àsia. [Les cursives són nostres.]

No caldrà insistir gaire que un diccionari que pretén ésser el punt de referència general dels parlants ha de tenir una redacció impecable quant a correcció gramatical. I, curiosament, per al cas que abordem, amb més motiu perquè, malgrat que explicar aquest punt és més propi d'una gramàtica que d'un diccionari, el mateix DIEC ho fa en la seva primeríssima pàgina, just en la segona entrada (*a² prep.*):

L'indret on és o s'esdevé alguna cosa (esp. amb els noms geogràfics i amb l'article definit). *Viure a França. Estar-se a Sarrià. Érem al cafè.* (Però: *ens trobarem en un cafè.*)

[La rodona dins la cursiva és nostra]

Vegem ara uns quants exemples de redacció deficient o poc acurada. En *conferenciant* hi ha la definició següent:

conferenciant *m. i f.* Persona que dóna en públic una conferència.

Malgrat que al *DFabra* és també així, el DGEC en lloc de *dóna* diu *pronuncia*. En *corda* hi ha l'expressió *corda de nusos*, amb la definició següent:

corda [...] *corda de nusos* Corda en què de distància en distància s'han fet nusos per a facilitar d'enfilar-se al llarg d'ella.

Aquesta locució «al llarg d'ella» sembla ben poc afortunada. En *guerra* hi ha l'expressió *guerra de preus*:

guerra [...] *guerra de preus* Lluita competitiva consistent a anar baixant els preus dels productes, per assegurar-se la supremacia en el mercat.

S'hi diu *baixar els preus*, en lloc d'*abaixar els preus*. En *hostal* hi ha la definició següent:

hostal m. Establiment on, pagant, donen de menjar i allotjament.

A què treu cap aquest *donen de menjar*? Tant al *DFabra* com al DGEC es diu: «Casa on donen menjar i allotjament.»

En *cove*, seguint la definició del *DFabra*, no s'han tingut en compte els canvis i millores que hi feia el DGEC.

cove m. Cistell gran, de fondària major que l'amplària, més ample de la boca que del fons, fet de vímet o canyes i que serveix per a diferents usos.

Sembla evident que en aquest cas, fóra millor parlar d'un cistell *gros* enlloc de *gran*, tal com podem llegir al DGEC:

cove m. Recipient portàtil gros, d'una fondària major que l'amplària [...]

Prou sovint en els definicions de mots emparentats hi ha repeticions inútils i innecessàries, sense que se'n vegi el motiu per enlloc.

En l'entrada *cine* es fa la definició següent:

cine m. POP. Cinema. || Cinematografia.

Mentre que en *cinema* es diu:

cinema m. Local on es projecten [...] || Cinematografia.

Doncs, si *cinema*, en una de les accepcions, és sinònim de *cinematografia*, i *cine* remet, en la primera accepció, a *cinema*, què hi fa la segona accepció de *cine* que envia a *cinematografia*? N'hi havia prou, doncs, amb la primera accepció, perquè la segona del DIEC és redundant i innecessària. Així calia haver fet:

cine m. POP. Cinema.

En altres casos hi ha repeticions innecessàries de parts de les definicions. Així, en l'entrada *condicionament* hi ha la subentrada següent:

condicionament [...] *condicionament de llanes* [o *condicionament de sedes*, etc.] Acció de determinar-ne la proporció d'humitat i les característiques de les fibres.

Mentre que, d'altra banda, el verb *condicionar* és definit així:

condicionar *v. tr.* Sotmetre a condicions. [...] ESP. Determinar la proporció d'humitat que conté (la seda, la llana, el cotó, etc.) i també la llargada de les fibres, la resistència, l'elasticitat, la torsió i altres propietats físiques, a fi de ...

Calia realment repetir una part de la definició del verb *condicionar* dins la del substantiu *condicionament*?

Vegem ara la segona accepció de *conducta*:

conducta *f.* Manera de conduir-se. || Quantitat determinada de diners, d'espècies, etc., que hom dóna anualment al metge o a l'apotecari d'un poble a canvi de llurs serveis quan seran necessaris.

Si ara consultem el verb *aconduir*, trobem:

aconduir *v. tr.* Concertar amb un metge, un apotecari, etc., la prestació del seus serveis (a algú o alguna cosa) mitjançant el pagament periòdic d'una quantitat determinada. || *aconduir un metge* [o *aconduir un apotecari*, etc.] Aconduir-se o aconduir algú o alguna entitat amb aquest metge, apotecari, etc.

Doncs, tenint en compte aquestes dues definicions del verb *aconduir*, es podia haver simplificat la definició de *conducta*.

Vegem ara la parella de mots *creació* / *crear*.

creació *f.* Acció de crear; l'efecte. [...] Acció de fer, de compondre, una obra, una cosa que abans no existia.

crear *v. tr.* Fer de no res. || Fer, compondre (una obra, una cosa que abans no existia).

No es podia haver simplificat la definició del substantiu sense repetir la definició del verb? D'altra banda, si en *crear* s'ha inclòs aquesta segona accepció, quina diferència hi ha entre l'accepció esmentada dins *creació* i la general d'«acció de crear; l'efecte»?

Una altra parella sorprenent és musical:

fusa *f.* Figura de nota musical que té l'octava part d'1 temps de durada.

semifusa *f.* Figura de nota musical que té la vuitena part d'un temps de duració.

Les cursives són nostres. Seria difícil trobar un concentrat de tanta variació de criteris en una sola frase de redacció. En primer lloc, és clar, el contingut de la definició o l'una o l'altra és errònia, atès que totes dues volen dir el mateix. L'errònia és la semifusa, que és, com el seu nom indica, la meitat de la fusa, o sia la setzena part d'un temps de durada, en el sistema de definició adoptat pel DIEC, que és més clar que el del DGEC (el del *DFabra* era una broma pesada per al consultant). Bé, això és una *badada* possible, la llàstima és que sovintegin tant. Però, i les variacions *estilístiques*? Com és possible que en una definició els redactors emprin un mot, *octau -ava*, que, segons el mateix diccionari, només és emprat «en certes contrades», i encara que en una definició paral·lela facin servir una altra forma per dir la mateixa cosa? Com és possible que al llarg de les definicions de les figures de notes musicals hom vagi oscil·lant poèticament entre *duració* i *durada*, quan el mateix diccionari remet *duració* a *durada* com a forma principal i terminològica? Com és possible que es vacil·li entre escriure *d'1* o *d'un*? És que no es van establir criteris de redacció fermes abans de començar a redactar?

V. CONCLUSIONS

Els autors d'aquest estudi sabem pla bé, fins per experiència personal, què significa la realització d'un projecte com el DIEC quant a mobilització d'energies humanes i de recursos materials. Coneixem, d'altra banda, el pla general d'actuació i els criteris generals prevists, reportats amb prou detall pels responsables del projecte en els articles que hem citat i comentat en el lloc corresponent. No dubtem ni de la noble ambició que presidia el projecte, ni de la correcció amb què s'havia planificat tècnicament. Ni dubtem tampoc de la gran quantitat d'esforç i d'entusiasme que van esmerçar-hi les persones que s'hi van veure involucrades directament. Esborrona pensar la feinada material que hi ha darrere d'aquest volum del DIEC, començant pel dreçament, gairebé de cap i de nou, de les Oficines Lexicogràfiques com a fons informatitzat. Admira pensar que gran part de tot plegat es va fer en no més de tres anys «frenètics», segons la gràfica expressió emprada pels mateixos protagonistes. Però no hi ha dubte tampoc que alguna cosa fonamental va fallar perquè el resultat de tanta energia esmerçada sigui un producte altament deficient i insatisfactori.

Com hem ben documentat al llarg d'aquest estudi, el DIEC ha fracassat a l'hora d'esdevenir, per la seva aportació, el diccionari de referència de la llengua estàndard. I això, en un doble sentit. En primer lloc, com a obra que s'insereix dins la lexicografia catalana, no ha estat capaç d'actualitzar el *DFabra* més enllà del que ja ho havia fet el DGEC, i encara, en aspectes essencials, ha significat una regressió en termes absoluts respecte a aquest. No ha pogut superar, doncs, la tercera edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Enciclopèdia Catalana publicada tot just dos anys abans (i no parlem solament del lèxic tècnic i científic, sinó de la llengua general). A banda que no ha aprofitat sinó molt parcialment i d'una manera erràtica i bon punt aleatòria la ingent massa de materials que li fornien obres magnes com el *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover i Moll, i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines.

En segon lloc, no ha demostrat el rigor que s'ha d'esperar d'un diccionari estandarditzador i més encara si apareix com a superació de l'obra lexicogràfica anterior. Al llarg d'aquest estudi hem tingut l'oportunitat de constatar a bastament que quasi no hi ha un sol aspecte fonamental o una innovació gràfica que s'hagi reflectit en el DIEC on no apareguin incoherències nombroses i greus, i mancances o errades de tota mena. De fet, això que diem no és cap novetat. Des de la mateixa publicació del diccionari han anat apareixent, ací i allà, un seguit d'articles que n'han exposat les deficiències en els més diversos camps i aspectes.

Cada dia sembla més evident que el DIEC ha decebut les expectatives que els seus responsables havien creat. D'una banda, no s'ha revelat com el diccionari de llengua general exhaustiu i coherent que hauríem d'esperar, si més no, després de les aportacions d'Alcover i Moll, i Coromines. D'altra banda, el tractament de la terminologia, amb la supressió dels indicadors terminològics, ha significat un pas enrere tècnic de gran abast i ha introduït la inseguretat i l'ambigüïtat en un terreny que exigeix la màxima precisió i univocitat. Però, a més, ha trinxat o trasbalsat terminologies ben establertes, al nivell bàsic, de diverses especialitats, en algunes de les quals (zoologia, botànica) amb repercussions considerables en el mateix sistema del lèxic general patrimonial.

Encara en aquest domini terminològic, ha desgavellat tot un sistema de formació de termes cultes (tipus *infraestructura* o *biosfera*) que era ben establert i que afecta un volum considerable d'unitats terminològiques actuals i futures, amb el fet agreujant que la proposta de noves grafies no obeeix a cap regla objectivable i aplicable. Igualment la proposta de supressió generalitzada, però no total, del guionet de certs composts i mots prefixats, bé que no trasbalsa un aspecte tan ben fixat com l'anterior, no ha sabut evitar resultats insatisfactoris i molts dubtes d'aplicació que afecten una bona part de lèxic tècnic i cien-

tífic. És a dir que solament l'aplicació d'aquestes propostes del DIEC, tan poc fonamentades, obligaria a esmenar els diccionaris especialitzats i les enciclopèdies que s'han publicat fins a la data, sense haver demostrat ésser, ell mateix, un model de repertori de la llengua comuna ni un exemple de rigor científic.

Tot això fa aparèixer com a insegura i poc rigorosa, i certament poc responsable, la posició de la Secció Filològica pertocant a la situació actual del procés estandarditzador de la llengua catalana. En aquest mateix sentit, és preocupant també la seva actuació en el DIEC pel que fa a la incorporació de castellanismes, en una pràctica que sembla abandonar el projecte dreçat per Fabra i mantingut per l'IEC fins ara. És preocupant en un doble sentit: a) perquè la Secció Filològica no explicita els criteris que sostenen aquesta nova pràctica contrària a la tradició estandarditzadora, i b) perquè els criteris que sí que explica i que s'adeqüen a la dita tradició no els aplica en la realitat de moltes de les incorporacions de castellanismes innecessaris fetes pel DIEC. Davant tal contradicció, es fa difícil sostreure's a la impressió que no es tracti realment d'un canvi encobert de model estandarditzador pel que fa, en aquest cas, a un dels problemes majors del català modern: el progressiu esmussament lèxic i estructural causat per la pressió del castellà com a llengua dominant. En tot cas, acceptar la interferència del castellà estàndard en el català estàndard (aquest, tan difícilment i tan parcialment assolit, però amb tantes possibilitats d'anar-se consolidant amb la nova institucionalització del país, si se sap utilitzar com cal) seria acceptar massa coses i massa bàsiques perquè l'Institut, almenys, no ho hagués de justificar amb arguments convincents.

D'altra banda, el DIEC fa tota la impressió d'haver estat elaborat sense una visió de conjunt, cosa que l'ha dut a la incoherència reiterada. La realitat del diccionari delata que quan s'hi ha incorporat tal o tal altra veu o tal o tal altra norma, que encara és més transcendental, hom l'ha afegida d'esme, sense tenir en compte que tota decisió puntual té conseqüències àmplies i profundes en un tot estructurat. Potser aquesta sistematicitat és producte d'un altre fet que salta a la vista, i és que el DIEC ha estat elaborat a correuita. Això, que explica ben bé deficiències, no pot de cap manera justificar-les en una obra que té la pretensió i, per tant, la severíssima responsabilitat, d'ésser el diccionari de la llengua estàndard («normatiu», segons la terminologia dels seus responsables). De les paraules de la introducció de Badia i Margarit, president de la Secció Filològica al moment de l'aparició de l'obra, es dedueix que el projecte del DIEC fou una comanda expressa i urgent que el Govern de la Generalitat de Catalunya formulà durant la tardor del 1992 amb un termini fix: en dos anys havia d'ésser al carrer el nou diccionari de l'Institut.⁸⁹

Potser perquè estaven atrapats en aquest termini, els artífexs del DIEC s'han quedat a mitjan camí: ni és el *DFabra* amb la incorporació dels neologismes i altres mots que calia recollir, que això ja ho havia fet la GEC, ni és una obra innovadora respecte a la realitat lexicogràfica catalana, sinó tot al contrari. Ja és remarcable que, de bell antuvi, l'Institut hagi renunciat a una sistematització total de molts aspectes: a introduir la numeració de les accepcions i a introduir un exemple per a cadascuna d'aquestes, i a regularitzar l'estructura de les definicions provinents del *DFabra*, segons que afirmen explícitament el president de la Secció Filològica i diversos membres de les Oficines Lexicogràfiques.⁹⁰ Pel que es desprèn de l'anàlisi del DIEC, les renúncies a la coherència han afectat moltíssims altres aspectes i, cosa que encara és pitjor, no s'han limitat a certes formes o certs aspectes puntuals. De fet, la Secció Filològica ha estat la primera a infringir moltes de les regles

89. DIEC, *Introducció*, p. XX i XXII.

90. DIEC, *Introducció*, p. XXXVIII; M. T. CABRÉ; M. BOZZO; C. SANTAMARIA, *Característiques generals del «Diccionari de la llengua catalana» de l'Institut d'Estudis Catalans (II)*, «Llengua i Ús», núm. 5, ps. 35-36

que ella mateixa acabava de proposar.

Els usuaris de la llengua tenen motius per a sentir-se ben perplexos d'aquesta urgència i demanar-se per què, si ja es disposava d'una obra com el DGEc, que cobria dignament el corpus lexicogràfic estàndard d'acord amb les necessitats actuals, l'Institut no podia esperar-se el temps necessari per a elaborar una obra realment sòlida, valuosa i duradora, digna dels seus precedents. En aquest sentit, resulta significatiu que, just al cap de sis mesos de l'aparició del DIEC, pel setembre de 1995, els seus responsables s'hagin vist obligats a publicar un primer suplement (març de 1996) i encara un segon suplement (gener de 1997), amb un centenar llarg de modificacions importants de tot tipus. Ja sabem que tota obra humana és perfectible i que rectificar és propi de savis, però, quan les esmenes són tantes i tan importants —i, encara, les que manquen per introduir!—, la impressió de provisionalitat i d'apedaçament que hom en treu fa sobre cap més comentari. De fet, malgrat els criteris encertats pel que fa a l'admissió de noves formes, dels resultats tantes vegades deficientes es desprèn que hi ha hagut un *modus operandi* en l'elaboració del DIEC que en la pràctica ha obviat aleatòriament aquells criteris, i això, unit al desaprofitalment quasi sistemàtic de les aportacions de Coromines i d'Alcover i Moll, fa molt difícil que amb successives reedicions i sengles llistes d'esmenes es pugui redreçar. És com l'arbre que des de petit ha crescut tort, que si es vol dret s'ha de tallar i plantar de nou. Segurament hauria pagat la pena, doncs, d'esperar-se a treure el nou diccionari fins que no s'haguessin tingut uns criteris sòlidament assentats, en comptes de procedir, com s'ha fet, a la inversa: que s'han elaborat normes a empentes i rodolons per poder aplicar-les a temps en el DIEC.

Sembla com si la Secció Filològica no s'adonés que fora del seu recinte hi ha, com correspon a la complexitat d'una societat moderna com la catalana, moltes persones i institucions amb molts anys d'estudi de la llengua, la qual han fet l'objecte preferent de recerca, i que aquestes persones i institucions, tot i potser creure en la conveniència de disposar d'un centre (acadèmia o com se'n digui) que sintetitzi propostes estandarditzadores, saben que l'«autoritat» de què aquest centre pugui ésser revestit només pot provenir del fonament científic i de la qualitat tècnica d'aquelles propostes. Així, cada vegada que es troben amb una mala solució en el DIEC són posats en el dilema de, o bé apartar-se de la proposta dolenta de la Secció Filològica (presentada com a «norma») per esmenar-la segons llur recte saber, o bé tancar els ulls i incórrer *disciplinadament* en el mateix error en què ha incorregut el DIEC. La desorientació és de doldre, però és generada sobretot quan qui té la tasca d'orientar s'equivoca tan sovint com ho fa, lamentablement, el DIEC.

Conclorem amb una constatació respecte al reconeixement intel·lectual de la tasca d'altri i, en concret, dels precedents lexicogràfics del DIEC. Per a tot usuari de la llengua culta, formal o, simplement, escrita, la GEC i les tres edicions del DGEc que n'han eixit han estat, sense cap discussió, les obres lexicogràfiques de referència durant les darreres dècades. D'una banda, el diccionari de l'Enciclopèdia Catalana ha suplert el *DFabra* en tot allò que, amb el pas del temps i el seu caràcter de canemàs provisional d'una futura obra magna, aquest no podia oferir. De l'altra, ha donat al català estàndard la normalitat lexicogràfica de les millors llengües de cultura. No es pot, doncs, admetre de cap manera, com es dedueix de les paraules i les de claracions amb què fou presentat el DIEC, que entre el *DFabra* i el DIEC no hi hagi hagut res. Diguem-ho ben clar: l'únic precedent i l'únic referent del DIEC com a diccionari general no és l'obra de Fabra de 1932. Ho és, indefugiblement, l'obra lexicogràfica de la GEC, eficaçment plasmada, a efectes estandarditzadors, en el DGEc. Ho és pel servei que ha fet als catalanoparlants com a referència del corpus lèxic estandarditzat. I la millor prova d'això és que el mateix DIEC, malgrat silenciar-ho, no s'ha pogut estar de pouar-hi a raig fet, tant en les entrades com en les definicions. Més contundent encara: excepte en uns pocs aspectes molt concrets, el DIEC no ha sabut superar el diccionari de l'Enciclopèdia ni en l'estructura ni en el con-

tingut ni en el rigor.

Tot plegat, doncs, són massa faltes, potser fins i tot de respecte, perquè es pugui parlar d'un diccionari que, més que per potestat «normativa», s'imposi per la pròpia autoritat: és a dir, parafrasant la definició fabriana, pels seus mèrits i per la seva superioritat.

FRANCESC ESTEVE,
JOSEP FERRER,
LLUÍS MARQUET,
JULI MOLL.

De re lexicogràfica, *per Maria Pilar Perea**

Introducció

D'uns anys ençà, la tasca lexicogràfica ha experimentat l'avenç gairebé simultani de dues tendències complementàries: la generalització i l'especialització. La generalització ha estat el resultat de la incorporació de tècniques informàtiques a la lexicografia, la qual cosa ha permès la creació de nous tipus de diccionaris que ofereixen al lector una aproximació renovada a l'estudi del lèxic, tot superant, a més, els inconvenients de les limitacions humanes i materials. L'especialització, per la seva banda, ha significat —normalment des de l'òptica de vocabularis, glossaris, lèxics o nomenclatures— l'elaboració de diccionaris terminològics o de temàtiques específiques, que cobreixen àrees determinades de la ciència, de la tècnica o d'àmbits concrets del coneixement.

Les dues tendències, però, són antigues en la lexicografia catalana, en particular la segona. Recordem, per posar un exemple, com a mostra de l'esmentada especialitza-

ció, el *Diccionari de rims* de Jacme March —*El llibre de concordances apellat diccionari* (1371)—, obra cabdal que recull 6.000 mots disposats segons la consonància, amb la finalitat de facilitar la tasca del poeta que cercava rimes per a les seves composicions.

És de tothom sabut, però, que, en l'àmbit del coneixement humà, generalització i especialització són contràries i inabastables: la voluntat d'assolir un coneixement general exhaustiu impedeix l'especialització i afavoreix la superficialitat; en contrapartida, l'aprofundiment en un determinat estrat del coneixement el fa esdevenir un microcosmos inexhaurible que impedeix la possibilitat d'obtenir una penetració de les mateixes característiques en la resta d'estrats. Sortosament, la lexicografia, a través de l'elaboració de diccionaris de tipologies diverses, sembla superar aquestes limitacions humanes i permetre l'aglutinació d'ambdues tendències. Així, el mercat lexicogràfic posa a l'abast del consumidor des de diccionaris enciclopèdics fins a vocabularis específics, pensats per cobrir els requeriments més generals i més particulars del lector que els consulta.

Complementàriament, els diccionaris presenten altres tipologies que, tot i acom-

* Vull expressar el meu agraïment a Josep Murgades per les seves valuoses observacions i suggeriments en llegir la primera redacció d'aquest treball.